

الإسلام - نبذة موجزة عن الإسلام
(مشتملة على الأدلة) (الجمعية)
Islam

İslam

Qurani Kərimdə və Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) sünnəsində zikr edildiyi kimi, İslam haqqında yığcam kitabça.

Bu mühüm kitab İslam haqqında yığcam məlumatları ehtiva edir; İslamın ən mühüm əsaslarını, təlimlərini və özəlliklərini onun əsas mənbələri olan Qurani Kərim və Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) sünnəsinə istinad edərək bəyan edir. Kitab müsəlman və qeyri müsəlman olmasından, məkan və zamanından, hal və vəziyyətindən asılı olmayaraq öz dillərində olmaqla bütün mükəlləf insanlar üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Qurani Kərimdən və Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) sünnəsindən dəlilləri ehtiva edən nüsxə.

1. İslam: Allahın bütün insanlara göndərdiyi risələsidir. Bu, əbədi qalacaq ilahi bir risələ - rəbbani (Rəbbimizin nazil etdiyi) risələlərin sonuncusudur.

İslam - Allahın bütün insanlara göndərdiyi risələsidir. Uca Allah buyurur:

{ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ }

"Biz səni bütün insanlara müjdə verən və xəbərdarlıq edən bir Peyğəmbər kimi göndərdik. Lakin insanların çoxu bunu bilmir." (Səba, 28) Uca Allah buyurur:

{قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا}

(Ya Rəsulum!) De: "Ey insanlar! Şübhəsiz ki, mən sizin hamınıza göndərilmiş Allahın Rəsuluyam." (Əl-Əraf, 158) Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَآمِنُوا خَيْرًا لَكُمْ ۚ وَإِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا}

Ey insanlar! Pey-ğəm-bər sizə Rəb-binizdən haq-qı gətirdi. Elə isə ona iman gə-ti-rin! Bu si-zin üçün xeyirli olar. Əgər küfr et-sə-niz, şübhəsiz ki, göylər-də və yerdə nə varsa, Allaha məxsus-dur. Allah hər şeyi bi-lən--dir, hikmət sahibidir. (Ən-Nisa, 170)

İslam - əbədi qalacaq ilahi bir risalə və rəbbani (Rəbbimizin nazil etdiyi) risalələrin sonuncusudur. Bu xüsusda Uca Allah belə buyurur:

{مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا}

"Muhəmməd aranızdakı kişilərdən heç birinin atası deyildir. (Oğul odur ki, kişinin öz belindən əmələ gələ!) Lakin o, Allahın Rəsulu və peyğəmbərlərin sonuncusudur. ALLAH hər şeyi bilir. (əl-Əhzab, 40)

İslam dini müəyyən adamlara və ya müəyyən bir qövmə məxsus deyil, əksinə,

o, Allahın insanların hamısına göndərdiyi dinidir.

İslam dini müəyyən adamlara və ya müəyyən bir qövmə məxsus deyil, əksinə, o, Allahın insanların hamısına göndərdiyi dinidir. Əzəmətli Quranda buyurulan ilk əmr, Uca Allahın bu sözüdür:

{يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ}

"Ey insanlar! Sizi və siz-dən əvvəlkiləri yaratmış Rəb-bi-nizə ibə-dət edin ki, bəlkə On-dan qorxasınız." (Əl-Bəqərə, 21) Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا رَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً}

"Ey insanlar! Sizi tək bir candan xəlv edən, ondan zövcəsini yaradan və o ikisindən də bir çox kişi və qadın törədib yer üzünə yayan Rəbbinizdən qorxun!" (Ən-Nisa, 1) İbn Ömər (Allah ondan razı olsun) rəvayət etmişdir ki, Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) Məkkənin fəthi günü insanlara xitab edərək demişdir:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَذْهَبَ عَنْكُمُ غِيبَةَ الْجَاهِلِيَّةِ وَتَعَاطَمَهَا بِأَبَائِهَا فَالْأَنَاسُ رَجُلَانِ: بَرٌّ تَقِيَّ كَرِيمٌ عَلَى اللَّهِ وَفَاجِرٌ شَقِيٌّ هَيْنَ عَلَى اللَّهِ وَالنَّاسُ بَنُو آدَمَ وَخَلَقَ اللَّهُ آدَمَ مِنْ تُرَابٍ قَالَ اللَّهُ: {يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا} ۖ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ» [الحجرات: 13]

"Ey insanlar! Həqiqətən də, Allah, cahilliyyət təkəbbürlüyünü və cahiliyyət dövründə olduğu kimi atalarla fəxr etməyi sizdən uzaq etmişdir. İnsanlar iki sinifdir: xeyirxah, Allahdan qorxan və

Allaha ehtiram göstərən insanlar; bir də günahkar, bədbəxt və Allaha ehtiram göstərməyən insanlar. İnsanlar Adəmin övladlarıdır. Allah Adəmi torpaqdan yaratmışdır. Allah buyurur: "Ey insanlar! Biz sizi bir kişi və bir qadından yaratdıq. Sonra bir-birinizi tanıyasınız deyə, sizi xalqlara və qəbilələrə ayırdıq. Şübhəsiz ki, Allah yanında ən hörmətli olanınız Ondan ən çox çəkinəninizdir. (Allahın razılığını ümid edərək Onun əmirlərini yerinə yetirən və Allahın qəzəbindən çəkinərək Onun qadağalarından uzaq duran şəxs) Həqiqətən, Allah hər şeyi biləndir, hər şeydən xəbərdardır." (əl-Hucurat, 13) Bu hədisi Tirmizi rəvayət etmişdir (3270). Əzəmətli Quranın və ya möhtərəm Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) buyuruqlarında hər hansı bir qövmə, yaxud tayfaya - onların irqinə, yaxud qövmünə, yaxud da cinsinə görə, - xas olan qanunlar tapa bilməzsən.

3. İslam - əvvəlki peyğəmbərlərin və elçilərin (onlara Allahın salavatı və salamı olsun) öz ümmətlərinə gətirdikləri risalələri tamamlamaq üçün göndərilmiş ilahi risalədir.

İslam - əvvəlki peyğəmbərlərin və elçilərin (onlara Allahın salavatı və salamı olsun) öz ümmətlərinə gətirdikləri risalələri tamamlamaq üçün göndərilmiş ilahi risalədir. Uca Allah buyurur:

{ إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَىٰ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ ۚ وَآتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا }

"Biz Nuha və ondan son-ra-kı pey-ğəmbərlərə vəhy etdi-yi-miz kimi, sənə də vəhy etdik. Biz İb-rahimə, İsmailə, İs-ha-qa, Yaquba və onun nəslinə, İsa-ya, Əy-yuba, Yunusa, Haruna və Süley-ma-na da vəhy etdik. Da-vuda da Zəbu-ru ver-dik." (Ən-Nisa, 163) Allahın Peyğəmbər Muhəmmədə (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) vəhy etdiyi bu din, əvvəlki peyğəmbərlərə qanun olaraq göndərdiyi və onlara tövsiyə etdiyi dindir. Uca Allah buyurur:

{ تَشْرَعُ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّيَ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ }

"Allah Nuha tövsiyə et-di-yini, sə-nə vəhy etdiyimizi, İb-ra-hi-mə, Musa-ya və İsaya töv-si-yə etdiyimizi sizin üçün də din-də qa-nun etdi: "Dini bərqərar edin və onda bölünüb fırqə-fir-qə olma-yın!" Sənin dəvət etdiyin töv-hid müş-riklərə ağır gəldi. Allah istə-di-yi kəsi Özü üçün seçər və Ona üz tutanı Özünə tərəf yö-nəl-dər." (Əş-Şura, 13) Allahın Peyğəmbəri Muhəmmədə (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) vəhy etdiyi bu kitab, özündən əvvəlki ilahi kitabları - təhrif olunmamış Tövrəti və İncili təsdiqləyən bir kitabdır. Uca Allah buyurur:

{وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ }

"Sənə vəhy etdiyimiz Ki-tab, özün-dən əvvəlkiləri təs-diq-ləyici ki-mi gələn haqdır. Hə-qi-qətən, Allah Öz qulların-dan Xə-bərdardır, Gö-rəndir." (Fətir, 31)

4. Peyğəmbərlərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) dini bir, şəriət qanunları isə müxtəlifdir:

Peyğəmbərlərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) dini bir, lakin şəriət qanunları isə müxtəlifdir. Uca Allah buyurur:

{وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ۚ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ۚ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ ۚ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ }

"Biz sənə, özündən əv-vəl-ki kitab-ı təsdiqləyən və onu qoru-yan Kitabı haqq olaraq nazil etdik. Sən on-ların ara-sın-da, Allahın nazil etdiyi ilə hökm ver. Sə-nə gələn haqqı buraxıb on--la-rın istək-lə-rinə uyma. Ey ümmətlər, hər biriniz üçün bir şə-riət və bir yol tə-yin etdik. Allah istəsəydi, sizi tək bir üm-mət edərdi. Fəqət bu fərqli şə-riətlər və yollar, sizə verdikləri ilə sizi im-tahan etməsi üçün-dür. Elə isə yax-şı iş-lər görməkdə bir-birinizlə yarı-şın. Ha-mınızın dönüşü Alla-hadır. O, ixtilaf etdiyiniz şey-lər barəsin-də sizə xəbər

verə-cək-dir." (Əl-Maidə, 48) Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) demişdir:

«أَنَا أُولَى النَّاسِ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَالْأَنْبِيَاءُ إِخْوَةٌ لِعَلَّتِ أُمَّهَاتُهُمْ
شَتَّى وَدِينُهُمْ وَاجِدٌ»

"Dünyada da, axirətdə də insanlardan Məryəm oğlu İsayə ən yaxın olanı mənəm. (Əslində) Peyğəmbərlər ata bir, ana ayrı övladlardır. Anaları ayrı olsa da, dinləri birdir." Bu hədisi Əl-Buxari rəvayət etmişdir, 3443.

5. Peyğəmbərlərin hamısı - Nuh, İbrahim, Musa, Süleyman, Davud, İsa (onlara Allahın salavatı və salamı olsun) və başqaları dəvət etdiyi kimi, İslam dini də, Rəbbimizin Allah, Yaradan, Ruzi verən, Dirildən, Öldürən, Hökmdar, Hökmran olduğuna, Onun bütün işləri idarə etdiyinə, habelə, Şəfqətli və Rəhmli olduğuna iman gətriməyə dəvət edir.

Peyğəmbərlərin hamısı - Nuh, İbrahim, Musa, Süleyman, Davud, İsa (onlara Allahın salavatı və salamı olsun) və başqaları dəvət etdiyi kimi, İslam dini də, Rəbbimizin Allah, Yaradan, Ruzi verən, Dirildən, Öldürən, Hökmdar, Hökmran olduğuna, Onun bütün işləri idarə etdiyinə, habelə, Şəfqətli və Rəhmli olduğuna iman gətriməyə dəvət edir. Uca Allah buyurur:

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ ۖ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنْ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۚ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ فَآلَيْ تُؤْفَكُونَ }

"Ey insanlar! Allahın sizə verdiyi nemətini xatırlayın. Allahdan başqa sizə göydən və yerdən ruzi verən bir xaliq varmı?! Ondan başqa ibadətə layiq olan məbud yoxdur. Siz necə də haqdan döndərilirsiniz!" (Fətir, 3). Uca Allah buyurur:

{ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ ۚ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ }

"De: "Sizə göydən və yerdən ruzi verən kimdir? Qulaqlara və gözlərə hakim olan kimdir? Ölüdən diri çıxaran, diridən də ölü çıxaran kimdir? İşləri yoluna qoyan kimdir?" Onlar deyəcəklər: "Allah!" De: "Bəs belə olduğu halda Allahdan qorxmursunuz? " (Yunus, 31). Uca Allah buyurur:

{ أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۚ أَلِلَّهُ مَعَ اللَّهِ ۚ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ }

"Bütlər yaxşıdır, yoxsa məxluqatı əvvəldən yaradan, sonra onu yenidən dirildən, sizə göydən və yerdən ruzi verən Allah?! Heç Allahla yanaşı başqa bir məbudmu var?" De: "Əgər doğru deyirsinizsə, dəlilinizi gətirin. (Ən-Nəml, 64)

Peyğəmbərlərin və elçilərin (Allahın onlara salamı olsun) hamısı takcə Allaha ibadət etməyə dəvət etmək üçün göndərilmişlər. Uca Allah buyurur:

{وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُمْ مَن هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَن حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ }

"Biz hər ümmətə: "Allaha ibadət edin, Tağutdan çəkinin!" – deyə Peyğəmbər göndərmişdik. Onlardan bir qismini Allah doğru yola yönəltmiş, bir qismi isə (Allahın əzəli elmi ilə) haqq yoldan azmalı olmuşdur. (Ey müşriklər!) Yer üzündə dolaşıb görün ki, (Peyğəmbərləri) yalançı hesab edənlərin axırı necə oldu!" (Ən-Nəhl, 36) Uca Allah buyurur:

{وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ }

"(Ya Rəsulum!) Səndən əvvəl elə bir Peyğəmbər göndərmədik ki, ona: "Məndən başqa heç bir tanrı yoxdur. Buna görə də yalnız Mənə ibadət edin!" – deyə vəhy etməyək." (Əl-Ənbiya, 25) Allah Nuh (Allahın ona salamu olsun) haqqında xəbər verir ki, o, belə demişdir:

{يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ }

"Biz Nuhu öz xalqına elçi gön-dər-dik. O dedi: "Ey qöv-müm! Alla-ha iba-dət edin. Si-zin Ondan başqa məbudu-nuz yox-dur. Mən si-zə üz verəcək Bö-yük gü-nün əzabın-dan qor-xuram." (Əl-Əraf, 59) Həmçinin, Allah İbrahim (Allahın ona salamu olsun) haqqında xəbər verir ki, o, belə demişdir:

{وَابْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ }

"İbrahimi də xatırla! Bir zaman o öz qövmünə demişdi: "Allaha ibadət edin və Ondan qorxun! Heç

bilirsinizmi bu sizin üçün nə qədər xeyirlidir?" (əl-Ənkəbut, 16) Həmçinin, Allah Saleh (Allahın ona salamu olsun) haqqında xəbər verir ki, o, belə demişdir:

{قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ ۖ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أََرْضِ اللَّهِ ۚ وَلَا تَمْسُوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ أَلِيمٍ}

"Səməud qövmünə də qardaşları Salehi göndərdik. O dedi: "Ey qövmüm! Allaha ibadət edin! Sizin Ondan başqa məbudunuz yoxdur. Rəbbinizdən sizə açıq-aydın dəlillər gəldi. Allahın qayadan çıxartdığı bu dişi dəvəsi sizin üçün bir möcüzədir. Onu buraxın Allahın torpağında otlasın. Ona bir pislik etməyin, yoxsa sizi ağırılı-acılı bir əzab yaxalayar." (əl-Əraf, 73) Həmçinin, Allah Şueyb (Allahın ona salamu olsun) haqqında xəbər verir ki, o, belə demişdir:

{يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ۚ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ}

"Mədyən qövmünə də qardaşları Şueybi göndərdik. O dedi: "Ey qövmüm! Allaha ibadət edin. Sizin Ondan başqa məbudunuz yoxdur. Rəbbinizdən sizə açıq-aydın bir dəlil gəldi. Elə isə ölçüyə və çəkiyə tam riayət edin, insanların əşyalarını əsik verməyin və yer üzünü islah olunduqdan sonra orada fəsad törətməyin. Əgər

möminsinizsə, bu, sizin üçün daha xeyirlidir." (Əl-Əraf, 85)

Allah Musa (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) ilə ilk dəfə danışarkən ona belə buyurmuşdur:

{ وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ (13) إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي (14) }

"Mən səni seçmişəm. Sə-nə vəhy olunanı dinlə!" (13)

"Həqiqətən, Mən Alla-ham! Məndən başqa heç bir məbud yox--dur. Mənə ibadət et və Mə-ni xatır-lamaq üçün namaz qıl!" (14) (Ta ha 13-14) Allah Musa (Allahın ona salamı olsun) haqqında xəbər verir ki, o, Allaha sığınaraq belə demişdir:

{إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِّنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ}

"Mən he-sab-laşma gü-nünə inanmayan hər bir tə-kəb-bürlüdən həm mə-nim Rəbbim, həm də sizin Rəb-bi-niz olan Alla-ha sığı-nı-ram!" (Ğafir, 27) Allah Məsih (Allahın ona salamı olsun) haqqında xəbər verir ki, o, belə demişdir:

{ إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۚ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ }

"Həqiqətən, Allah mənim də Rəb-bim, sizin də Rəbbi-niz-dir. Elə isə Ona ibadət edin! Doğru yol da, budur!" (Ali-İmran, 51) Allah, həmçinin, Məsih (Allahın ona salamı olsun) haqqında xəbər verir ki, o, belə demişdir:

{ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۚ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ ۚ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ }

"Ey İsrail oğulları! Rəbbim və Rəbbiniz olan Allaha ibadət edin! Kim Allaha şərik qoşarsa, heç şübhəsiz, Allah Cənnəti ona haram edər. Onun gedəcəyi yer atəşdir. Zalımların heç bir yardımçısı yoxdur." (Əl-Maidə, 72)

Bəli, hətta Tövratda və İncildə də yalnız Allaha ibadət etmək əmr edilmişdir. Musanın (Allahın ona salamı olsun) Əhdi-Ətiqdə belə dediyi xəbər verilir: "Qulaq as, ey İsrail! Rəbb - bizim tək olan İlahımızdır." Həmçinin, Markın rəvayət etdiyi İncildə də, tək Allaha ibadət etmək buyurulmuşdur. Belə ki, Məsih (Allahın ona salamı olsun) belə demişdir: "Tövsiyələrin birincisi belədir: "Qulaq as, ey İsrail! Rəbb - bizim tək olan İlahımızdır."

Qüdrətli və qüvvətli Allah bəyan etmişdir ki, peyğəmbərlərin hamısı bu əzəmətli mühüm məsələni yerinə yetirmək - tövhidə dəvət etmək üçün göndərilmişlər. Uca Allah buyurur:

{وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ}

"Biz hər ümmətə: "Allaha ibadət edin, tağutdan uzaq olun"- deyə, elçi gön-dərdik. Onlardan kimisini Allah doğ-ru yola yö-nəlt-miş, kimisinə də az-maq nə-sib etmişdir. Yer üzün-də gə-zib dola-şın və görün haq-qı yalan sayan-ların aqibəti ne-cə oldu!" (Ən-Nəhl, 36) Uca Allah buyurur: "De: "Bir deyin görək, si-zin Allah-dan başqa tapındıqla-rınız yer üzündə nə yaratmış-lar? Yoxsa onların göylərin

ya-radılma-sında bir şərikliyi var? Əgər doğru danışanlarsınızsa, mənə bundan əv-vəl nazil ol-muş bir kitab və ya elmdən qalan bir əsər gətirin." (Əl-Əhqaf, 4) Şeyx Sə'di (Allah ona rəhmət etsin) demişdir: "Bundan aydın olur ki, müşriklərin öz şərikləri barədə mübahisə etmələri heç bir sübuta və dəlilə əsaslanmır. Onlar sadəcə olaraq yalan zənlərə, xeyirsiz rəylərə və batil fikirlərə qapılırlar. Onların halı, tabe olduqları elmlər və etdikləri əməllər onların ağıldan kəm olduqlarını göstərir. Bax gör, onların ömürlərini ibadətində sərf etdikləri (yəni Allahdan başqa ibadət etdikləri məbudlar) dünyada və ya axirətdə onlara fayda verəcəkmi?" Teysir əl-Kərim əl-Mənnan, 779.

6. Pak, Müqəddəs və Uca Allah - Yaradandır, ibadətə layiq olan tək İlahdır və Ondən başqa heç kəsə ibadət edilməməlidir.

Allah ibadətə layiq olan tək İlahdır və Ondən başqa heç kəsə ibadət edilməməlidir. Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ (21)
الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ
الطَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ { (22)}

"Ey insanlar! Sizi və siz-dən əvvəlkiləri yaratmış Rəb-bi-nizə iba-dət edin ki, bəlkə On-dən qorxasınız. (21)

O Rəbbinizə ki, sizin üçün yer üzünü döşəmə, göyü isə tavan etdi. Göy-dən su endirib onunla si-zin üçün növbə-növ məhsullar-dan ruzi ye-tiş-di-rdi. Siz də bu-nu bil-di-yiniz halda heç kəsi Allaha tay tut-ma-yın." (22) (Əl-Bəqərə, 21-22) Bizi və bizdən əvvəlki nəsilləri yaradan, yeri bizim üçün döşəmə edən, göydən bizim üçün yağmur endirən və onun vasitəsilə bizim üçün növbənöv bitkilərdən ruzi yetişdirən Allah - məhz O, ibadət olunmağa layiq olan tək ilahdır. Uca Allah buyurur:

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ ۖ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۚ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ فَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ قَاتِلُوا تَوْفَكُونَ }

Ey insanlar! Allahın sizə verdiyi lütfünü bir xatırlayın. Allah-dan başqa sizə göylərdən və yerdən ruzi verən bir xaliq varmı? On-dan başqa ibadət-tə la-yiq olan heç bir mə-bud yoxdur. Siz necə də haq--dan döndə-ri-lir-si-niz! (Fətir, 3) Məhz yaradan və ruzi verən Allah, ibadət olunmağa layiqdir. Uca Allah buyurur:

{ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ ۚ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ ۚ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ }

"Budur sizin Rəb-bi-niz olan Allah. On-dan başqa ibadət-tə layiq olan məbud yoxdur. Hər şeyin Ya-ra-dıcısı Allahdır! Elə isə Ona ibadət edin! O, hər şeyi Qo-ruyandır." (Əl-Ənam, 102)

Allahdan savayı ibadət edilən nə varsa, onlardan heç biri ibadət olunmağa haqqı çatmır. Çünki o, göylərdə və yerdə zərrə qədər bir şeyə sahib

deyildir. O, Allahın nə şəriki, nə köməkçisi, nə də yardımçısıdır. Belə olduğu halda, Allahla yanaşı ona necə dua etmək olar, yaxud onu Allaha necə şarik qoşmaq olar?! Uca Allah buyurur:

{قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ رَعَيْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ لَا يَمْلِكُونَ مِنْقَالِ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكَ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ }

"(Müşriklərə) de: "Allahdan başqa ilah olduğunu iddia etdiklərinizi çağırın!" Onlar göylərdə və yerdə zərrə qədər bir şeyə sahib deyillər. Nə onların bunlarda (göylərdə və yerdə) bir şarikliyi var, nə də (Allahın) onlardan bir köməkçisi var!" (Səba, 22)

Bu məxluqatları xəlq edən, onları yoxdan yaradan məhz Pak, Mükəddəs və Uca Allahdır. Onların mövcudluğu Allahın varlığı, rübubiyyəti (tək Rəbliyinə) və uluhiyyətinə (yalnız Onun ibadətə layiq olduğuna) dəlalət edir. Uca Allah buyurur:

{وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ (20) وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (21) وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ (22) وَمِنْ آيَاتِهِ مَنْأَمُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ (23) وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُخْطِئُ بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (24) وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ۚ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ (25) وَلَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ كُلُّ لَّهُ قَائِنُونَ (26) وَهُوَ الَّذِي بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ }

"Allahın sizi torpaqdan xəlq et-mə-si, Onun dəlillərin-dəndir. Son-ra da siz bir insan kimi yer üzünə yayıldınız. (20)

Ünsiyyətdə rahatlıq ta-pasınız de-yə, sizin üçün özü-nüzdən zöv-cələr ya-ratması, ara-nıza məhəbbət və mərhə-mət salması da Onun dəlillə-rin-dən-dir. Həqiqətən, bunda düşü-nən-lər üçün ib-rə-ta-miz dəlillər vardır. (21)

Göylərin və yerin yara-dılışı, dil-lə-rinizin və rəngləri-nizin müx-tə-lifliyi də Onun də-lillərindəndir. Həqiqətən, bun-da bilənlər üçün ibrətamiz də-lillər vardır! (22)

Gecə və gündüz yatıb din-cəlmə-yiniz, Onun lütfünü ax-tar-ma-ğınız da Onun dəlil-lərindəndir. Həqiqətən, bun-da eşidən kəs-lər üçün ibrətamiz dəlillər var-dır. (23)

Həm qorxu, həm də ümid vermək üçün ildırım sizə gös-tər-mə-si, göydən su endirib ye-ri ölümündən sonra onun-la di-rilt-məsi də Onun dəlillərin-dən-dir. Həqiqətən, bunda başa dü-şən adamlar üçün ibrətamiz də-lillər vardır. (24)

Göyün və yerin Onun əmri ilə öz yerlərində sabit qal-ması da Onun dəlil-lə-rindən-dir. Sonra da sizi bir dəfə çağı-ran kimi dər-hal qəbirləriniz-dən qal-xıb çıxacaq-sınız. (25)

Göylərdə və yerdə kim varsa, Ona məxsusdur. Hamısı Ona tə-zim edir. (26)

Məxluqatı ilk dəfə yoxdan yaradan, sonra onu bir daha təkrarlayan Odur. Bu da Onun üçün çox asandır." (Ər-Rum, 20-27).

Allah xəbər vermişdir ki, Nəmrud Rəbbinin mövcud olduğunu inkar etmiş, İbrahim (Allahın ona salamı olsun) də ona belə demişdir:

{قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ }

"İbrahim: "Allah günəşi məşriqdən gətirir. Sən də, onu məğribdən gətir!" – dedikdə, o kafir çaşıb qalmışdı. Allah zalım qövmü doğru yola yönəltməz." (Əl-Bəqərə, 258) İbrahim (Allahın ona salamı olsun) həmçinin öz qövmünə də dəlil gətirib bldirmişdir ki, onu doğru yola yönəldən, onu yedirdən və içirdən, xəstələndikdə ona şəfa verən, onu öldürəcək və dirildəcək olan məhz Allahdır. Allah onun belə dediyini xəbər vermişdir:

{الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ (78) وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ (79) وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ (80) وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ (81) }

"O Rəbb ki, məni yarat-mış və mə-ni doğru yola yö-nəlt-miş-dir; (78)

O Rəbb ki, məni yedirdir və içir-dir; (79)

O Rəbb ki, xəstələndi-yim zaman mənə şəfa verir; (80)

O Rəbb ki, məni öldü-rə-cək, son-ra dirildəcəkdir" (81). (Əş-Şuəra, 78-81) Allah xəbər vermişdir ki, Musa (Allahın ona salamı olsun) Fironla höcətləşərkən ona demişdir ki, onun Rəbbi:

{ الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى }

"Rəbbimiz hər şeyə öz xilqətini verən, sonra da ona doğru yolu göstərəndir!" (Ta ha, 50)

Allah göydəkilərin və yerdəkilərin hamısını insana ram etmiş və ona nemətlər bəxş etmişdir ki, Allaha ibadət etsin və Ona küfr etməsin. Uca Allah buyurur:

{ أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۚ وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ }

"Məgər Allahın göylərdə və yerdə olanları sizə ram etdiyini, Özünün aşkar və gizli nemətlərini sizə bol-bol verdiyini görmürsünüzmü?! İnsanlar arasında eləsi də vardır ki, heç bir biliyi, doğru yol göstərəni və nur saçan bir kitabı olmadan Allah barəsində mübahisə edir." (Loğman, 20) Necə ki, Uca Allah göyləri və yeri insana ram etmişdir, eləcə də, onu yaratmış, ona ehtiyacı olan hər şey - o cümlədən də, qulaq, göz və qəlb bəxş etmişdir ki, bunların vasitəsilə özünə fayda verəcək, üstəlik, Rəbbini və Xaliqini ona tanıtdıracaq bir elm öyrənsin. Uca Allah buyurur:

{ وَاللَّهُ أَخْرَجَكُم مِّنْ بُطُونٍ أَمْهَاتٍ لَّا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُم السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ }

"Allah sizi analarınızın bət--nindən heç nə anlamadığı--nız bir halda çıxartdı, sizə qu-laq, göz və ürək verdi ki, bəl-kə şükür edə-si-niz." (Ən-Nəhl, 78)

Pak, Müqəddəs və Uca Allah bu vasitələrin hamısını yaratmış, habelə, insanı xəلق etmiş və ona ehtiyacı olan hər şey - bədən əzaları və qüvvət vermişdir. Sonra, ona Allaha ibadət etməsi üçün və yer üzündə tikib-qurmaq üçün hər cür şərait yaratmış, sonra da, göylərdə və yerdə olan hər şeyi ona rəm etmişdir.

Allah bu əzəmətli məxluqların yaradılışını, Öz rübubiyyətinə (onların tək Rəbbi olduğuna) dəlil göstərir ki, bu da, onlardan yalnız Ona ibadət etməyi tələb edir. Pak, Müqəddəs və Uca Allah buyurur:

{قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأُمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ}

"De: "Sizə göydən və yerdən ruzi verən kimdir? Qulaqlara və gözlərə hakim olan kimdir? Ölüdən diri çıxaran, diridən də ölü çıxaran kimdir? İşləri yoluna qoyan kimdir?" Onlar deyəcəklər: "Allah!" De: "Bəs belə olduğu halda Allahdan qorxmursunuz?" (Yunus, 31) Pak, Müqəddəs və Haqq olan Allah buyurur:

{قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ انُّنَوِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ}

"De: "Bir deyin görək, si-zin Allah-dan başqa tapındıqla-rınız yer üzündə nə yaratmış-lar? Yoxsa onların göylərin ya-radılma-sında bir şərikliyi var? Əgər doğru danışanlarsınızsa, mənə bundan əv-vəl

nazil ol-muş bir kitab və ya elmdən qalan bir əsər gətirin." (Əl-Əhqaf, 4) Uca Allah buyurur:

{ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بَعِيرَ عَمَدٍ تَرْوُنَهَا وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ. هَذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ }

"O, göyləri görə biləcəyiniz bir dirək olmadan yaradıb saxlamış, yer sizi silkələməsin deyə, orada möhkəm dağlar qurmuş və ora cürbəcür heyvanlar yaymışdır. Biz göydən yağmur yağdırıb orada cürbəcür gözəl bitkilər bitirdik. Bunlar Allahın yaratdıqlarıdır. İndi siz mənə göstərin görüm, Ondən başqaları nə yaradıblar? Xeyr! Zalımlar açıq-aydın azgınlıq içindədirlər." (Loğman, 10-11) Pak, Müqəddəs və Haqq olan Allah buyurur:

{ أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ (35) أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَلْ لَا يُوقِنُونَ (36) أَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصْطَبِرُونَ (37) }

"Bəlkə onlar öz-özünə ya-ranıblar?! Yaxud onlar yara-dan-lar-dır?!

Yoxsa onlar göyləri və yeri yara-dıblar?! Xeyr, onlar qətiyyən inan-mır-lar.

Yoxsa sənin Rəbbinin xə-zinələri onlardadır?! Yaxud on-lar hökm sahibi-dirlər?!" (Ət-Tur, 35-37) Şeyx Sədi (Allah ona rəhmət etsin) demişdir: "Bu, onların qarşısına qoyulan elə bir dəlildir ki, bundan sonra onlar ya haqqa boyun əyməli, ya da ağıldan və dindən uzaq olmalıdır." Təfsir İbn Sə'di, 816.

Kainatda bizim gördüyümüz və görmədiyimiz hər şeyi yaradan Allahdır.

Allahdan başqa nə varsa, hamısı Onun yaratdığı məxluqatdır. Allah göyləri və yeri altı günə yaratmışdır.

Kainatda bizim gördüyümüz və görmədiyimiz hər şeyi yaradan Allahdır. Allahdan başqa nə varsa, hamısı Onun yaratdığı məxluqatdır. Uca Allah buyurur:

{قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ ۖ قُلْ أَتَأْتَدُّونَ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ۚ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ ۚ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ ۚ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ }

"De: "Göylərin və yerin Rəbbi kim-dir?" De: "Allah-dır!" De: "Siz Onu qo-yub özlə-rinə nə bir fayda, nə də bir zərər ver-məyə qa-dir olmayan-larımı özü-nüzə dost tutursu-nuz?" De: "Korla görəni ey-ni ola bilərmi? Yaxud zülmətlə nur eyni ola bilərmi?" Yoxsa on-lar Alla-ha, Onun yaratdığı kimi yaradan şə-rik-lər tapdılar və bu ya-ra-dılış onlara bənzər göründü? De: "Hər şeyi yara-dan Allah-dır. O Tək-dir, hər şeyə Qalib gələn-dir." (Ər-Rəd, 16) Həmçinin, Uca Allah buyurur:

{وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ}

"O, sizin hələ bilmədiyiniz bir çox şeyləri də yaradır." (Ən-Nəhl, 8)

Allah göyləri və yeri altı günə yaratmışdır. Uca Allah buyurur:

{هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ ۚ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ۚ وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ }

"Göyləri və yeri altı gündə yara-dan, sonra da Ərşə Ucalan Odur. O, yerə gi-rəni də, ora-dan çıxanı da, göydən enəni də, oraya qal-xanı da bilir. Siz ha-rada olsanız belə, O si-zin-lə-dir(elmiylə sizinlədir,sizi görür, əməllərinizə nəzarət edir) Allah sizin nə etdik-lərinizi görür." (Əl-Hədid, 4)
Uca Allah buyurur:

{وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَا مِنْ لُغُوبٍ }

"Biz göyləri, yeri və on-la-rın ara-sın-da olanları altı gün-də ya-rat-dıq və Bizə heç bir yor-ğun-luq üz vermədi." (Qaf, 38)

8. Hökmranlıq, yaxud yaratmaq, yaxud idarə etmək, yaxud Ona ibadət edilməsi xüsusunda Pak, Müqəddəs və Uca Allahın heç bir şəriki yoxdur.

Pak, Müqəddəs və Uca Allah mülkün sahibidir. Yaratmaq, hökm vermək və idarə etmək xüsusunda Onun heç bir şəriki yoxdur. Uca Allah buyurur:

{قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ ۚ إِنَّتُونِي بِكِتَابٍ مِّن قَبْلِ هَذَا أَوْ أَنَارَةٍ مِّنْ عِلْمٍ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ }

"De: "Bir deyin görək, si-zin Allah-dan başqa tapındıqla-rınız yer üzündə nə yaratmış-lar? Yoxsa onların göylərin ya-radılma-sında bir şərikliyi var? Əgər doğru danışanlarsınızsa, mənə bundan əv-vəl

nazil ol-muş bir kitab və ya elmdən qalan bir əsər gətirin." (Əl-Əhqaf, 4) Şeyx Sə'di (Allah ona rəhmət etsin) demişdir: "De" - yəni, nə fayda verməyə, nə zərər toxundurmağa, nə öldürməyə, nə həyat verməyə, nə də diriltməyə qadir olan bütləri və (qondarma) ilahları Allaha şərikin qoşan kimsələrə, onların bütlərinin aciz olduqlarını və onların ibadətə layiq olmadıklarını bəyan etmək üçün de: "Bir deyin görək, si-zin Allah-dan başqa tapındıqlarınız yer üzündə nə yaratmış-lar? Yoxsa onların göylərin ya-radılma-sında bir şəriqliyi var?" Yəni göylərdəki və yerdəki cisimlərdən hansı birini yaratmışlar? Dağ yaratmışlarmı? Çay axıtmışlarmı? Heyvan yaratmışlarmı? Ağac bitirmişlərimi? Bu məxluqatdan birinin yaradılışında onların köməyi olmuşdurmu? Onların özlərinin bunu (Allahın tək yaradan olduğunu) etiraf etməsi kifayətdir, başqasının buna cavab verməsinə gerek yoxdur. Bu da qəti şəkildə əqli dəlildir ki, Allahdan başqa ibadət edilən nə varsa, hamısı batildir."

Sonra Uca Allah bu (məsələyə dair) nəqli dəlilin olmadığını zikr edib buyurur: "Mənə bundan əv-vəl nazil ol-muş bir kitab" yəni elə bir kitab ki, Allaha şərikin qoşmağa çağırınsın; "və ya elmdən qalan bir əsər gətirin" yəni Peyğəmbərlərdən qalan elə bir elm ki, Allaha şərikin qoşmağı əmr etsin. Məlumdur ki, onlar bu xüsusa Peyğəmbərlərdən birindən belə dəlil gətirməyə aciz qalmışlar, əksinə, biz dəqiq və yəqin bilirik ki, peyğəmbərlərin hamısı

Rəbbinin tək ilah olduğuna və Ona şərik qoşmamağa dəvət etmişlər. Bu da onlardan miras qalmış ən əzəmətli elmdir. Təfsir İbn Sədi, səh. 779

Pak, Müqəddəs və Uca Allah mülkün sahibidir, mülkündə Onun heç bir şəriki yoxdur. Uca Allah buyurur:

{ قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعْزِزُ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ ۚ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }

"De: "Ey mülkün sahibi olan Alla-hım! Sən mülkü istədiyin kəsə ve-rir, istə-diyindən də, onu geri alırsan; istədiyin kim-səni Ucaldır, istədiyini də, al-çaldırsan. Xeyir yalnız Sənin Əlindədir. Hə-qi-qə-tən, Sən hər şeyə qadirsən." (Ali-İmran, 26) Uca Allah Qiyamət günü mülkün yalnız Ona məxsus olduğunu bəyan edərək belə buyurur:

{ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ ۚ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ۚ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ }

"O gün insanlar yer üzünə çıxacaq və onların heç bir şeyi Allah-dan gizli qalmayacaqdır. Allah deyəcək: "Bu gün hökm kimə məx-susdur? Tək olan, hər şeyə Qalib Gələn Allaha!" (Ğafir, 16)

Hökmlərlik, yaxud yaratmaq, yaxud idarə etmək, yaxud Ona ibadət edilməsi xüsusunda Pak, Müqəddəs və Uca Allahın heç bir şəriki yoxdur. Uca Allah buyurur:

{ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُن لَّهُ وَلِيٌّ مِّنَ الدُّنْيَا ۚ وَكَبِّرُهُ تَكْبِيرًا }

"De: "Özünə heç bir öv-lad gö-tür-məyən, mülkündə heç bir şə-ri-ki ol-ma-yan, aciz qalma-maq-dan ötrü Özünə kö-mək edə-cək heç bir dos-ta möhtac olma-yan Allaha həmd olsun!" Onu tərif-lə-yərək Uca tut." (Əl-İsra, 111) Uca Allah buyurur:

{ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ
وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدْ رُءُوفًا رَحِيمًا }

"Göylərin və yerin səltə-nə-ti Ona məxsusdur. O, Özünə oğul gö-tür-mə-mişdir, səl-tə-nə-tində də heç bir şəriki yoxdur. O, bütün şey-ləri xəlq etmiş və on-lara mü-nasib bir biçim ver-miş-dir." (Əl-Furqan, 2) O, Hökmrandır. Ondən savayı kim varsa, Onun köləsidir. O, Xaliqdir. Ondən başqa nə varsa, Onun yaratdıqlarıdır. Bütün işləri idarə edən yalnız Odur. Bu vəsfləri Özündə cəm edən zat isə, ibadət olunmağa layiqdir. Ondən başqasına ibadət etmək ağılın naqisliyi, Ona şərik qoşmaq isə, dünya və axirəti puç etməkdir. Uca Allah buyurur:

{ وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا ۚ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ }

"Yəhudilər və xaçpərəstlər müsəlmanlara dedilər: "Yəhudi və ya xaçpərəst olun ki, doğru yola yönə-lə-si-niz!" De: "Ək-si-nə, biz hə-nif İbra-himin dininə tabeyik. O, müş-riklərdən deyil-di." (Əl-Bəqərə, 135) Uca Allah buyurur:

{ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۚ وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا }

"Muhsin olduğu halda özünü Alla-ha təs-lim edən və hənif İbra-himin dini-nə tabe olan şəxs-dən din baxı-mın-dan daha gö-zəl kim ola bilər? Allah İb-ra-himi Özünə yaxın dost tutmuş-dur." (Ən-Nisa, 125) Pak və Müqəddəs, Haqq olan Allah bəyan etmişdir ki, xəlil (sevimli dost) İbrahimin (Allahın ona salamı olsun) dinindən üz çevirən kimsə özünü səfehliyə qoyan kəsdir. Uca Allah buyurur: "(Ey Peyğəmbər!) Özünü səfehliyə qoyanlardan başqa kim İbrahimin dinindən üz çevirər?! Həqiqətən, Biz onu dünyada (Peyğəmbərlik və Kəbəni təmir etmə üçün) seçdik. Şübhə yoxdur ki, o, axirətdə də əməlisaleh olanlardandır." (Əl-Bəqərə, 130)

9. Pak və Müqəddəs Allah nə doğub, nə də doğulub. Onun tayı-bənzəri də yox-dur.

Pak və Müqəddəs Allah nə doğub, nə də doğulub. Onun tayı-bənzəri də yox-dur. Pak, Müqəddəs, Uca və Haqq olan Allah buyurur:

{قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (1) اللَّهُ الصَّمَدُ (2) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (3) وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ} (4)

"De: O Allah Təkdir.

Allah Möhtac deyildir.

O, nə doğub, nə də doğulub(o, nə kimsənin atası və ya anası deyil, nə də, o, kimsənin övladıdır)

Onun bənzəri də yox-dur." (Əl-İxals, 1-4). Uca Allah buyurur:

{رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ ۚ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا}

"O, göylərin, yerin və on-la-rın ara-sında olanların Rəbbi-dir! Elə isə yalnız Ona ibadət et və Ona ibadətdə səbirli ol! Heç Ona ox-şarını tanıyırsanmı?!" (Məryəm, 65). Ehtiram sahibi olan Allah buyurur:

{فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا ۚ يَذُرُكُمْ فِيهِ ۚ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ}

"Allah göyləri və yeri Ya-radandır. O sizin üçün özü-nüz-dən zöv-cələr, hey-vanlardan da cütlər yaratdı. O sizi bu yolla çoxaldır. Onun heç bir bənzəri yoxdur. O, Eşidəndir, Görəndir." (Əş-Şura, 11)

10. Pak, Müqəddəs və Uca Allah məxluqatdan heç bir şeyin içinə girməz, heç bir şeyə dönməz (və ya hər hansı məxluqun cildində təcəssüm etməz)

Pak, Müqəddəs və Uca Allah məxluqatdan heç bir şeyin içinə girməz, heç bir şeyə dönməz(və ya hər hansı məxluqun cildində təcəssüm etməz), heç bir şeylə birləşməz. Bu ona görədir ki, Allah Xalıqdır, Ondən savayı nə varsa məxluqdur. O, Baqidir; Ondən başqa nə varsa, fanidir. Hər bir şey Onun mülküdür və O, onun sahibidir. Nə Allah yaratdıqlarından nəyinsə içinə girər, nə də məxluqatdan nə isə Pak və Müqəddəs Allahın zatına daxil ola bilər. Pak, Müqəddəs və Uca Allah hər şeydən böyük və hər şeydən əzəmətlidir. Uca Allah,

Allahın Məsihin içinə yerləşdiyini iddia edən kəslərə inkar edərək buyurur:

﴿لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ أَنْ يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَفِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ۚ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

“Şübhəsiz ki, Allah Mər-yəm oğlu Məsihdir!”– deyən-lər ar-tıq kafir oldu-lar. De: “Əgər Allah Mər-yəm oğlu Məsihi, onun ana-sı-nı və yer üzün-də olanların hamı-sı-nı məhv et-mək istəsə, kim Ona bir şeylə mane ola bilər?” Göy-lə-rin, ye-rin və onların ara-sın-da olan--la-rın mülkü Allaha məx-sus-dur. Allah istədiyini yaradır. Allah hər şeyə qadirdir.” (Əl-Maidə, 17) Uca Allah buyurur:

﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَنَمَّ وَجْهُ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾
(115) وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا ۚ سُبْحَانَهُ ۚ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ كُلُّ لَّهُ قَانِثُونَ (116) يَدْبِغُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (117) {

"Məşriq də, məğrib də Alla-hın-dır! Hansı səmtə yönəl-səniz, Allahın Üzü oradadır. Həqiqə-tən, Allahın lütfü genişdir, O hər şeyi bi-lən-dir."

Onlar dedilər: "Allah Özü-nə öv-lad götürmüşdür!" Hal--buki O, Pakdır, Müqəddəs-dir! Hə-qi-qə-tən, göylərdə və yer-də nə var-sa, Ona məxsus-dur. Hər şey Ona baş əyir.

Göyləri və yeri icad edən Odur. O, bir işə hökm verdik-də ona ancaq: "Ol!"– de-yər, o da olar. (Əl-Bəqərə, 115-117). Uca Allah buyurur:

{ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَدًا (88) لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا (89) تَكَادُ السَّمَاوَاتُ
يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًا (90) أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَدًا
(91) وَمَا يَنْبَغِي لِلرَّحْمَنِ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا (92) إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْدًا (93) لَقَدْ أُحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا (94) وَكُلُّهُمْ
أَتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْدًا (95) }

"Kafirilər: "Mərhəmətli Allah özünə övad götürmüşdür!" – dedilər.

Siz olduqca pis bir iş tut-dunuz.

Bundan az qaldı göylər parçalansın, yer yarılsın və dağlar yerindən qopub ucsun –

Mərhəmətli Allaha övlad isnad etdiklərinə görə.

Mərhəmətli Allaha özü-nə övlad götür-mək yaraşmaz.

Göylərdə və yerdə olan-la-rın ha-mısı Mərhəmətli Alla-hın hü-zu-runa ancaq bir qul ki-mi gə-ləcək.

Allah onları hesablamış və bir-bir saymış-dır.

Onların hər biri Qiya-mət günü Onun hüzuruna tək-tənha gə-lə-cək. (Məryəm, 88-95). Uca Allah buyurur:

{ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا
يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ
حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ }

"Allah Özündən başqa haqq məbud olmayandır, əbədi Yaşayandır, bütün yaratdıqlarının Qəyyumudur. Onu nə mürgü, nə də yuxu tutar. Göylərdə və yerdə nə varsa, Ona məxsusdur. Allahın izni olmadan Onun yanında kim şəfaət edə

bilər?! O, qullarının gələcəyini və keçmişini bilir. Onlar Allahın elmindən Onun istədiyindən başqa heç bir şey qavraya bilməzlər. Onun Kürsüsü göyləri və yeri əhatə edir. Bunları qoruyub saxlamaq Ona ağır gəlmir. O, Ucadır, Əzəmətlidir." (Əl-Bəqər, 255). Bu vəsfləri özündə cəm edən Allah, yaratdığı məxluqatının içinə necə yerləşə bilər?! Yaxud Onun necə övladı ola bilər?! Yaxud Onun necə bənzəri ola bilər?!

11. Pak, Müqəddəs və Uca Allah Öz qullarına qarşı şəfqətli və rəhmlidir. Elə buna görə də, Peyğəmbərlər göndərmiş və kitablar nazil etmişdir.

Elə buna görə də, Peyğəmbərlər göndərmiş və kitablar nazil etmişdir. Onun Öz qullarına olan mərhəmətindəndir ki, onlara Peyğəmbərlər göndərmiş və onlara kitablar nazil etmişdir. Belə etmişdir ki, onları küfr və şirkin zülmətlərindən, tövhidin və hidayətin nuruna çıxartsın. Uca Allah buyurur:

{هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ}

"Sizi zülmətlərdən nura çıxartmaq üçün Öz quluna açıq-ay-dın ayə-ləri na-zil edən Odur. Həqiqətən, Allah sizə qarşı çox şəf-qətlidir, rəhm-li-dir." (Əl-Hədid, 9)

Uca Allah buyurur:

{ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ }

"Səni də aləmlərə (bütün insanlara və cinlərə) ancaq bir rəhmət olaraq göndərdik." (Əl-Ənbiya, 107) Allah Öz Peyğəmbərinə (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) əmr etmişdir ki, insanlara Onun Bağışlayan və Rəhmli olduğunu xəbər versin. Uca Allah buyurur:

{ نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ }

"Qullarıma xəbər ver ki, Mən Ba-ğışlayanam, Rəhmli-yəm." (Əl-Hicr, 49) Onun şəfqətindən və rəhmətindəndir ki, qullarının sıxıntısını aradan qaldırar və onlara xeyir nazil edər. Uca Allah buyurur:

{ وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بَضْرًا فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۚ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ ۚ يُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ }

"Əgər Allah sənə bir zər-rər to-xun-dursa, bunu Ondən başqa heç kəs ara-dan qaldıra bilməz. Əgər sənə bir xeyir di-ləsə, heç kəs Onun lütfünün qarşısını ala bilməz. O, bunu Öz qulların-dan is-tə-di-yinə nə-sib edər. O, Bağış-layandır, Rəhm--lidir." (Yunus, 107)

12. Rəhmli Rəbb məhz Allahdır. Qiyamət günü məxluqatı yalnız O, haqq-hesaba çəkəcək; onların hamısını dirildib qəbirlərindən çıxaracağı zaman, hər kəsə etdiyi xeyir və ya şər əməlin əvəzini verəcəkdir. Kim mömin olduğu halda saleh

əməllər etmişdirsə, ona əbədi nemətlər bəxş ediləcək. Kim də küfr etmiş və günah işlər görmüşdürsə, axirətdə onu böyük bir əzab gözləyir.

Rəhmli Rəbb məhz Allahdır. Qiyamət günü məxluqatı yalnız O, haqq-hesaba çəkəcək; onların hamısını dirildib qəbirlərindən çıxaracağı zaman hər kəsə etdiyi xeyir və ya şər əməlin əvəzini verəcəkdir. Kim mömin olduğu halda saleh əməllər etmişdirsə, ona əbədi nemətlər bəxş ediləcək. Kim də küfr etmiş və günah işlər görmüşdürsə, Qiyamət günü onu böyük bir əzab gözləyir. Pak, Müqəddəs və Uca Allahın ədalətinin, hikmətinin və mərhəmətinin kamilliyindəndir ki, bu dünyanı əməl ediləcək yer, sonrakı həyatı isə əməllərin əvəzi veriləcək, haqq-hesab çəkiləcək və savab qazanılacaq yer etmişdir ki, yaxşı əməl sahibləri etdikləri yaxşılıqların mükafatını, pis əməl sahibi, zalım və təcavüzkar olanlar da etdikləri haqsızlıqların və zülmün cəzasını alsın. Belə ki, bəzi insanlar bunların olacağına inanmır. Halbuki, Allah dirilmənin haqq olduğuna, onda heç bir şübhə olmadığına dair bir çox dəlillər göstərmişdir. Uca Allah buyurur:

{ وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ۖ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُخْيِي الْمَوْتَى ۖ إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ }

"Yer üzünü qupquru görməyin də Onun dəlillərindəndir. Biz yerin üzərinə su endirdikdə o,

hərəkətə gəlib qabarıq. Şübhəsiz ki, onu canlandıran Allah, ölüləri də hökmən dirildəcəkdir. Həqiqətən, O, hər şeyə qadirdir." (Fussilət, 39) Uca Allah buyurur:

{ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِّن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِّن عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَتُقَرَّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِنَبْلُغُوا أَشَدَّكُمْ ۚ وَمِنكُم مَّن يُتَوَقَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ۚ وَتَرَىٰ الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِن كُلِّ رَوْحٍ بِهِجٍ }

"Ey insanlar! Yenidən diriləcəyinizə şübhə edirsinizsə, bilin ki, həqiqətən də, Biz sizi torpaqdan, sonra nütfədən, sonra laxtalanmış qandan, daha sonra tam bir şəkklə salınmış və ya salınmamış bir parça ətdən yaratdıq ki, qüdrətimizi sizə bəyan edək. Bətnlərdə istədiyimizi müəyyən bir vaxt ərzində saxlayırıq. Sonra sizi oradan uşaq kimi çıxardırıq ki, yetkinlik çağına yetişəsiniz. Sizdən kimisi yetkinlik yaşına çatmamış vəfat edir, kimisi də ömrünün ən rəzalətli dövrünə çatdırılır ki, vaxtilə bildiyi şeyləri unutsun. Sən yer üzünü cansız görürsən. Biz ona yağmur endirdiyimiz zaman o, hərəkətə gəlib qabarıq və cürbəcür gözəl bitkilər bitirir." (Əl-Həcc, 5) Haqq olan Allah bu ayədə dirilməyə dəlalət edən üç əqli dəlil zikr etmişdir. Bunlar:

1. Allah ilk insanı torpaqdan yaratmışdır. İlk dəfə onu torpadan yaradan Allah, o, torpaq olduqdan sonra onu yenidən həyata qaytarmağa qadirdir.

2. Nütfədən insan yaradan Allah, o, öldükdən sonra onu yenidən həyata qaytarmağa qadirdir.

3. Yer üzü cansız ikən ora yağmur endirib onu canlandırmağa qadir olan Allah, insanlar öldükdən sonra onları diriltməyə qadirdir. Bu ayə, Quranın möcüzə olduğunu isbat edən tutarlı dəlildir. Uzun olmayan bu ayədə, əzəmətli bir məsələyə dəlalət edən bu əqli dəlillər necə cəm edilib?

Uca Allah buyurur:

{يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ ۖ وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ }

"O gün göyü yazılı sə-hi-fələrin büküldüyü kimi bü-kə-cəyik. Məx-luqatı ilk dəfə yarat-dığımız kimi yenə əv-vəl-ki ha-lına qay-ta-ra-ca-ğیق. Biz vəd ver-mi-şik. Sözsüz ki, Biz onu ye-ri-nə yeti-rə-cə-yik." (əl-Ənbiya, 104). Uca Allah buyurur:

{وَضَرَبْنَا لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۚ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ (78) قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ }

"O Bizə bir məsəl çəkdi, lakin ya-ra-dılışını unutdu. O de-di: "Çü-rü-müş sü-mükləri kim dirildə bilər?!"

"De: "Onları ilk dəfə ya-radan Allah Özü dirildə-cək-. O, hər bir məxluquna yaxşı bə-ləddir." (Ya sin, 78, 79) Uca Allah buyurur:

{أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ ۚ بَنَاهَا (27) رَفَعَ سَمَكَهَا فَسَوَّاهَا (28) وَأَعْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا (29) وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا (30) أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا (31) وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا (32) }

"Sizin yaradılışınız çətin-dir, yoxsa göyün?"
Allah onu qurdu,

onun qübbəsini yüksəlt-di və dü-zəldib
kamilləşdirdi,

gecəsini qaranlıq edib, səhərini də nurlandırdı.

Sonra yeri döşəyib,

onda su və otlaq yaratdı,

dağları da yerə bərkitdi. (Ən-Naziat, 27-32).

Haqq olan Allah bəyan etmişdir ki, insanı yaratmaq, göyləri, yeri və onların arasındakıları yatmaqdan daha çətin deyil. Göyləri və yeri yatmağa qadir olan Allah, insanı ikinci dəfə yaratmağa aciz deyil.

13. Pak, Müqəddəs və Uca Allah Adəmi torpaqdan yaratmış, ondan sonra da onun zürriyyətini artırmışdır. Demək, insanların hamısı əslində bərabərdirlər. Heç bir fərd digərindən, heç bir qövmdən, heç bir qövmdən üstün deyil. Yalnız təqvalılardan başqa.

Pak, Müqəddəs və Uca Allah Adəmi torpaqdan yaratmış, ondan sonra da onun zürriyyətini artırmışdır. Demək, insanların hamısı əslində bərabərdirlər. Heç bir fərd digərindən, heç bir qövmdən, heç bir qövmdən üstün deyil. Yalnız təqvalılardan başqa. Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ۚ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ }

"Ey insanlar! Biz sizi bir kişi və bir qadından yaratdıq. Sonra bir-birinizi tanıyasınız deyə, sizi xalqlara və qəbilələrə ayırdıq. Allah yanında ən hörmətli olanınız Allahdan ən çox qorxanınızdır. Həqiqətən, Allah (hər şeyi) biləndir, (hər şeydən) xəbərdardır." (Əl-Hucurat, 13) Uca Allah buyurur:

{وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا ۚ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أَنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ۚ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ ۚ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ }

"Allah sizi torpaqdan, sonra nütfədən yaratmış, sonra da sizi cüt-cüt xəlv etmişdir. Onun xəbəri olmadan heç bir dişi nə hamilə olar, nə də daşıldığını yerə qoyar. Uzunömürlünün uzun ömür sürməsi də, onun ömrünün qısaldılması da, ancaq açıq-aydın Yazıda yazılmışdır. Həqiqətən, bu, Allah üçün çox asandır." (Fətir, 11). Uca Allah buyurur:

{هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا ۚ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أَنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ ۚ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ ۚ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ }

"Sizi torpaqdan, sonra nüt-fədən, sonra laxtalanmış qan-dan ya-ra-dan, son-ra sizi, bö-yü-yüb yetkinlik yaşına çatası-nız, daha son-ra da qocalasınız de-yə uşaq olaraq ana bətnin-dən çı-xardan Odur. Hər-çənd ki, içə-ri-nizdə qocalmamışdan əv-vəl ölən-lər də vardır. Bu ona görədir ki, müəy-yən olunmuş vaxta yeti-şəsiniz və bəlkə, dü-şü-nüb da-şınasınız." (Gəfir, 67). Uca Allah "Ol!"- deyə Öz əmri ilə Adəmi torpaqdan

yaratdığı kimi, (Məryəm oğlu) Məsihi də "Ol!"- deyə əmr edərək yaratdığını bəyan edib belə buyurur:

{ إِنْ مَثَلٌ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ ۖ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ }

"Allah yanında İsanın misalı (atasız dünyaya gəlməsi) Adəmin misalına bənzəyir. Allah onu (Adəmi) torpaqdan yaratdı, sonra ona: "Ol!" – dedi, o da oldu. (Ali-İmran, 59) 2-ci başlıqda mən qeyd etmişdim ki, Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) insanlar arasında bərabərlik olduğunu, birinin digərindən yalnız təqva ilə üstün olduğunu bəyan etmişdir.

14. Doğulan hər bir körpə fitrətə uyğun doğulur.

Doğulan hər bir körpə fitrətə uyğun doğulur. Uca Allah buyurur:

{ فَأَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۖ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ۚ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ }

"Sən bir hənif kimi üzü-nü dinə tərəf çə-vir! Allahın in-san-lara – xəlv etdiyi şüurlu məx-luq kimi verdiyi fitrət bu-dur. Allahın ya-rat-dığını heç cür də-yişdir-mək olmaz. Doğru din bu-dur, lakin in-san-la-rın çoxu bu-nu bilmir." (Ər-Rum, 30). "Həhif" deyildikdə, sevimli dost İbrahim Allahın ona salamı olsunun dini qəsd edilir. Uca Allah buyurur:

{ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ }

"Sonra sənə belə vəhy et-dik: "Hə-nif İb-rahimin dininə ta-be ol. O, müşriklər-dən deyil-di." (Ən-Nəhl, 123) Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) demişdir:

«مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ كَمَا تُنْتَجُ الْبَيْهَمَةُ بِبَيْمَةٍ جَمْعَاءَ هَلْ تُحْسِنُونَ فِيهَا مِنْ جَذَاءٍ»

"Hər bir körpə fitrəti üzərində (tövhidə meyilli olaraq) doğulur. Sonra ata-anası onu ya yəhudi, ya xristian, ya da məcusi edir. Beləcə, heyvanlar da gözəl biçimdə yaranır. Heç sən onların arasında qulağı kəsik bir heyvan görürsənmi?" Sonra Əbu Hureyra (Allah ondan razı olsun) bu ayəni oxudu:

{فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنْ أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ}

"Sən bir hənif kimi üzünü dinə tə-rəf çə-vir! Allahın in-san-lara – xəlv etdiyi şüurlu məx-luq kimi verdiyi fitrət bu-dur. Allahın ya-rat-dığını heç cür də-yişdir-mək olmaz. Doğru din bu-dur, lakin in-san-la-rın çoxu bu-nu bilmir." (Ər-Rum, 30) Səhih Əl-Buxari, 4775. Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«أَلَا إِنَّ رَبِّي أَمَرَنِي أَنْ أَعْلَمَكُمْ مَا جَهِلْتُمْ مِمَّا عَلَّمَنِي يَوْمِي هَذَا كُلُّ مَالٍ تَحْلُثُهُ عَبْدًا حَلَالٌ وَإِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حُنَفَاءَ كُلُّهُمْ وَإِنَّهُمْ أَتَتْهُمْ الشَّيَاطِينُ فَاجْتَالَتْهُمْ عَنْ دِينِهِمْ وَحَرَمْتُ عَلَيْهِمْ مَا أَحَلَلْتُ لَهُمْ وَأَمَرْتُهُمْ أَنْ يُشْرِكُوا بِي مَا لَمْ أَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا»

"Diqqət edin! Həqiqətən, Rəbbim mənə əmr etmişdir ki, Onun bu gün mənə öyrətdiklərindən sizə bilmədiklərinizi öyrədim. (O, buyurur): "Quluma bəxş etdiyim hər bir mal ona halaldır. Mən

qullarımın hamısını həniflər olaraq yaratdım. Lakin sonradan şeytanlar onların yanına gəlib onları dinlərindən döndərdilər, Mənim onlara halal buyurduqlarımı onlara haram buyurdular və onlara barəsində dəlil-sübut nazil etmədiyim şeyləri Mənə şəriq qoşmalarını əmr etdilər." Bu hədisi Müslim (2865) rəvayət etmişdir.

15. Heç bir insan xəta edən biris olduğu və ya başqasının xətalara varis olduğu halda dünyaya gəlmir:

Heç bir insan xəta edən biris olduğu və ya başqasının xətalara varis olduğu halda dünyaya gəlmir. Uca Allah bizə xəbər vermişdir ki, Adəmin (Allahın ona salamı olsun) ilahi əmrə müxalif olduğu və zövcəsi Həvva ilə birlikdə ağacın meyvəsindən yediyi zaman peşman olmuş, tövbə etmiş və Allahdan bağışlanma diləmişdir, Allah da ona gözəl sözlər deməyi öyrətmişdir. Adəm Allahın ona salamı olsun bu sözlərlə tövbə etmiş, Allah da onların tövbəsini qəbul etmişdir. Uca Allah buyurur:

{وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ (35) فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ۖ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۖ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ (36) فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۚ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (37) قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا ۚ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبَعَ هَذَا فَلَا خَوْفَ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (38)}

"Biz dedik: "Ey Adəm! Sən zöv-cənlə birlikdə Cən-nət-də sa-kin ol və ora-da rahat-lıqla nemət-ləri-miz-dən istə-diyi-niz yer-də yeyin için, təkcə bu ağaca ya-xınlaşma-yn! Yoxsa zalım-lar-dan olarsı-nız."

Şeytan isə o ağacla on-la-rı çaşdı-rıb ol-duqları yer-dən çı-xart-dı. Biz de-dik: "Bir-biri-nizə düş-mən ola-raq aşağı enin! Yer-də si-zin üçün müəy-yən olun-muş vax-ta-dək məskən və gün-güzəran var-dır."

Adəm tövbə etmək üçün Rəb-bin-dən kəlmələr öyrəndi, O da onun tövbəsini qəbul et-di. Həqiqətən də, O, töv-bələri qəbul edən-dir, Rəhmlidir.

Biz dedik: "Hamınız ora-dan yerə enin! Mənim tərə-fim-dən si-zə doğru yol göstəricisi gəldik-də, Mənim yol gös-tə-ri-ci-min ar-dın-ca ge-dən-lərə heç bir qorxu yox-dur və onlar kədər-lən-mə-yə-cəklər." (Əl-Bəqərə, 35-38) Allah Adəmin (Allahın ona salamı olsun) tövbəsini qəbul etdikdən sonra o, bir daha asilik etməmişdir. Odur ki, onun zürriyyəti, tövbə ilə silinmiş bir günaha varis olmamışdır. Əslində isə, Heç bir günahkar başqasının günahını daşımaz. Uca Allah buyurur:

{وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ }

"Hər kəsin qazandığı günah yalnız öz əleyhinədir. Heç bir günahkar başqasının günahını

daşımaz. Sonra isə dönüşünüz Rəbbinizə olacaq və O, ixtilafa düşdüyünüz məsələlər barədə sizə xəbər verəcəkdir." (Əl-Ənam, 164)

Uca Allah buyurur:

{مَنْ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّٰ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا }

"Doğru yol tutan yalnız özünə xeyir, haqq yoldan azan da ancaq özünə zərər edər. Heç bir günahkar başqasının günahını daşımaz. (Hərə öz günahına cavabdehdir). Biz, Peyğəmbər göndərməmiş (heç bir ümmətə) əzab vermərik!" (Əl-İsra, 15) Uca Allah buyurur:

{وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَإِن تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ جِمْلِهَا لَا يَحْمِلُ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۚ إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ۚ وَمَنْ تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ }

"Heç bir günahkar başqasının günah yükünü daşımaz. Yüku ağır olan kimsə öz yükünü daşımaq üçün başqasını köməyə çağırırsa və çağırdığı kimsə yaxın qohumu olsa belə, o yükdən heç nə daşınmaz. Sən ancaq Rəbbindən Onu görmədikləri halda qorxanları və namaz qılanları xəbərdar edirsən. Kim günahlardan təmizlənirsə, öz xeyrinə təmizlənmiş olur. Qayıdış də ancaq Allahadır." (Fətir, 18)

16. İnsanların yaradılışındakı qayə, yalnız Allaha ibadət etməkdir:

İnsanların yaradılışındakı qayə, yalnız Allaha ibadət etməkdir. Uca Allah buyurur:

{ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ }

"Mən cinləri və insanları yalnız Mənə ibadət etmək üçün ya-rat-dım." (Əz-Zariyat, 56)

İlsam dini insanı - istər kişi olsun, istər qadın - ehtiram sahibi etmiş və onun haqlarını kamil şəkildə ödəməyi öz öhdəsinə götürmüş, özünü də öz seçimlərinə, əməllərinə və verdiyi qərarlara görə cavabdeh etmiş, habelə, istər özünə, istərsə də başqalarına zərər verəcəyi əməlin cavabdehliyini də onun boynuna yükləmişdir.

İslam dini insanı - istər kişi olsun, istər qadın - ehtiram sahibi etmişdir. Uca Allah insanı yer üzündə xəlifə olsun deyə yaratmışdır. Uca Allah buyurur:

{وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً }

"(Bir zaman) Rəbbin mələklərə: "Mən yer üzündə bir xəlifə bərqərar edəcəyəm!" – deyə buyurmuşdur." (Əl-Bəqərə, 30)

Bu ehtiram, Adəm oğullarından hər kəsə şamil edilir. Uca Allah buyurur:

{ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا }

"Biz Adəm oğullarını hör-mətli etdik, onları quruda və də-niz-də minik üstündə da-şıdığ,

on-lara Pak ruzilər ver-dik və onları ya-rat-dıq-larımızın çoxun-dan xeyli üstün elədik." (Əl-İsra, 70) Uca Allah buyurur:

{لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ}

"Biz insanı ən gözəl su-rət-də ya-rat-dıq!" (Ət-Tin, 4)

Allah insana, Allahdan savayı bir (tağuta) ibadət etməyi, yaxud tabe olmağı, yaxud da itaət edib özünü zəlil etməyi qadağan etmişdir. Uca Allah buyurur:

{وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ ۚ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ. إِذْ تَبَرَأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوْا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ}

"İnsanlardan elələri də var-- ki, Allahdan qeyrilərini Ona tay tutur, on-ları da, Allahı sev-dik-ləri kimi sevirlər. İman gə-ti-rən-lə-rin isə Allaha olan sev-gisi daha güclüdür. Kaş zülm edən-lər əzabı görəcəkləri za-man bü-tün qüdrət və qüv-vətin Alla-ha məx-sus ol-du-ğu-nu və Alla-hın şid-dət-li əzab verdi-yini biləy-di-lər.O zaman (arxasınca gedilib) tabe olunanlar özlərinə tabe olanlardan uzaqlaşacaq, əzabı görəcək və aralarındakı əlaqə kəsiləcəkdir." (Əl-Bəqərə, 165-166) Uca Allah, (dünyada ikən) təcəllikdə olan və onların tabe olduğu böyüklərin halının Qiyamət günü acınacaqlı olacağını bəyan edərək belə buyurur:

{ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتَضَعُّوْا اَنْحُنْ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَاءَكُمْ ۚ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِيْنَ (32) وَقَالَ الَّذِينَ اسْتَضَعُّوْا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ اِذْ تَاْمُرُوْنَآ اَنْ تُكْفَرَ بِاللّٰهِ وَاَنْجَعَلْ لَهُ اَنْدَادًا ۚ وَاَسْرُوْا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاُوْا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْاَغْلَالَ فِيْ اَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوْا ۚ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ (33) }

"Özlərini yüksək tutan-lar da zəiflərə belə de-yə-cək-lər: "Si-zə doğ-ru yol gös-tə-ri-cisi gəldikdən sonra sizi on-dan bizmi ya-yın-dırdıq? Xeyr, siz özünüz günahkar idiniz".

Zəiflər özlərini yüksək tutan-lara deyəcəklər: "Xeyr! İş-i-niz gecə-gün-düz hiy-lə qurmaq idi. Siz bizə Allahı in-kar etməyi və Ona şəriklər qoş-mağı əmr edirdiniz". Onlar əzabı gör-dük-də peş--mançılıq hissini gizlə-dərlər. Kafirlərin boyunlarına zən-cir-lər vu-rarıq. Onlar ancaq etdikləri əməllərə görə cəza-lan-dırılırlar." (Səba, 32-33)

Pak, Müqəddəs və Uca Allahın Qiyamət günündəki ədalətinin kamilliyindəndir ki, yolunu azmış dəvətçilərə və imamlara, həm öz günahlarını, həm də elmsiz olaraq azdırdıqları kimsələrin günahlarını daşımağı yükləmişdir. Uca Allah buyurur:

{لِيُحْمَلُوْا اَوْزَارُهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّوْنَهُمْ بَغِيْرَ عِلْمٍ ۚ اَلَا سَاءَ مَا يَزُرُوْنَ }

"Qoy onlar Qiyamət gü-nü öz gü-nahlarının hamısını və na-dan-lıqları üzün--dən azdır-dıq-ları kəs-lərin günah-la-rının bir qismini daşısınlar. Bax

gör, da-şıyacaq-ları yük necə də pisdir!" (Ən-Nəhl, 25)

İslam dini, bu dünyada da, axirətdə də insanın haqlarını kamil şəkildə ödəməyi öz öhdəsinə buraxmışdır. İslam dininin insanın öhdəsinə buraxdığı və insanlara bəyan etdiyi ən əzəmətli haqq, Allahın insanlar üzərindəki haqqı və insanların da Allah üzərindəki haqqıdır.

فَعَنْ مُعَاذٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَنَا رَدِيفُ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «يَا مُعَاذُ» قُلْتُ: لَبَيْكَ وَسَعْدَيْكَ ثُمَّ قَالَ مِثْلَهُ ثَلَاثًا: «هَلْ تَذْرِي مَا حَقَّ اللَّهُ عَلَى الْعِبَادِ» قُلْتُ: لَا قَالَ: «حَقُّ اللَّهِ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا» ثُمَّ سَارَ سَاعَةً فَقَالَ: «يَا مُعَاذُ» قُلْتُ: لَبَيْكَ وَسَعْدَيْكَ قَالَ: "هَلْ تَذْرِي مَا حَقَّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ إِذَا فَعَلُوا ذَلِكَ: أَنْ لَا يُعَذِّبَهُمْ»

Rəvayət edilir ki, Muaz (Allah ondan razı olsun) demişdir: "Mən Peyğəmbərin - Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun - tərkində ikən o: "Ey Muaz!"- deyə mənə xitab etdi. Mən: "Hüzurundayam və əmrinə müntəzirəm" - dedim. O, bunu üç kərə təkrar etdi. Sonra dedi: "Bilirsən Allahın qulları üzərindəki haqqı nədir?" Mən: "Yox!"- dedim. O buyurdu: "Allahın qulları üzərindəki haqqı, qulların Ona ibadət edib heç kəsi Ona şəriq qoşmamalarıdır." O, bir qədər susduqdan sonra yenə: "Ey Muaz!"- deyə mənə xitab etdi. Mən: "Hüzurundayam və əmrinə müntəzirəm" - dedim. O buyurdu: "Bilirsən qulların Allah üzərindəki haqqı nədir? Ona ibadət edib, heç nəyi Ona şəriq qoşmadıqları təqdirdə onlara əzab verməməsidir." Səhih Əl-Buxari, 6840.

İslam dini, həmçinin, insanın haqq dinini, zürriyyətini, malını və namusunu qorumağı da onun özünə tapşırılmışdır. Peygəmbərimiz (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«فَإِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا»

"Allah sizin qanınızı, malınızı və namusunuzu, bu ayınızda və bu şəhərinizdə bu gününüzün haramlığı kimi bir-birinizə haram etmişdir." Səhih Əl-Buxari, 6501. Rəsulullah Allahın (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) bu əzəmətli nizamnaməni, yüz mindən çox səhabənin iştirak etdiyi vida həccində elan etmişdir. Sonra yenə vida həccində Qurban günü bunu bir daha təkrar etmişdir.

İslam dini insanı öz seçimlərinə, əməllərinə və verdiyi qərarlara görə cavabdeh etmişdir. Uca Allah buyurur:

{ وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ ۖ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَابًا يَلْقَاهُ مَنشُورًا اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا }

"Biz hər bir insanın əməlini öz boynundan asdıq. Qiyamət günü isə açıq vəziyyətdə qarşısına qoyulan kitabı ona göstərəcəyik. Kitabını oxu! Bu gün sənə özün-özünü hesaba çəkməyin yetər." (Əl-İsra, 13-14) Yəni Allah, insanın etdiyi xeyir və ya şər əmələ görə yalnız onun özünü cavabdeh edir və buna görə başqası məsuliyyət daşımır; bir adam başqasının əməlinə görə sorğu-sual edilməz. Hələ başqası da

onun əməlinə görə sorğu-sual edilməz. Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا فَمُلَاقِيهِ}

"Ey insan! Sən, həqiqətən də, səy göstərib Rəbbinə tərəf can atır-san. Sən Onunla qarşı-laşacaqsan!" (Əl-İnşiqaq, 6) Uca Allah buyurur:

{مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ}

"Kim yaxşı iş görsə, xeyri özünə, kim də pislik etsə, zərərəri öz əleyhinə olar. Rəbbi-n Öz qullarına züml edən deyildir." (Fusillət, 46)

İlsam dini insanın istər özünə, istərsə də başqalarına zərər verəcəyi əməlin cavabdehliyini onun boynuna yükləmişdir. Uca Allah buyurur:

{وَمَن يَكْسِبْ إِثْمًا فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَىٰ نَفْسِهِ ۖ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا}

"Kim günah qazanarsa, onu an-caq öz əleyhinə qazanmış olar. Allah hər şeyi biləndir, hikmət sahibidir." (Ən-Nisa, 111) Uca Allah buyurur:

{مِّنْ أَجْلِ ذَٰلِكَ كَتَبْنَا عَلَىٰ بَنِي إِسْرَٰئِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا}

"Buna görə də İsrail oğullarına yazıb buyurduq ki, kim bir cana qəsd etməyən və ya yer üzündə fəsad törətməyən bir şəxsi öldürərsə, bütün insanları öldürmüş kimi olar. Kim də onu ölümdən xilas edərsə, sanki bütün insanları xilas etmiş kimi olar." (Əl-Maidə, 32) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«لَا تُقْتَلُ نَفْسٌ ظُلْمًا إِلَّا كَانَ عَلَى ابْنِ آدَمَ الْأَوَّلِ كِفْلٌ مِنْ دِمَهِهَا لِأَنَّهُ كَانَ أَوَّلَ مَنْ
سَنَّ الْقَتْلَ»

"Zülmə məruz qalaraq qətlə yetirilən elə bir kimsə yoxdur ki, onun qanından Adəmin ilk oğluna pay çatmasın. Çünki yer üzündə ilk qətl törədən o olmuşdur." Səhih Müslim, 5150.

18. İslam dini kişilərlə qadınları - əməl etmək, məsuliyyət daşımaq, (günah işlərə görə) cəzalanmaq və (yaxşı işlərə görə) savab qazanmaq baxımından bərabər etmişdir.

İslam dini kişilərlə qadınları - əməl etmək, məsuliyyət daşımaq, (günah işlərə görə) cəzalanmaq və (yaxşı işlərə görə) savab qazanmaq baxımından bərabər etmişdir. Uca Allah buyurur:

{وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا}

"Həm kişilərdən, həm də qadın-lar-dan mömin olaraq yaxşı işlər görənlər Cənnətə girərlər və onlara xurma çər-də-yindəki oyuq qədər haqsızlıq edil-məz." (Ən-Nisa, 124) Uca Allah buyurur:

{مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِمَّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّاهُ حَيَاةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ}

"Mömin olaraq yaxşı iş gö-rən kişi və qadınlara, əl-bət-tə, gözəl həyat bəxş edəcək və et-dikləri ən yaxşı əməllərə gö-rə onları müt-ləq

mükafatlan-dıra-ca-ğış." (Ən-Nəhl, 97) Uca Allah buyurur:

{ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أَنشَأَ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ }

"Kim pis bir iş tutsa, o an-caq işi-nin həddi qədər cəza alar. Mö-min olmaqla bərabər, yaxşı iş görən kişilər və qa-dın-lar Cən-nə-tə daxil olub orada hesabsız ruziyə nail olarlar." (Ğafir, 40) Uca Allah buyurur:

{ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا }

"Həqiqətən, müsəlman ki-şilər və müsəlman qadınlar, mö-min kişilər və mömin qa-dın-lar, müti kişilər və müti qa-dınlar, doğ-ru danışan kişilər və doğ-ru danışan qadınlar, səbirli kişi-lər və sə-bir-li qadınlar, Allaha baş əyən kişilər və baş əyən qadın-lar, sədəqə ve-rən kişilər və sə-dəqə verən qadın-lar, oruc tu-tan ki-şilər və oruc tu-tan qa-dınlar, ismətlərini qo-ruyan ki-şi-lər və ismətlərini qoruyan qa-dınlar, Allahı çox zikr edən kişilər və qadınlar üçün Allah ba-ğış-lan-ma və bö-yük mükafat hazırla-mışdır." (Əl-Əhzab, 35)

19. İslam dini qadına böyük dəyər vermiş və onları (xislət və əxlaq baxımından) kişilərə tay etmişdir. Kişilərə də imkanları daxilində onların qayğısına qalması əmr

etmişdir. Odur ki, imkan daxilində ata öz qızının qeydinə qalmalı, həddi-büluğa çatmış övlad anasının qayğısına qalmalı, ər də həyat yoldaşının qeydinə qalmalıdır.

İslam dini qadınları (xislət və əxlaq baxımından) kişilərə tay etmişdir. Allahın Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«إِنَّ النِّسَاءَ شَفَائِقُ الرِّجَالِ»

"Qadınlar (xislət və əxlaq baxımından) kişilərə taydırlar." Bu hədisi Tirmizi rəvayət etmişdir (113).

İslam dininin qadına verdiyi dəyərlərdən biri də budur ki, imkan daxilində övlad anasının qayğısına qalmalıdır. Allahın Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«يَدُ الْمُعْطِيِ الْعُلْيَا أُمُّكَ وَأَبَاكَ وَأُخْتُكَ وَأَخَاكَ ثُمَّ أَدْنَاكَ أَدْنَاكَ»

"Verən əl üstün sayılır. Sən ilk əvvəl ananın, atanın, bacının, qardaşının, sonra da sənə ən yaxın olanların qeydinə qalmalısan." Hədisi İmam Əhməd rəvayət etmişdir (7105). Allahın izni ilə 29 nömrəli başlıqda valideynlərin hansı məqamda olduqları bəyan ediləcəkdir.

İslam dininin qadına verdiyi dəyərlərdən biri də budur ki, imkan daxilində ər öz malından həyat yoldaşına xərcləməlidir. Uca Allah buyurur:

{لِيُنْفِقَ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ ۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا ۚ سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا}

"Var-dövlət sahibi öz və-rına görə xərcləsin. İmkanı az olan isə Allahın ona verdiyin-dən xərcləsin. Allah heç kəsin üzərinə Özü-nün ona verdiyi ne-mətdən artıq yük qoymaz. Allah hər bir çə-tin-lik-dən sonra asanlıq verir." (Ət-Talaq, 7)

وَسَأَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا: مَا حَقُّ الْمَرْأَةِ عَلَى الرَّوْجِ؟ قَالَ: «تُطْعِمُهَا إِذَا طَعِمْتَ وَتَكْسُوهَا إِذَا اكْتَسَيْتَ وَلَا تَضْرِبُ الْوَجْهَ وَلَا تُفَجِّحُ»

Bir nəfər Peyğəmbərdən (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə) olsun: "Qadının əri üzərində olan haqqı nədir?"- deyə soruşmuş, Peyğəmbərdən (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) də ona belə cavab vermişdir: "Yediyin zaman onu da yedirtməli, geyindiyyin zaman onu da geyindirməlisən. Onun üzünə vurmamalı və onu alçaltmamalısan." Hədisi İmam Əhməd rəvayət etmişdir, 20013. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə) olsun qadınların ərləri üzərində olan bəzi haqlarını bəyan edərək demişdir:

«وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ»

"Qadınların yeməyi və geyimini imkan daxilində sizin üzərinizə vacibdir." Səhih Müslim, 1218. (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُضَيِّعَ مَنْ يَفُوتُ»

"Kişinin himayəsində olanların qeydinə qalmaması, onun günah qazanmasına kifayətdir." Bu hədisi İmam Əhməd rəvayət etmişdir, 6495.

Xəttabi (Allah ona rəhmət etsin) demişdir: Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun): "himayəsində olanlar" deyəndə, kişinin qayğı göstərməsi vacib olan kimsələr qəsd edilir. Sanki Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) himayədar olan kimsəyə demək istəyir ki, ailənin qidasından artıq olmayanı savab qazanmaq üçün sədəqə vermə,əks halda haqlarına girdiyin üçün günah qazanmış olarsan.

İslam dininin qadına verdiyi dəyərlərdən biri də budur ki, ataya öz qızının qeydinə qalmasını vacib buyurmuşdur. Uca Allah buyurur:

{وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ ۖ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ ۚ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ}

"Analar (istər boşanmış, istərsə də boşanmamış olsun) uşaqlarını əmizdirmə müddətini tamamlatmaq istəyən (atalar) üçün tam iki il əmizdirsinslər. Anaların yeməyi və geyimi öz qüvvəsi dairəsində (uşağın) atasının üzərinə düşür." "Əl-Bəqərə, 233 Allah bəyan etmişdir ki, övladı olan ata, imkanına uyğun tərzdə onu yedirtməli və geyindirməlidir. Uca Allah buyurur:

{ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاتُّوهُنَّ أَجُورَهُنَّ }

"Sizin üçün uşaq əmizdirirlərsə, onların xərclərini ödəyin." (Ət-Talaq, 6) Allah uşağın atasına onun əmizdirilməsinin xərclərini ödəməyi vacib buyurmuşdur. Bu da dəlildir ki, uşağın xərcləri atasının öhdəsinə düşür. Burada "uşaq"

deyildikdə, həm oğlan uşağı, həm də qız uşağı qəsd edilir. Aşağıda qeyd edilmiş hədisdə zövcənin və onun uşaqlarının xərclərinin ataya vacib olduğuna dəlalət edir. Aişə (Allah ondan razı olsun) rəvayət etmişdir ki, Hind Peyğəmbərə (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) demişdir: "Əbu Süfyan xəsis adamdır. Əgər mən onun malından gizlincə götürsəm, mənə günah sayılmı?" Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) də ona belə buyurmuşdur:

«خُذِي مَا يَكْفِيكِ وَوَلَدِكَ بِالْمَعْرُوفِ»

"Onun malından sənə və oğluna bəs edəcək qədər götürə bilərsən." Bu hədisi Əl-Buxari rəvayət etmişdir. Möhtərəm Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) maldan qızlara və bacılara xərcləməyin fəzilətini bəyan etmişdir. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) belə buyurmuşdur:

«مَنْ عَالَ ابْنَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَ بَنَاتٍ أَوْ أُخْتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَ أَخَوَاتٍ حَتَّى يَبِينَ أَوْ يَمُوتَ عَنْهُنَّ كُنْتُ أَنَا وَهُوَ كَهَاتَيْنِ. وَأَشَارَ بِأَصْبُعِهِ السَّبَّابَةِ وَالْوُسْطَى»

"Hər kim iki yaxud üç qızını və ya iki yaxud üç bacısını böyüdənədək, yaxud son nəfəsinədək onların qeydinə qalarsa, mən və o, (Cənnətdə) belə olacağıq"- dedi və orta barmağı ilə işarə barmağını birləşdirdi." Silsilə əl-Əhadis əs-Səhihə, 296

20. Ölüm əbədi olaraq yox olmaq demək deyil, əksinə, o, əməl edilən yerdən əməlin əvəzi (mükafatı və ya cəzası) veriləcək yerə

köçməkdir. Ölüm həm bədəni, həm də ruhu yaxalayır. Ruhun ölməsi, bədəni tərk etməsidir. Qiyamət günü o insan dirildikdə ruhu yenə onun bədəninə qayıdacaq. İnsan öldükdən sonra onun ruhu başqa bir bədənə sirayət etmir, onun içinə yerləşmir.

Ölüm əbədi olaraq yox olmaq demək deyil. Uca Allah buyurur:

{قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ}

"De: "Sizə müvəkkil olan ölüm mə-ləyi canınızı alacaq, sonra da Rəbbinizə qaytarıla-caqsınız!" (Əs-Səcdə, 11) Ölüm həm bədəni, həm də ruhu yaxalayır. Ruhun ölməsi, bədəni tərk etməsidir. Qiyamət günü, o insan dirildikdə ruhu yenə onun bədəninə qayıdacaq. Uca Allah buyurur:

{اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا ۖ فِيمِصْبِكِ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأَخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ}

"Allah ölənlərin canını ölüm anın-da, ölməyənlərin ca-nını isə on-lar yu-xu-da ikən alır. Ölümünə hökm verdiyi kəsin canını sax-la-yır, digərini isə mü-əyyən olunmuş vaxtadək bu-ra-xır. Hə-qiqətən, bun-da ağıl sa-hibləri üçün də-lillər vardır." (Əz-Zumər, 42) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«إِنَّ الرُّوحَ إِذَا قُبِضَ تَبِعَهُ الْبَصَرُ»

"İnsanın ruhu bədənindən çıxarıldığı zaman, gözləri onun arxasınca baxar" Bu hədisi Müslim rəvayət etmişdir, 920. İnsan öldükdən sonra əməl edilən yerdən əməlin əvəzi (mükafatı və ya cəzası) veriləcək yerə köçür. Uca Allah buyurur:

{ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا ۖ وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا ۖ إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ }

"Ha-mı-nı-zın dönüşü Ona-dır. Bu, Allahın haqq olan və-didir. O, məx-luqu ilk də-fə ya-radır, sonra onu Qiyamət günü ye-ni--dən dirildir ki, saleh əməl-lər edən-ləri əda-lətlə mükə-fat-landırırsın. Ka-firlərə gə-lin-cə, küfr etdiklə-rinə görə on-lar üçün qaynar içki və ağırlı-acılı bir əzab hazırlanmışdır." (Yunus, 4)

İnsan öldükdən sonra onun ruhu başqa bir bədənə sirayət etmir, onun içinə yerləşmir. İnsan öldükdən sonra onun ruhunun başqa insana keçməsinə nə ağıl, nə hissiyyat orqanları qəbul edər, nə də Peyğəmbərlərdən (Allahın onlara salamı olsun) bu etiqadı təsdiqləyəcək bir rəvayət vardır.

21. İslam dini (insanları) imanın ən böyük əsasları ilə iman gətirməyə dəvət edir. O əsaslar: Allaha, Onun mələklərinə, ilahi kitablara - Tövratə, İncilə və Zəburə - təhrif olunmamışdan əvvəlki halına -, habelə Qurana, bütün peyğəmbərlərə və elçilərə

(Allahın onlara salanı olsun), o cümlədən də, onların sonuncusuna - peyğəmbərlərin və elçilərin sonuncusu Muhəmmədə (Allahın salavatı və salanı onun üzərinə olsun), habelə, Axirət gününə iman gətirməkdir. Biz bilməliyik ki, dünya həyatından sonra həyat olmasaydı, həyat və həyatda yaşamaq mənasız olardı. Habelə, qəzavü-qədərə iman gətirməyə də dəvət edir.

İslam dini (insanları) bütün peyğəmbərlərin və elçilərin dəvət etdiyi kimi, imanın ən böyük əsasları ilə iman gətirməyə dəvət edir. (Həmin əsaslar) bunlardır:

Birincisi: iman gətirməliyik ki, Allah bu kainatın Rəbbi, yaradanı, ruzi verəni və idarə edənidir; yalnız O, ibadət olunmağa layiqdir və Ondən savayı ibadət olunan nə varsa, hamısı batildir. Ondən başqa ibadət olunan hər bir məbud batildir. İbadət yalnız Ona edilməlidir və yalnız Ona edilən ibadət doğru sayılır. Bu məsələyə dair dəlillər artıq 8-ci başlıqda bəyan edilmişdir.

Pak, Müqəddəs və Uca Allah əzəmətli Quranda, ayrı-ayrı yerlərdə bir çox ayələrdə bu böyük əsasları zikr etmişdir. Uca Allah buyurur:

{أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ ۚ كُلُّ أَمَنٍ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا تَفَرَّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ ۚ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ غُفْرَانُكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ }

"Allahın Rəsulu öz Rəbbin-dən ona nazil edilənə iman gətirdi, mö-minlər də, iman gətir-di-lər. Ha-mısı Allaha, Onun mə-ləklə-rinə, ki-tab-larına və elçi-lə-rinə iman gətirdilər. On-lar de-dilər: "Biz Onun el-çi-ləri ara-sın-da fərq qoymuruq!" Həmçinin, de-dilər: "Eşit-dik və itaət et-dik! Ey Rəb-bimiz, Səndən ba-ğış--lanma diləyirik, dö-nüş də, yal-nız Sə-nədir!" (Əl-Bəqərə, 285) Uca Allah buyurur:

{لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا ۚ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَجِينَ الْبَأْسِ ۚ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا ۚ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ }

"Yaxşı əməl üzünüzü məş-riqə və məğribə tərəf çe-vir-məyi-niz deyildir. La-kin yaxşı əməl sa-hibləri Allaha, Axirət gü-nünə, mə-lək-lərə, kitablara və pey-ğəm-bər-lərə iman gətirən, sev-diyi malı qo-hum-əqrəbaya, ye-timlərə, yoxsullara, müsafir-lərə, dilənənlərə və kö-lələrin azad edilməsinə xərcləyən, na-maz qılıb zəkat verən, əhd bağ-la-dıqda əhdlərini yerinə yeti-rən, sıxıntı və xəstəlik üz ver-dik-də, habelə, döyüş zamanı səbir edən şəxs-lərdir. Onlar imanla-rında doğ-ru olanlardır. Müttəqi olan-lar da, məhz onlardır." (Əl-Bəqərə, 177) Uca Allah bu əsaslarla

imana dəvət etmiş və bu əsaslara küfr edən kimsənin dərin bir azgınlığa düşdüyünü bəyan etmişdir. Uca Allah buyurur:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا﴾

"Ey iman gətirənlər! Allaha və Peyğəmbərinə, Onun Öz Peyğəmbərinə endirdiyi Kitaba (Qurana) və ondan əvvəl nazil etdiyi kitablara iman gətirin! Allaha, onun mələklərinə, kitablarına, peyğəmbərlərinə və axirət gününə inanmayan şəxs, şübhəsiz ki, (doğru yoldan) çox azmışdır." (Ən-Nisa, 136) Ömər ibn Xəttabdan (Allah ondan razı olsun) rəvayət edilmiş hədisdə belə deyilir:

(بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ إِذْ طَلَعَ عَلَيْنَا رَجُلٌ شَدِيدُ بَيَاضِ الثِّيَابِ شَدِيدُ سَوَادِ الشَّعْرِ لَا يُرَى عَلَيْهِ أَثَرُ السَّفَرِ وَلَا يَعْرِفُهُ مِنَّا أَحَدٌ حَتَّى جَلَسَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَسْنَدَ رُكْبَتَيْهِ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَوَضَعَ كَفَّيْهِ عَلَى فَجْدَيْهِ وَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِسْلَامِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنْ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلًا» قَالَ: صَدَقْتَ قَالَ: فَعَجَبْنَا لَهُ يَسْأَلُهُ وَيُصَدِّقُهُ قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِيمَانِ قَالَ: «أَنْ تُؤْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ» قَالَ: صَدَقْتَ قَالَ: فَأَخْبِرْنِي عَنِ الْإِحْسَانِ قَالَ: «أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ»

"Bir gün biz Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) yanında oturmuşduq. Birdən ağappaq paltarlı, zil qara saçlı, üst-başında da səfərdən bir əsər-ələmət görünməyən və heç birimizin tanımadığı bir adam yanımıza gəldi.

Nəhayət, o yaxınlaşıb Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun)ilə üzbəüz oturdu, dizlərini onun dizlərinə dayadı, əllərini də öz budunun üstünə qoyub dedi: “Ey Muhəmməd, mənə İslam haqqında xəbər ver!” Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurdu: “İslam odur ki, Allahdan başqa haqq məbud olmadığına və Muhəmmədin Onun Rəsulu olduğuna şəhadət gətirəsən, namaz qılasan, zəkat verəsən, ramazan ayını oruc tutasan və imkanın olduğu təqdirdə Kəbəni ziyarət edəsən.” Adam: “Doğru söylədin!”– dedi. Ömər ibn əl-Xattab dedi: “Biz ona təəccüb etdik, o həm sual verdi, həm də cavabın doğru olduğunu bildirdi. Sonra o dedi: “Mənə iman haqqında xəbər ver.” Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurdu: “İman odur ki, Allaha, Onun mələklərinə, kitablarına, elçilərinə və Axirət gününə iman gətirəsən, habelə qədərə – onun xeyrinə və şərinə iman gətirəsən.” Adam: “Doğru söylədin!”– dedi. Sonra o dedi: “Mənə ehsan haqqında xəbər ver”. Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurdu: “Ehsan odur ki, Allaha, sanki Onu görürmüşsən kimi ibadət edəsən. Sən Onu görməsən də, bil ki, O səni görür.” Səhih Müslim, 8. Bu hədisdə Cəbrail (Allahın ona salamı olsun) Allahın Rəsulu Muhəmmədin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) yanına gəlib dinin əsasları barədə soruşur. Bunlar: İslam, iman

və ehsandır. Allahın Rəsulu Muhəmməd (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) onun sullarına cavab verir. Sonra Allahın Rəsulu Muhəmməd (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) səhabələrinə (Allah onlardan razı olsun) xəbər verir ki, o gələn kimsə Cəbrail (Allahın ona salamı olsun) imiş, onlara dinini öyrətməyə gəlmişdi. Budur İslam - ilahi risalə! Cəbrail (Allahın ona salamı olsun) onu Allahın Rəsulu Muhəmmədə (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) gətirmiş, Allahın Rəsulu Muhəmməd (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) onu insanlara təbliğ etmiş, onun səhabələri (Allah onlardan razı olsun) də onu yadda saxlamış və Peyğəmbərdən (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) sonra insanlara təbliğ etmişlər.

İkincisi; mələklərə iman gətirməkdir. Onlar, qeyb aləmində olan varlıqlardır. Allah onları yaratmış, onlara müəyyən görkəm vermiş və onlara böyük işlər görməyi tapşırırmışdır. Onları gördüyü təqdiralayiq əməllərdən biri də, ilahi risalələri elçilərə və peyğəmbərlərə (Allahın onlara salamı olsun) çatdırmaqdır. Mələklərin ən hörmətlişi, Cəbraildir (Allahın onlara salamı olsun). Cəbrailin (Allahın onlara salamı olsun) elçilərə (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) vəhy nazil etməsinə dəlalət edən ayələrdən biri, Uca Allahın bu sözüdür:

{ يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ }

"Allah Öz hökmü ilə qul-la-rından is-tə-diyi kimsəyə mə-lək-ləri vəhy-lə gön-də-rib buyu-rur: "Qulla-rımı qorxudub xə-bər-dar edin ki, Məndən başqa ibadətə layiq olan məbud yox-dur. Mən-dən qor-xun!" (Ən-Nəhl, 2) Uca Allah buyurur:

{ وَإِنَّهُ لَنَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ (192) نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ (193) عَلَى قُلُوبِكُمْ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ (194) بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ (195) وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ (196) }

"Şübhəsiz ki, bu, aləm-lə-rin Rəb-bindən nazil edil-miş-dir.

Onu sadıq ruh Cəb-rail endir-di –

sənin qəlbinə ki, xəbər-dar edən-lərdən olasan.

Bu Quran açıq-aydın ərəb di-lin-də nazil edildi.

Şübhəsiz ki, o, keçmiş üm-mət-lə-rin kitablarında da xa-tır-la-nır." (Əş-Şuəra, 192-196)

Üçüncüsü; ilahi kitablara - Tövratə, İncilə, Zəburə - təhrif edilməmişdən əvvəl, habelə, Qurana (və s. adları bizə məlum olmayan ilahi kitablara) iman gətirməkdir. Uca Allah buyurur:

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي أَنْزَلَ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا }

"Ey iman gətirənlər! Allaha və Peyğəmbərinə, Onun Öz Peyğəmbərinə endirdiyi Kitaba (Qurana) və ondan əvvəl nazil etdiyi kitablara iman gətirin! Allaha, onun mələklərinə, kitablarına,

peyğəmbərlərinə və axirət gününə inanmayan şəxs, şübhəsiz ki, (doğru yoldan) çox azmışdır." (Ən-Nisa, 136) Uca Allah buyurur:

﴿نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَةَ وَالْإِنجِيلَ (3) مِن قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَأَنزَلَ الْفُرْقَانَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۚ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ (4)﴾

"O, bu Kitabı sənə özündən əvvəlkiləri təsdiq-ləyən, həm də, haqq ola-raq nazil et-di. Tövrəti və İncili də, O nazil etdi –

daha əvvəllər insanlara doğ---ru yo-lu göstərən rəhbər ol-maq üçün. Furqa-nı da, O nazil etdi. Şübhəsiz ki, Allahın ayə-lərinə küfr edənlər üçün şid-dətli bir əzab vardır. Allah qüd-rətlidir, in-ti-qam al-mağa qa-dirdir. (Ali-İmran, 3-4) Uca Allah buyurur:

﴿ءَاَمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ ءَاَمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾

"Peyğəmbər Rəbbi tərəfindən ona nazil edilənə (Qurana) inanmış və möminlər də iman gətirmişlər. (Onların) hamısı Allaha, Onun mələklərinə, kitablarına və (bütün) peyğəmbərlərinə iman gətirərək dedilər: "Biz Onun Peyğəmbərləri arasında fərq qoymuruq. (Allahın hökmlərini) eşitdik (anladıq) və itaət etdik. Ey Rəbbimiz, bizi bağışla, (axırda) Sənin dərgahına (hüzuruna) qayıdacağıq!" (Əl-Bəqərə, 285) Uca Allah buyurur:

{ قُلْ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ }

"(Ya Rəsulum!) Söylə: "Biz Allaha, bizə nazil olana (Qurana), İbrahimə, İsmailə, İshaqa, Yəquba və onun oğullarına nazil edilənə, Rəbbi tərəfindən Musa, İsa və (sair) peyğəmbərlərə verilənlərə inandığ və onların heç birini bir-birindən ayırmırıq. Biz yalnız Ona (Allaha) təslim oluruq!" (Ali-İmran, 84)

Dördüncüsü; bütün peyğəmbərlərə və elçilərə (Allahın onlara salamı olsun) iman gətirmək. peyğəmbərlərin və elçilərin (Allahın onlara salamı olsun) hamısına iman gətirmək və onların hamısının Allah tərəfindən, öz ümmətlərinə Allahın risalələrini, Onun dinini və şəriətini təbliğ etmək üçün göndərilmiş peyğəmbərlər olduğuna etiqad etmək vacibdir. Uca Allah buyurur:

{ قُولُوا آمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ }

"Deyin: "Biz Allaha, bi-zə nazil ola-na, İbrahimə, İs-mai-lə, İs-ha-qa, Ya-quba və onun nəş--li-nə nazil olanlara, Mu-sa və İsa-ya veri-lən-lə-rə, özlərinin Rəbbi tə-rə-fin-dən peyğəmbərlərə ve-ri-lən-lərə iman gə--tirdik. Biz on-la-rın heç birini digərindən fərqləndirmirik. Biz yal-nız Ona təs-lim olanla-rıq!" (Əl-Bəqərə, 136) Uca Allah buyurur:

{ أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ ۚ كُلُّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا تَفَرَّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ ۚ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ غُفْرَانُكَ رَبَّنَا وَالْإِيكُ الْمَصِيرُ }

"Allahın Rəsulu öz Rəbbin-dən ona nazil edilənə iman gətirdi, mö-minlər də, iman gətir-di-lər. Ha-mısı Allaha, Onun mə-ləklə-rinə, ki-tab-larına və elçi-lə-rinə iman gətirdilər. On-lar de-dilər: "Biz Onun el-çi-ləri ara-sın-da fərq qoymuruq!" Həmçinin, de-dilər: "Eşit-dik və itaət et-dik! Ey Rəb-bimiz, Səndən ba-ğış--lanma diləyirik, dö-nüş də, yal-nız Sə-nədir!" (Əl-Bəqərə, 285) Uca Allah buyurur:

{ قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا تَفَرَّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ }

"Deyin: "Biz Allaha, bi-zə nazil ola-na, İbrahimə, İs-mai-lə, İs-ha-qa, Ya-quba və onun nə-s--li-nə nazil olanlara, Mu-sa və İsa-ya veri-lən-lə-rə, özlərinin Rəbbi tə-rə-fin-dən peyğəmbərlərə ve-ri-lən-lərə iman gə--tirdik. Biz on-la-rın heç birini digərindən fərqləndirmirik. Biz yal-nız Ona təs-lim olanla-rıq!" (Ali-İmran, 84)

Həmçinin, onların sonucusu - peyğəmbərlərin və elçilərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) sonuncu Allahın Rəsulu Muhəmmədə (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) iman gətirmək. Uca Allah buyurur:

{ إِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْنَاكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ }

"(Ey kitab əhli!) O vaxtı yadınıza gətirin ki, Allah Peyğəmbərlərdən: "Sizə verdiyim kitab və hikmətdən sonra, sizdə olanı təsdiq edən bir Peyğəmbər gəldikdə ona mütləq inanıb yardım edəcəksiniz", - deyə əhd almış və onlara: "Bunu təsdiq edib, ağır olan əhdimi qəbul etdinizmi? – demişdi. Onlar da: "Təsdiq etdik!" – deyə cavab vermişdilər. (Bu zaman) Allah: "Elə isə (bir-birinizə) şahid olun! Mən də sizinlə bərabər şahidlərdənəm", - deyə buyurmuşdu!" (Ali-İmran, 81)

İslam dini, ümumən peyğəmbərlərin və elçilərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) hamısına, o cümlədən də Allahın Rəsulu Muhəmmədə (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) iman gətirməyi vacib buyurur. Uca Allah buyurur:

{ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ حَتَّىٰ تُقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ }

"De: "Ey Kitab əhli! Tövratə, İncilə və Rəbbinizdən sizə nazil edilənə düzgün əməl etmədikcə, siz doğru bir yol üzərində deyilsiniz." (Əl-Maidə, 68) Uca Allah buyurur:

{ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ }

"De: "Ey Kitab əhli! Bi-zim və sizin aranızda olan eyni bir kəl-məyə gəlin ki, Allahdan baş--qasına ibadət etməyə, Ona heç bir şe-yi şərik qoşmayaq və Alla-hı qoyub bir-birimizi ilə-hiləşdirmə-yək." Əgər onlar yenə üz çevirsələr, de-yin: "Şahid olun ki, biz müsəl-man-larıq!" (Ali-İmran, 64)

Kim Peyğəmbərlərdən birinə küfr edərsə, peyğəmbərlərin və elçilərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) hamısına küfr etmiş olar. Odur ki, Allah Nuhun (Allahın ona salamı olsun) qövmü barədə nə hökm verdiyi haqda belə buyurur:

{ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ }

"Nuh qövmü elçiləri yalançı saydı." (Əş-Şuəra, 105) Məlumdur ki, Nuhdan (Allahın ona salamı olsun) əvvəl rəsul olmayıb. Lakin buna rəğmən, qövmü onu yalançı saydığı zaman, peyğəmbərlərin və elçilərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) hamısını yalançı saymış hesab edilmişlər. Çünki peyğəmbərlərin və elçilərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) hamısının dəvəti və qayəsi eynidir.

Beşincisi; Axirət gününə iman gətirməkdir. Bu - Qiyamət günüdür. Dünya həyatı başa çatdıqda, Allah, mələk İsrafilə (Allahın ona salamı olsun) sura üfurməyi əmr edəcək və o, bir dəfə ona üfürən kimi Allahın dilədiyi hər kəs öləcək. Uca Allah buyurur:

{ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللَّهُ }
 { ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ فِي يَوْمٍ يَنْظُرُونَ }

"Sur üfürüləcək və Alla-hın istə-di-yi kimsələr-dən başqa göy-lər-də və yer-də kim varsa, hamısı öləcək. Sonra bir da-ha ona üfü-rülən kimi onlar qal-xıb baxacaqlar." (Əz-Zumər, 68) Allahın dilədikləri istisna olmaqla, göylərdə və yerdə olanların hamısı həlak olduqdan sonra, Allah göyləri və yeri bü-kə-cək. Bu xüsusda Uca Allah belə buyurur:

{يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ ۖ وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ }

"O gün göyü yazılı sə-hi-fələrin büküldüyü kimi bü-kə-cəyik. Məx-luqatı ilk dəfə yarat-dığımız kimi yenə əv-vəl-ki ha-lına qay-ta-ra-ca-ğır. Biz vəd vermi-şik. Sözsüz ki, Biz onu ye-ri-nə yeti-rə-cə-yik." (Əl-Ənbiya, 104) Uca Allah buyurur:

{وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ ۚ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ }

"Onlar Allahı layiqincə qiymət-lən-dirmədilər. Halbuki Qi-ya-mət günü yer bütünlüklə Onun Ovcunda olacaq, göy-lər isə Onun əli ilə büküləcəkdir. O, Pakdır, Müqəddəsdir və on-ların Ona qoş-duq-ları şəriklər-dən Ucadır." (Əz-Zumər, 67) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«يَطْوِي اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّمَاوَاتِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ يَأْخُذُهَا بِيَدِهِ الْيُمْنَى ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ. ثُمَّ يَطْوِي الْأَرْضِينَ بِشِمَالِهِ ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ الْجَبَّارُونَ؟ أَيْنَ الْمُتَكَبِّرُونَ؟»

"Qiyamət günü qüdrətli və qüvvətli Allah göyləri bükəcək, sonra da onları sağ əlinə götürüb deyəcək: "Hökmdar Mənəm! Hanı özlərini dartan hökmdarlar?! Hanı təkəbbürlülər?!" Həmçinin, yerləri bükəcək, sonra da onları sol əlinə götürüb deyəcək: "Hökmdar Mənəm! Hanı özlərini dartan hökmdarlar?! Hanı təkəbbürlülər?!" Bu hədisi Müslim rəvayət etmişdir.

Sonra Allah mələyə ikinci dəfə sura üfürməsinə əmr edəcək və (o, sura üfürən kimi) onlar qalxıb baxacaqlar.

{ثُمَّ نُفَخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ}

"Sonra bir daha ona üfürülən kimi onlar qalxıb baxacaqlar." (Əz-Zumər, 68) Allah məxluqatı dirildən kimi, onları haqq-hesaba çəkmək üçün məhşərə toplayacaq. Uca Allah buyurur:

{يَوْمَ تَشْهَقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرًّا ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ}

"O gün yer onlardan ötrü ya-rı-la-caq, onlar sürətlə carçıya doğ-ru çıxa-caq-lar. Beləcə, on-la-rı bir yerə yığmaq Bi-zim üçün asandır." (Qaf, 44) Uca Allah buyurur:

{يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ ۖ لَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ۚ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ}

"O gün insanlar yer üzünə çıxacaq və onların heç bir şeyi Allah-dan gizli qalmayacaqdır. Allah

deyəcək: "Bu gün hökm kimə məx-susdur? Tək olan, hər şeyə Qalib Gələn Allaha!" (Ğafir, 16) Həmin gün Allah insanların hamısını haqq-hesaba çəkəcək, hər bir zalımdan zülm etdiyi kimsənin qisasını alacaq və hər bir insana etdiyi əməlin əvəzini (mükafatını, yaxud cəzasını) verəcək. Uca Allah buyurur:

{الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۖ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ}

"Bu gün hər kəsə qazan-dı-ğının əvə-zi veriləcək. Bu gün haq-sız-lıq olmaz. Şübhəsiz ki, Allah tez haqq-hesab çə-kən-dir." (Ğafir, 17) Uca Allah buyurur:

{إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ وَإِنْ تَكَ حَسَنَةً يُّضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا}

"Şübhəsiz ki, Allah zərrə qə-dər haqsızlıq etməz. Əgər qu-lun gördü-yü iş yaxşı əməl olar-sa, Allah onun savabını qat-qat artırır və bu əməl sahibinə Öz tə-rə-fin-dən böyük mükafat verir." (Ən-Nisa, 40) Uca Allah buyurur: "Zərrə qədər yaxşılıq edən əvəzini alacaqdır.

{وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ (8)}

Zərrə qədər pislik edən də əvəzini alacaqdır." (Zəlzələ, 7-8) Uca Allah buyurur:

{وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا ۖ وَإِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَنتَيْنَا بِهَا ۖ وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ}

"Biz Qiyamət günü ədalət tərəzi-lə-ri ilə haqq-hesab çəkə-cə-yik. Heç kimə hər hansı bir şeydə ədalətsizlik edil-mə-yə-cək-dir. Gö-rül-müş iş bir

xardal də-nəsi mis-lində olsa belə, onu gətirib tərəziyə qo-ya--cağıq. Biz haqqı araşdırmağa bəs edərik." (Əl-Ənbiya, 47)

Dirilmə və haqq-hesaba çəkilmədən sonra, əməllərin əvəzi veriləcək. Kim saleh əməllər etmişdirsə, ona heç əsla tükənməyən əbədi nemətlər bəxş ediləcək. Kim də günah işlər görmüş və küfr etmişdirsə, ona əzab veriləcək. Uca Allah buyurur:

{ الْمَلِكُ يَوْمَئِذٍ اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ۖ قَالِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ (56) وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا قَالُوا لَكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ (57) }

"O gün hökm yalnız Alla-hındır. Allah onların ara-sında hökm ve-rə-cəkdir-. İman gətirib yaxşı işlər görənlər Nəim cən-nətlərində ola-caq-lar.

Kafir olub ayələrimizi ya-lan he-sab edənləri isə rüs-vaye-dici bir əzab gözləyir. (Əl-Həcc, 56-57) Biz bilirik ki, əgər dünya həyatı son olmuş olsaydı, həyatın və həyatda yaşamağın mənası olmazdı. Uca Allah buyurur:

{ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ }

"Yoxsa elə hesab edir-di-niz ki, si-zi əbəs yerə yarat-mı-şığıq və siz heç vaxt Bizə qay-ta-rıl-maya-caqsınız?" (Əl-Muminun, 115)

Altıncısı; qəzavü-qədərə iman gətirməkdir. Yəni Allahın, bu kainatda baş vermiş, baş verən və baş verəcək hər şeyi bilməsinə, habelə, Allahın bunların hamısını, göyləri və yeri yaratamamışdan əvvəl

(lövhi-məhfuzə) yazdığına iman gətirmək vacibdir. Uca Allah buyurur:

{وَعِنْدَهُ مَفَاتِيحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۚ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظِلْمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ }

"Qeybin açarları Onun ya-nında-dır, Onları yalnız O bilir. O, quruda və də-nizdə nə-lər ol-duğunu bilir. Onun xə-bəri ol-madan ye-rə düşən bir yarpaq be-lə yoxdur. Yerin qaranlıq-la-rında elə bir to-xum, elə bir yaş və elə bir quru şey yoxdur ki, açıq-aydın Yazıda (Lövhi-Məh-fuzda) olmasın." (Əl-Ənam, 59) Həmçinin, Alla-hın hər şeyi Öz elmi ilə əhatə et-di-yinə (iman gətirmək vacibdir). Uca Allah buyurur:

{اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا }

"Yeddi göyü və yerdən də bir o qə-dərini yaradan Allah-dır. Vəhy onla-rın arasında ona görə nazil olur ki, Allahın hər şeyə qa-dir olduğunu və Alla-hın hər şeyi elmi ilə əhatə et-di-yini biləsiniz." (Ət-Talaq, 12) Həmçinin, (iman gətirmək vacibdir ki,) bu kainatda nə baş verirsə, yalnız Allahın iradəsi və istəyi, üstəlik, Onun yaratması və səbəbləri asanlaşdırması ilə baş verir. Uca Allah buyurur:

{الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا }

"Göylərin və yerin səltə-nə-ti Ona məxsusdur. O, Özünə oğul gö-tür-mə-mişdir, səl-tə-nə-tində də heç bir şəriki yoxdur. O, bütün şey-ləri xəlq etmiş və on-lara mü-nasib bir biçim ver-miş-dir." (Əl-Furqan, 2) Bunda, Allahın böyük hikməti vardır. O hikmət ki, insanlar onu dərk etmirlər. Uca Allah buyurur:

{حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ ۖ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ}

"Bu, böyük bir hikmətdir. Lakin ar-xa çevirənlərə təhdid-lər nə fay-da verə bilər?!" (Əl-Qəmər, 5) Uca Allah buyurur:

{وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ}

"Məxluqatı ilk dəfə yox-dan yara-dan, sonra onu bir daha tək-rar-layan Odur. Bu da Onun üçün çox asandır. Göy-lərdə və yer-də olan ən Uca si-fətlər Ona məx-sus-dur. O, Qüdrətlidir, Hikmət sahibidir." (Ər-Rum, 27) Uca Allah Özünün hikmətli olduğunu bildirmiş və Özünü Hikmət sahibi adlandırmışdır. Uca Allah buyurur:

{شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۚ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ}

"Allah ədalətli olaraq şahidlik etmişdir ki, Özündən başqa ibə-dətə la-yiq olan məbud yoxdur. Mələklər və elm sahibləri də, buna şahid-lik et-mişlər. On--dan başqa ibə-dətə layiq olan mə--bud yoxdur, Qüdrətlidir, Hikmət sahibidir." (Ali-İmran, 18) Uca Allah, Qiyamət günü İsanın

(Allahın ona salamu olsun) Allaha belə xitab edəcəyini buyurur:

{إِنْ تُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ}

"Əgər onlara əzab ver-sən, sözsüz ki, onlar Sənin qul-la-rın-dır. Əgər onları bağışla-san, şüb-həsiz ki, Sən Qüdrət-li-sən, Hikmət sahibisən!" (Əl-Maidə, 118) Musa (Allahın ona salamu olsun) Tur dağının yanında olarkən Uca Allah onu çağırır belə buyurmuşdur:

{يَا مُوسَى إِنَّهُ أَنَا اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ}

"Ey Musa! Qüdrətli, Müd-rik Allah Mənəm!" (Ən-Nəml, 9)

Həmçinin, əzəmətli Quranın da hikmətli olduğu bildirilmişdir. Uca Allah buyurur:

{الرَّ ۖ كِتَابٌ أُحْكِمْتُ آيَاتُهُ ثُمَّ فَصَّلْتُ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ}

"Əlif. Ləm. Ra. Bu, Müd-rik, hər şey-dən Xəbər-dar olan Allah tə-rə-findən, ayə-ləri mü-kəm-məl-ləşdirilmiş, sonra da ət-raflı izah edil-miş bir Kitab-dır." (Hud, 1) Uca Allah buyurur:

{ذَٰلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحُكْمَةِ ۚ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا}

"Bunlar Rəbbinin sənə vəhy etdiyi hikmətdəndir. Allah-la ya-naşı başqa mə-buda ibə-dət et-mə, yoxsa qınanmış və qo--vul-muş hal-da Cəhənnəmə atı-lar-san." (Əl-İsra, 39)

22. Peyğəmbərlər (Allahın onlara salamu olsun) Allahın dinini təbliğ etmək

xüsusunda, habelə, ağıla müxalif olan və ya gözəl əxlaqa aid olmayan işlərdə məsumdurlar. Peyğəmbərlərə (Allahın onlara salamı olsun) Allahın əmrlərini Onun qullarına təbliğ etmək tapşırılmışdır. Rububiyyətdən, və uluhiyyətdən onlara məxsus olan heç bir şey yoxdur. Əksinə, onlar digər insanlar kimi insandırlar. Uca Allah onlara Öz risalələrini nazil etmişdir.

Peyğəmbərlər (Allahın onlara salamı olsun) Allahın dinini təbliğ etmək xüsusunda məsumdurlar. Belə ki, Allah Öz risalələrinin təbliğ edilməsi üçün ən xeyirli insanları seçmişdir. Uca Allah buyurur:

{اللَّهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ ۚ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ}

"Allah mələklərdən də el-çilər se-çir, insanlardan da. Hə-qı-qə-tən, Allah eşidəndir, gö-rəndir!" (Əl-Həcc, 75) Uca Allah buyurur:

{إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ}

"Allah Adəmi, Nuhu, İbrahim nəslini və İmran ailəsini seçib aləm-lərdən üstün etdi." (Ali-İmran, 33) Uca Allah buyurur:

{قَالَ يٰمُوسَىٰ اِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلِمَةٍ فَخُذْ مَا آتَيْنٰكَ وَكُن مِّنَ الشّٰكِرِيْنَ}

"(Allah) belə buyurdu: "Ya Musa! Mən Öz risalətlərimdə (Tövratın lövhələrini nazil etməklə)

və (səninlə arada heç bir vasitə olmadan) danışmağım (dövründəki bütün) insanlardan səni seçib üstün tutdum. İndi sən verdiyimi al və (bu nemətlərə görə) şükür edənlərdən ol!" (Əl-Əraf, 144) Elçilər (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) bilirlər ki, onlara nazil olan nə varsa, ilahi vəhydir. Onlar mələklərin vəhy nazil etdiyini müşahidə edirlər. Uca Allah buyurur:

{عَالِمِ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهَرُ عَلَيْهِ أَحَدًا (26) إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا (27) لِّيَعْلَمَ أَن قَدْ أُلْبَغُوا رَسُولَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا (28)}

"O, qeybi biləndir və Öz qeybini heç kəsə açmaz; razı qaldığı elçidən baş-qa. Həqi-qətən, Allah onların önündə və arxasın-da gözət-çi-lər qoyur ki, hər kəs onların, Rəbbi-nin göndər-diklərini necə təbliğ et-di-yi-ni bilsin. Allah onların nə etdiklərini nəzarəti altında sax-layır və hər şeyi ayrı-ayrılıqda hesaba alır". (Əl-Cin, 26-28) Allah onlara Öz risalələrini təbliğ etməyi buyurmuşdur. Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۖ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رَسُولَاتِي ۚ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ}

"Ey Rəsul! Rəbbindən sənə na-zil edi-ləni təbliğ et! Əgər bunu et-məsən, Onun risalətini ye-ri-nə ye-tir-miş olmazsan. Allah sə-ni in-san-lardan qoru-yacaq. Şüb-həsiz ki, Allah kafir toplumu doğru yola yönəlt-məz." (Əl-Maidə, 67) Uca Allah buyurur:

{رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا}

"Biz Peyğəmbərləri (möminlərə) müjdə gətirən və (kafirləri) əzabla qorxudan kimi göndərdik ki, daha insanlar üçün Peyğəmbərlərdən sonra Allaha qarşı bir bəhanə yeri qalmasın. Allah yenilməz qüvvət sahibi, hikmət sahibidir!" (Ən-Nisa, 165)

Elçilər (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) Allahdan olduqca çox çəkinir və qorxur (və elə buna görə də) Onun risalələrinə nə bir şey əlavə edir, nə də Ondan bir şey bir şey əksildirlər. Uca Allah buyurur:

{وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ (44) لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ (45) ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ (46) فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ (47)}

"Əgər o, bəzi söz-ləri özün-dən uydurub Bizə aid et-səy-di,

Biz onu sağ əlindən ya-xalayar,
sonra da şah damarını kəsərdik.

İçərinizdən heç kəs buna mane ola bilməzdi. (Əl-Haqqə, 44-47) İbn Kəsir (Allah ona rəhmət etsin) demişdir: "Uca Allah buyurur: "Əgər o, bəzi söz-ləri özün-dən uydurub Bizə aid et-səy-di", yəni əgər Muhəmməd (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun), müşriklərin iddia etdiyi kimi, bizə iftira yaxıb risaləmizə nə isə əlavə etmiş, yaxud ondan nə isə əksiltmiş olsaydı, yaxud özündən bir şey uydurub onu Bizə aid etsəydi, - halbuki onların dediyi kimi deyil, - Biz onun cəzasını bu dünyada

verərdik. Odur ki, Uca Allah buyurur: "Biz onu sağ əlindən ya-xalayardıq." Deyilənə görə bu: "Biz ondan sağ əllə intiqam alardıq" deməkdir. Çünki belə etdikdə daha möhkəm yaxalamış olur. Digər rəyə görə, bu ayə: "Biz onu sağ əlindən ya-xalayardıq" mənasını ifadə edir. Uca Allah buyurur:

{وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يُعِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَأَنْتَ قُلْتُ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالِ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ إِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمَ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ . مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنْ أَعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مِمَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ}

"Allah deyəcək: "Ey Məryəm oğlu İsa! Sənmi insanlara: "Allahı qoyub məni və anamı iki məbud qəbul edin!" – demişdin?" İsa deyəcək: "Sən Pak və Müqəddəssən! Haqqım olmayan bir şeyi demək mənə yaraşmaz. Əgər bunu demiş olsaydım, əlbəttə, Sən onu bilərdin. Sən mənim qəlbimdə olanları bilirsən, mən isə Sənin Özündə olanları bilmirəm. Şübhəsiz ki, qeybləri bilən Sənsən! Mən onlara ancaq Sənin mənə əmr etdiyini: "Mənim də Rəbbim, sizin də Rəbbiniz olan Allaha ibadət edin!" – demişəm. Nə qədər ki, onların arasında idim, mən onlara şahid idim. Sən məni onların arasından götürdükdən sonra isə onlara nəzarət edən Özün oldun. Sən hər şeyə şahidsən." (Əl-Maidə, 116-117)

Allahın öz peyğəmbərlərinə və elçilərinə (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun)

bəxş etdiyi lütfündəndir ki, Öz risalələrini təbliğ etmələri üçün onları sabitqədəm etmişdir. Uca Allah buyurur:

{قَالَ إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ (54) مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونَ (55) إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ}

"(Hud) dedi: "Həqiqətən, mən Allahı şahid çağırıram, siz də şahid olun ki, mən sizin şərik qoşduqlarınızdan uzağam. Ondan başqa tapındıqlarınızın hamısından uzağam. Hamilıqla mənə qarşı hiylə qurun və mənə heç möhlət də verməyin.

Mən, Rəbbim və Rəbbi-niz olan Allaha təvəkkül et-dim. Elə bir canlı yox-dur ki, Allah onun kəkilindən tutmuş olma-sın. Həqi-qə-tən, Rəbbim düz yoldadır (ədalətlə hökm verir)." (Hud, 54-56) Uca Allah buyurur:

{وَإِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أُوحِينَا إِلَيْكَ لَتَفْتَرِي عَلَيْنَا غَيْرَهُ ۖ وَإِذَا لَا تَأْخُذُوكَ خَلِيلًا (73) وَلَوْلَا أَنْ تَبَيَّنَّاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكُنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا (74) إِذَا لَا دَفْعًا لَكَ ضِعْفُ الْحَيَاةِ وَضِعْفُ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا (75)}

"Müşriklər səni, sənə vəhy etdi-yi-mizdən az qala döndərə-cək-di-lər ki, Qu-randan başqa bir şeyi Bizə aid edəsən. Belə ol-duğu hal-da onlar səni özlərinə dost tutacaqdılar.

Əgər Biz səni dinində sa-bit sax-la-masaydıq, əlbəttə, az-ca da ol-sa onlara meyl edə-cək-din.

Belə olacağı təqdirdə sə-nə hə-ya-tın və ölümün əza-bını ikiqat daddı-rar-dıq. Sonra Bizə qarşı

özünə bir köməkçi də ta-pa bilməz-din. (Əl-İsra, 73-75) Bu və bundan əvvəlki ayə dəlildir ki, Quran aləmlərin Rəbbindən nazil olmuşdur. Belə ki, əgər o, Muhəmməd Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) tərəfindən yazılmış olsaydı, orada onun özünə aid olan belə sözlər olmazdı.

Pak, Müqəddəs və Uca Allah Öz peyğəmbərlərini insanlardan qoruyur. Uca Allah buyurur:

{ يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ۖ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ ۚ وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ }

"Ey Rəsul! Rəbbindən sənə na-zil edi-ləni təbliğ et! Əgər bunu et-məsən, Onun risalətini ye-ri-nə ye-tir-miş olmazsan. Allah sə-ni in-san-lardan qoruyacaq. Şüb-həsiz ki, Allah kafir toplumu doğru yola yönəlt-məz." (Əl-Maidə, 67) Uca Allah buyurur:

{ وَأَنْتَ عَلَيْهِمْ نَبَأٌ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ }

"Onlara Nuhun əh-vala-tı-nı oxu. Bir zaman o, öz qöv-mü-nə de-mişdi: "Ey qövmüm! Əgər ara-nızda qalmağım və Allahın ayə-lə-ri-ni xatırlatmağım sizə ağır gə-lirsə, mən Allaha təvək-kül edi-rəm. Allaha qoşduğu-nuz şəriklər-lə bir-ləşib sözü bir yerə qoyun, sonra da işi-nizi aşkarda görün. Bundan sonra mə-nə qarşı bacar-dığınızı edin və mənə möh-lət verməyin." (Yunus, 71) Uca Allah Musanın

(Allahın ona salamı olsun) dediyi söz haqda belə xəbər verir: "Onlar dedilər: "Ey Rəbbimiz! Biz, onun bizə şiddətli cəza verməsindən və ya həddini aşmasından qorxuruq." Allah buyurdu: "Qorxmayın, çünki Mən sizinləyəm, eşidirəm və görürəm!" (Ta ha, 45-46) Uca Allah bəyan emtişdir ki, O, Öz peyğəmbərlərini onların düşmənlərindən qoruyur və düşmənləri onlara heç bir pislik edə bilməzlər. Pak, Müqəddəs və Uca Allah xəbər verir ki, O, nazil etdiyi vəhyi (Quranı) qoruyacaq, beləliklə də, ona heç nə əlavə edilməyəcək və ondan heç bir şey əksilməyəcək. Uca Allah buyurur:

{إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ}

"Şübhəsiz ki, Quranı Biz nazil etdik və sözsüz ki, Biz də onu (hər cür təhrif və təbdildən; artırıl-əskiltmədən) qoruyub saxlayacağıq!" (Əl-Hicr, 9)

Peyğəmbərlər (Allahın onlara salamı olsun) ağla və əxlaq müxalif olan hər bir şeydən məsumdurlar. Uca Allah Peyğəmbəri Muhəmmədin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) günahsız olduğu haqda belə buyurur:

{وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ}

"Şübhəsiz ki, sən böyük bir əxlaq üzərindəsən!" (Əl-Qələm, 4) Uca Allah onun haqqında həmçinin buyurur:

{وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ}

"Sizin dostunuz Muhəmməd divanə deyil." (Ət-Təkvir, 22) Bu ona görədir ki, onlar (özlərinə həvalə

edilmiş) risaləni ən gözəl şəkildə təbliğ etsinlər. peyğəmbərlərə (Allahın onlara salamu olsun), sadəcə Allahın əmrlərini Onun qullarına təbliğ etmək tapşırılmışdır. Yoxsa ki, onların nə rububiyyət, nə də uluhiyyət tövhidi ilə bir əlaqəsi var, əksinə, onlar başqa insanlar kimi insanlardır. Allah sadəcə onlara Öz risalələrini vəhy edir. Uca Allah buyurur:

{قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُم بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ}

"Elçiləri onlara dedilər: "Biz də si-zin kimi bir insanıq. La-kin Allah Öz qul-la-rından is-tə-diyinə lütfkarlıq edir. Alla-hın izni ol-ma-dan biz sizə heç bir dəlil gətirə bilmərik. Qoy mö-minlər ancaq Alla-ha təvək-kül etsinlər." (İbrahim, 11) Uca Allah Öz Rəsulu Muhəmmədə (Allahın salavatı və salamu onun üzərinə olsun) öz qövmünə belə buyurmasını əmr edir:

{قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ ۚ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا}

"De: "Mən də sizin kimi bir in-sa-nam. Mənə vəhy olu-nur ki, si-zin məbu-dunuz Tək olan İlah-dır. Kim Rəbbi ilə qar-şılaşaca-ğına ümid bəslə-yirsə, yaxşı iş-lər gör-sün və yerinə yetirdiyi ibadət-lə-rin-də Rəb-bi-nə heç kəsi şərik qoşmasın!" (Əl-Kəhf, 110)

**23. İslam dini (insanları və cinləri)
ibadətlərin böyük əsasları ilə yalnız Allaha**

ibadət etməyə dəvət edir. Bunlar: (birincisi) namazdır; qiyamdan, rükudan, səcdədən, Allahı zikr etmək, Ona təriflər söyləmək və Ona dua etməkdən ibarət olan ibadətdir ki, adam onu gündəlik olaraq beş vaxtda qılmalıdır. Bu ibadət əsnasında, insanlar bir cərgəyə düzülərkən, varlı ilə kasıb, habelə rəislə onun təbəçiliyində olan kimsələr arasında fərq qalmır. (İkincisi) zəkatdır; bu, Allahın təyin etdiyi miqdara və şərtlərə uyğun olan, ildə bir dəfə varlılardan götürülüb kasıblara və başqa ehtiyachılara verilməsi vacib olan az miqdarda maldır. (Üçüncüsü) orucdur; bu, ramazan ayının gündüzlərini orucu pozan amillərdən uzaq durmaqdır ki, insan bunun sayəsində nəfsini tərbiyə edir və səbir olmağı öyrənir. (Dördüncüsü) həcdir; bu da, imkanı olan kimsənin, ömründə bir dəfə Məkkeyi-Mükərrəmədə yerləşən Kəbəni ziyarət etməsidir. Bu həcc ziyarətində insanların hamısı eyni görünüşdə Pak və Müqəddəs Xaliqə üz

tutur və beləliklə, onların arasındakı fərq aradan qalxır.

İslam dini (bəşəriyyəti) böyük ibadətlərlə, habelə başqa ibadətlərlə də Allaha ibadət etməyə dəvət edir. Allah bu əzəmətli ibadətləri peyğəmbərlərə və elçilərə (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) vacib buyurmuşdur. İbadətlərin ən əzəmətliləri isə bunlardır:

Birincisi, namazdır: Allah onu digər peyğəmbərlərə və elçilərə (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) vacib buyurduğu kimi, müsəlmanlara da vacib buyurmuşdur. Allah Öz Peyğəmbərinə, çox sevdiyi İbrahimə (Allahın onlara salamı olsun) əmr edir ki, Evi-ni təvaf edən-lər, namaz qılanlar, rüku və səc-də edən-lər üçün təmizləsin. Uca Allah buyurur:

{وَاذْكُرْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمَّا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى ۖ وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ}

"Bir zaman Biz Müqəddəs Evi insan-lar üçün zi-yarətqah və əmin-aman-- bir ye-r etdik. "İb-ra-himin durduğu yeri na-mazgah edin!" Biz İb-ra-hi-mə və İs-mailə buyurduq: "Evi-mi təvaf edən-lər, eti-kafa gi-rən-lər, rüku və səc-də edən-lər üçün təmizləyin!" (Əl-Bəqərə, 125) Allah ilk dəfə Musaya (Allahın ona salamı olsun) xitab edərkən ona namaz qılmasını əmr etmişdir. Uca Allah buyurur:

{ إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۖ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى (12) وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى (13) إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي (14) }

"Həqiqətən, Mən sənin Rəb-binəm. Başmaqlarını çı-xart. Çün-ki sən müqəd-dəs Tuva va-disindəsən!

Mən səni seçmişəm. Sə-nə vəhy olunanı dinlə!

"Həqiqətən, Mən Alla-ham! Məndən başqa heç bir məbud yox--dur. Mənə iba-dət et və Mə-ni xatır-lamaq üçün namaz qıl!" (14) (Ta ha 12-14) Məsih İsa (Allahın ona salamu olsun) Allahın ona namaz qılmasını və zəkat verməsini əmr etdiyini xəbər vermişdir. Uca Allahın xəbər veridiyi kimi İsa belə demişdir:

{ وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنْتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا }

"Harada olursansa olum, məni mü-barək etdi və nə qə-dər ki sa-ğam, mə-nə namaz qılıb zəkat verməyi əmr etdi." (Məryəm, 31) İslam dinində namaz; qiyamdan, rükudan, səcdədən, Allahı zikr etmək, Ona təriflər söyləmək və Ona dua etməkdən ibarət olan ibadətdir ki, adam onu gündəlik olaraq beş vaxtda qılmalıdır. Uca Allah buyurur:

{ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ }

"(Fərz, vacib) namazlara, (xüsusi) orta namaza (günortadan sonrakı əsr namazına) riayət (əməl) edin və Allaha müti olaraq ayağa qalxın (namaza durun)." (Əl-Bəqərə, 238) Uca Allah buyurur: "Gün batmağa meyl edən-dən ge-cə-nin

qaranlığına-dək bəl-li vaxt--larda namaz qıl və sübh çaği Quran oxu (fəcr nama-zını da qıl)! Çün-ki sübh çaği oxu-nan Quranın şahidləri olur." (Əl-İsra, 78) (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

(فَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعِظَمُوا فِيهِ الرَّبَّ عَزَّ وَجَلَّ وَأَمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ فَقَمِينَ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ)

"Rükuda qüdrətli və qüvvətli Rəbbi Uca və ulu tutun. Səcdədə isə çoxlu-çoxlu dua edin. Əlbəttə ki, orada duanızın qəbul olması gercəyə çıxmağa daha yaxındır." Səhih Müslim, 479.

İkincisi, zəkatdır; Allah onu əvvəlki peyğəmbərlərə və elçilərə (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) vacib buyurduğu kimi, müsəlmanlara da vacib buyurmuşdur. Bu, Allahın təyin etdiyi miqdara və şərtlərə uyğun olan, ildə bir dəfə varlılardan götürülüb kasıblara və başqa ehtiyacılara verilməsi vacib olan az miqdarda maldır. Uca Allah buyurur:

{ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ ۚ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ }

"Onların mallarından sə-də-qə götür ki, bununla onları Pak edib tə-mi-zə çıxarasan. On-lar üçün dua et. Çünki sənin duan onlar üçün bir təskinlik-dir. Allah hər şeyi eşidən-dir, hər şeyi biləndir." (Ət-Tovbə, 103) Peyğəmbərə (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) Muazı (Allah ondan razı

olsun) Yəmənə göndərdiyi zaman ona belə buyurmuşdur:

«إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا أَهْلَ كِتَابٍ فَأَدْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُواكَ لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ فَإِنْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً فِي أَمْوَالِهِمْ تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ وَتُرَدُّ فِي فُقَرَائِهِمْ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُواكَ لِذَلِكَ فَإِيَّاكَ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ وَاتَّقِ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهَا لَيْسَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ حِجَابٌ»

"Sən Kitab əhlindən olan bir qövmin yanına gedirsən. Onları Allahdan başqa (ibadətə haqqı olan) məbudun olmadığına və mənim Allahın Rəsulu olduğuma şəhadət verməyə dəvət et. Əgər bu işdə sənə itaət etsələr, onlara xəbər ver ki, Allah onlara gündəlik olaraq beş vaxt namaz qılmağı vacib buyurmuşdur. Əgər bu işdə sənə itaət etsələr, onları xəbərdar et ki, Allah onlara zəkat verməyi, varlılarından götürülüb kasıblarına paylanılmasını vacib buyurmuşdur. Əgər bu işdə də sənə itaət etsələr, onda onların mallarının ən qiymətlisini götürməkdən çəkin və məzlumun bədduasından qorx. Çünki onunla Allah arasında (bu bədduanın qarşısını ala biləcək) heç bir pərdə yoxdur." Bu hədisi Əl-Buxari (1496), Müslim (121) və Tirmizi rəvayət etmişdir (625).

Üçüncüsü, orucdur; Allah onu əvvəlki peyğəmbərlərə və elçilərə (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) vacib buyurduğu kimi, müsəlmanlara da vacib buyurmuşdur. Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ}

"Ey iman gətirənlər! Oruc tutmaq sizdən əvvəlki ümmətlərə vacib edildiyi kimi, sizə də vacib edildi ki, (bunun vasitəsilə) siz pis əməllərdən çəkinəsiniz!" (Əl-Bəqərə, 183) Bu, ramazan ayının gündüzlərini orucu pozan amillərdən uzaq durmaqdır ki, insan bunun sayəsində nəfsini tərbiyə edir və səbir olmağı öyrənir. Peyğəmbərimiz (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: الصَّوْمُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ يَدْعُ شَهْوَتَهُ وَأَكْلَهُ وَشَرِبَهُ مِنْ أَجْلِي وَالصَّوْمُ جُنَّةٌ وَلِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ: فَرْحَةٌ حِينَ يُفْطِرُ وَفَرْحَةٌ حِينَ يَلْقَى رَبَّهُ»

"Allah buyurur: "(Adəm övladının tutduğu) oruc Mənim üçündür və elə buna görə də, Mən oruc tutan adama ayrıca mükafat verəcəyəm. O, Mənim xatirimə şəhvətini, yeməyini və içməyini tərk etmişdir. Oruc qalxandır.Oruc tutan adamın iki sevinc anı vardır: bir orucunu açdığı iftar vaxtında sevinər; bir də Rəbbinə qovuşduğu zaman tutduğu oruca görə sevinəcəkdir." Səhih Əl-Buxari, 7492.

Dördüncüsü, həcdir. Allah onu əvvəlki peyğəmbərlərə və elçilərə (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) vacib buyurduğu kimi, müsəlmanlara da vacib buyurmuşdur. Allah sevimli dost İbrahimə (Allahın ona salamı olsun) həcci elan etməyi əmr etmişdir. Uca Allah buyurur:

{وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ }

"İnsanlar arasında həcci elan et ki, onlar sənin yanına piyada və ya hər bir uzaq yol-dan gələn qayışbaldır dövələr üs-tündə gəl-sin-lər." (Əl-Həcc, 27) Allah ona qədim evi (Kəbəni) hacılar üçün təmizləməyi əmr etmişdir. Uca Allah buyurur:

{وَأَذِّنْ لِلْعَالَمِينَ} وَأَذِّنْ لِلْعَالَمِينَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكُوا بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

"Bir zaman Biz İbrahimə Müqəddəs Evin yerini nişan ve-rib: "Mə-nə heç bir şeyi şərik qoşma, Evimi təvaf edənlər, na-maza du-ran-lar, rüku və səcdə edənlər üçün təmizlə!" – de-miş-dik." (Əl-Həcc, 26)

Həcc: yoluna gücü yetən kimsənin ömüründə bir dəfə, məlum ayinləri yerinə yetirmək üçün Məkkeyi-mükərrəmədə yerləşən Allahın evini ziyarət etməkdir. Uca Allah buyurur:

{وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ}

"Onun yoluna (ərzaq, minik, və sağlamlıq baxımından) gücü çatan hər bir kəsin həccə gedib o evi ziyarət etməsi insanların Allah qarşısında borcudur. Kim bunu (bu borcu) inkar edərsə (özünə zülm etmiş olar). Əlbəttə, Allah aləmlərə (heç kəsə) möhtac deyildir!" (Ali-İmran, 97) Müsəlman hacılar həcc ziyarətində bir yerə toplaşır, ixlasla (səmimi-qəlbdən) Pak və Müqəddəs Xaliqə ibadət edirlər. Hacıların hamısı həcc ayinlərini (zahiri görünüşcə) bərabər şəkildə yerinə yetirirlər. Beləliklə də, (onların arasında

olan) yüksək məqam sahibləri, zadəganlar və imkanlılar (başqalarından) seçilmirlər.

24. İslam dinindəki ibadətlərin məziyyətini göstərən ən əzəmətli amil budur ki, onların

necə yerinə yetirilməsini, vaxtlarını və şərtlərini Pak, Müqəddəs və Uca Allah qanunlaşdırmış və Onun Peyğəmbəri (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) də onu təbliğ etmişdir. Və bu günə qədər heç bir insan bu ibadətlərə nə isə artırmaq, yaxud onlardan nə isə əskiltmək üçün onlara müdaxilə edə bilməmişdir.

Peyğəmbərlərin (Allahın onlara salamı olsun) hamısı (insanları) bu əzəmətli ibadətləri yerinə yetirməyə dəvət etmişlər.

İslam dinindəki ibadətlərin məziyyətini göstərən ən əzəmətli amil budur ki, onların necə yerinə yetirilməsini, vaxtlarını və şərtlərini Pak, Müqəddəs və Uca Allah qanunlaşdırmış və Onun Peyğəmbəri (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) də onu təbliğ etmişdir. Və bu günə qədər heç bir insan bu ibadətlərə nə isə artırmaq, yaxud onlardan nə isə əskiltmək üçün onlara müdaxilə edə bilməmişdir. Uca Allah buyurur:

{ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا }

"Bu gün dininizi sizin üçün kamil etdim, sizə olan nemətimi tamamladım və sizin üçün din olaraq İslamı bəyəndim." (Əl-Maidə, 3) Uca Allah buyurur:

{فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ}

"Elə isə sən özünə vəhy olunana sarıl! Şübhəsiz ki, sən düz yoldasan." (Əz-Zuxruf, 43) Uca Allah namaz xüsusunda belə buyurur:

{فَإِذَا قُضِيَتْ الصَّلَاةُ فَادْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ ۚ فَإِذَا اطْمَأْنَنْتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ ۚ إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْفُوتًا}

"Namazı bitirdikdən son--ra ayaq üstə olanda da, otu-ran-da da, uza-nanda da Allahı yad edin. Düşmənin hücum etməyəcəyindən arxayın olduqda isə, namazı lazımı qay-dada qı-lın. Çün-ki namaz mömin-lərə vaxtları müəyyən edilmiş bir fərzdır." (Ən-Nisa, 103) Uca Allah zəkat verilməsi barədə belə buyurur:

{ إِنَّمَا الصَّدَقَتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسْكِينِ وَالْعَمِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمَوْلَافَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغُرَمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ }

"Sədəqələr (zəkatlar) Allah tərəfindən müəyyən edilmiş bir fərz (vacib əməl) olaraq ancaq yoxsullara, (ehtiyacı olan, lakin utandığından əl açıb dilənməyən) miskinlərə, zəkati yığıb paylayanlara, ürəkləri (müsəlmanlığa) isinişib bağlanmaqda olanlara (iman gətirib hələ kamil mömin olmayanlara), azad ediləcək kölələrə (və ya boynuna kəffarə düşüb verə bilməyənlərə), həmçinin (borcu ödəməyə imkanı olmayan)

borclulara, Allah yolunda cihad edənlərə və yolçulara (pulu qurtardığı üçün yolda qalan, vətəninə qayıda bilməyən müsafirlərə) məxsusdur. Allah (hər şeyi) biləndir, hikmət sahibidir!" (Ət-Tovbə, 60) Uca Allah oruc barədə belə buyurur:

{ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَن شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ }

"İnsanlara doğru yolu göstərən, bu yolu açıq dəlilləri ilə aydınlaşdıran və (haqqı batildən) ayıran (Quran) ramazan ayında nazil edilmişdir. Aya (ramazan ayına) yetişən şəxslər (bu ayı) oruc tutmalıdırlar; xəstə və ya səfərdə olanlar isə tutmadığı günlərin sayı qədər başqa günlərdə tutsunlar. Allah sizin üçün ağırlıq deyil, yüngüllük istər ki, fövtə gedən günlərin orucunu tamamlayasınız və sizi düz yola yönəltməsinə görə Ona ("Allahu əkbər" deməklə) təzim və şükür edəsiniz." (Əl-Bəqərə, 185) Uca Allah həcc barədə belə buyurur:

{ الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَةٌ ۖ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ ۚ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ ۚ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ }

"Həcc (mövsümü) məlum olan aylardır (şəvval, zülqədə ayları və zülhiccənin birinci on günü). (Həmin aylarda) həcc ziyarəti vacib olan (həccə özünə vacib bilən) şəxsə həcdə olarkən (qadınla)

yaxınlıq, söyüş söyüb pis sözlər danışmaq, dava-dalaş etmək yaramaz. Allah gördüyünüz hər bir yaxşı işi bilir. (Həcc və ya axirət üçün) tədarük görün. Ən yaxşı tədarük (azuqə) isə təqvadır (pis əməllərdən çəkinməkdir). Ey ağıl sahibləri, Məndən qorxun!" (Əl-Bəqərə, 197) Peyğəmbərlərin (Allahın onlara salamı olsun) hamısı (insanları) bu əzəmətli ibadətləri yerinə yetirməyə dəvət etmişlər.

25. İslam Elçisi - İbrahimin oğlu İsmailin (Allahın onlara salamı olsun) nəslindən olan Muhəmməd ibn Abdullahdır (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun). Miladi tarixlə 571-ci ildə Məkkədə dünyaya gəlmiş, orada ona Peyğəmbərlik verilmiş, sonra Mədinəyə hicrət etmişdir.

O, Allah şərik qoşmaq məsləsində öz qövmünə qoşulmamış, lakin onların adətlə bağlı təqdirəlayiq işlərində iştirak etmişdir. Ona Peyğəmbərlik verilməmişdən əvvəl də böyük əxlaq sahibi idi, hətta qövmü onu "əmin/etibarlı" adlandırırdı. Qırx yaşına çatdıqda, Allah onu Peyğəmbər göndərmiş, Allah ona əzəmətli ayələr (möcüzələr) bəxş etməklə

ona dəstək vermişdir. Bu möcüzələrin ən əzəmətli isə Qurani Kərimdir. Quran, peyğəmbərlərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) möcüzələrinin ən əzəmətlisidir. O, peyğəmbərlərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) möcüzələrindən bu günə qədər qalmış (yeganə) möcüzədir. Allah bu dini kamilləşdirdikdən və Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) da onu tam şəkildə təbliğ etdikdən sonra altmış üç yaşında vəfat etmiş və Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) şəhərində dəfn edilmişdir. Muhəmməd Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) peyğəmbərlərin və elçilərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) sonuncusudur. Allah onu doğru yol göstəricisi və haqq din ilə göndərmişdir ki, insanları büt-pərəstlik zülmətlərindən, küfrdən və cəhalətdən, tövhid və iman nuruna çıxartsın. Allah şahidlik etmişdir ki,

onu, Öz izni ilə (insanları) Allaha dəvət etmək üçün Peyğəmbər göndərmişdir.

İslam Elçisi - İbrahimin oğlu İsmailin (Allahın onlara salamı olsun) nəslindən olan Muhəmməd ibn Abdullahdır (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun). Miladi tarixlə 571-ci ildə Məkkədə dünyaya gəlmiş, orada ona Peyğəmbərlik verilmiş, sonra Mədinəyə hicrət etmişdir. O, Allah şəriki qoşmaq məsələsində öz qövminə qoşulmamış, lakin onların adətlə bağlı təqdirəlayiq işlərində iştirak etmişdir. Ona Peyğəmbərlik verilməmişdən əvvəl də böyük əxlaq sahibi idi. Rəbbi onun böyük əxlaq sahibi olduğunu bildirmişdir. Uca Allah onun haqqında belə buyurur:

{وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ}

"Şübhəsiz ki, sən böyük bir əxlaq üzərindəsən!"
(əl-Qələm, 4) Qırx yaşına çatdıqda, Allah onu Peyğəmbər göndərmiş, Allah ona əzəmətli ayələr (möcüzələr) bəxş etməklə ona dəstək vermişdir. Bu möcüzələrin ən əzəmətli isə Qurani Kərimdir. Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٍّ إِلَّا أُعْطِيَ مَا مِثْلُهُ آمَنَ عَلَيْهِ الْبَشَرُ وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيتُ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَيَّ فَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَكْثَرُهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

"Peyğəmbərlərin hər birinə, insanı imana gətirəcək möcüzə göstərmək qüdrəti verilmişdir. Mənə isə, Allahın nazil etdiyi vəhy bəxş edilmişdir. Mən ümid edirəm ki, Qiyamət günü mənim

ardıcılarım onların hamısından çox olacaq." Səhih Əl-Buxari, 4981. Əzəmətli Quran, Allahın Öz Rəsuluna (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) nazil etdiyi vəhyidir. Bu xüsusda Allah buyurur:

{ ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ۚ فِيهِ ۚ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ }

"Bu, qətiyyən şübhə do-ğur-ma--yan, müttəqilərə doğru yol gös-tə-rən bir Ki-tabdır." (Əl-Bəqərə, 2) Uca Allah həmçinin buyurur:

{ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا }

"Onlar Quran ba-rə--sində dü-şünmürlərmi?! Əgər o, Allahdan başqa-sı tərəfindən ol-saydı, əlbəttə, onda çoxlu ixtilaf ta-pardı-lar." (Ən-Nisa, 82) Allah cinləri və insanları Quranın bənzərini gətirmələri xüsusunda hədələmişdir. Uca Allah buyurur:

{ قُلْ لِّئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجُنُّ عَلَىٰ أَن يَأْتُوا بِمِثْلِ هَٰذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ
وَلَوْ كَانُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا }

"De: "Əgər insanlar və cin-lər bu Qurana bənzər bir şey gə-tir-mək üçün bir yerə top-la-şıb, bir-birinə kömək etsələr belə ona bən-zə-rini gətirə bilməz-lər." (Əl-İsra, 88) Allah onları, həmçinin, Qurandakı surələrə bənzər on surə gətirmələri xüsusunda hədələmişdir. Uca Allah buyurur:

{ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۚ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوْرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرِيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَعْظَمُ
مِنْ دُونِ اللَّهِ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ }

"Yoxsa onlar: "Muhəm-məd onu özün--dən uydurdu?!" – de-yir-lər. De: "Əgər doğ--ru

danı-şır--sı-nızsa, ona bənzər uy-du-rul-muş on su-rə də siz gətirin və Allah--dan başqa, kimi ba-ca-rır-sınızsa, kö-məyə ça-ğı-rın!" (Hud, 13) Allah onları hətta Qurandakı surələrə bənzər bir surə gətirmələri xüsusunda da hədələmişdir. Uca Allah buyurur: "Əgər qulumuza nazil et-di-yi-mizə şübhə edirsinizsə, on-da ona bən-zər bir surə gətirin və əgər doğru de-yirsiniz-sə, Allah-dan sava-yı bü-tün şahidlə-rinizi kö-məyə çağı-rın!" (Əl-Bəqərə, 23)

Əzəmətli Quran Peyğəmbərlərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) möcüzələrindən bu günə qədər qalmış (yeganə) möcüzəsidir. Allah bu dini Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) üçün kamilləşdirdikdən və Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) da, onu tam şəkildə təbliğ etdikdən sonra, Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) altmış üç yaşında vəfat etmiş və Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) şəhərində dəfn edilmişdir.

Muhəmməd Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) peyğəmbərlərin və rəsulların (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) sonuncusudur. Uca Allah buyurur:

{ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا }

"Muhəmməd aranızdakı kişilərdən heç birinin atası deyildir. (Oğul odur ki, kişinin öz belindən əmələ gələ!) Lakin o, Allahın Rəsulu və peyğəmbərlərin sonuncusudur." (Əl-Əhzab, 40) Əbu Hureyrə (Allah ondan razı olsun) rəvayət edir ki, Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) demişdir:

«إِنَّ مَثَلِي وَمَثَلَ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبَنَةٍ مِنْ زَاوِيَةٍ فَجَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيَعْجَبُونَ لَهُ وَيَقُولُونَ هَلَّا وُضِعَتْ هَذِهِ اللَّبَنَةُ؟ قَالَ: فَأَنَا اللَّبَنَةُ وَأَنَا خَاتِمُ النَّبِيِّينَ»

"Mənim və məndən əvvəlki peyğəmbərlərin məsəli, gözəl və heyrətamiz bir ev tikmiş, lakin kərpicinin birini qoymamış bir kimsənin məsəlinə bənzəyir. Camaat bu evin yanyörəsindən keçir, ona təəccüb edir və deyirlər: "Nə üçün bura bir kərpic qoyulmayıb?" (Sonra) Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) davam edib dedi: "O kərpic mənəm və mən peyğəmbərlərin sonuncusuyam." Səhih Əl-Buxari, 3535. İncildə Məsih (Allahın ona salamı olsun) Muhəmmədin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) Peyğəmbər göndəriləcəyi barədə müjdə verib demişdir: "Məgər siz ilahi kitablarda bunu heç oxumamısınız: "Bənnaların rədd etdiyi daş, guşənin baş (əsas) daşı oldu. Bu, Rəbbin işidir. Gözümüzdə xariqəli bir işdir." (Matta, 21:42) Hazırkı dövrdə olan Tövratin səhifələrində - Allahın Musaya (Allahın ona salamı olsun) belə buyurduğu xəbər

verilir: "Onlara qardaşları arasından sənin kimi bir Peyğəmbər göndərəcəm. Sözlərimi onun ağzından eşidəcəksiniz. Ona buyurduqlarımın hamısını onlara bildirəcək." (Təsniyə, 18:18)

Allah Muhəmməd Peyğəmbəri (səllallahu aleyhi vəsəlləm) doğru yol göstəricisi və haqq din ilə göndərmişdir. Allah şahidlik etmişdir ki, o, haqq yoldadır və onu, Öz izni ilə (insanları) Allaha dəvət etmək üçün Peyğəmbər göndərmişdir.

{لَكِنَّ اللَّهَ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ ۖ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ ۖ وَالْمَلَائِكَةُ يَشْهَدُونَ ۚ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا}

"Fəqət Allah sənə nazil et-diyinə şahidlik edir. O, bu Qura-nı Öz elmi ilə nazil etdi. Mələklər də buna şahidlik edərlər. Şahid ola-raq Allah yetər." (Ən-Nisa, 166) Uca Allah buyurur:

{هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا}

"İslamı bütün dinlərdən üstün et-sin deyə Öz Elçisini hi-da-yət-lə və həqiqi dinlə gön-dərən Odur. Şahid olaraq Allah yetər." (Əl-Fəth, 28) Allah onu doğru yol göstəricisi ilə göndərmişdir ki, insanları büt-pərəstlik zülmətlərindən, küfrdən və cəhalətdən, tövhid və iman nuruna çıxartsın. Uca Allah buyurur:

{يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ}

"Allah, Onun rızasını ara--yan kəs-ləri bu kitabla əmin-aman-lıq yol-larına yönəldər, on--ları Öz izni

ilə zülmət-lər-dən nura çıxarar və düz yola yö-nəl-dər." (Əl-Maidə, 16) Uca Allah buyurur:

{الرَّ َّ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ }

"Əlif. Ləm. Ra. Bu, insan-la-rı öz Rəb-binin izni ilə qa-ran-lıq-dan nu-ra – Qüd-rət-li, Tə-rifə-la-yıq Allahın yoluna çı-xart-maq üçün sənə na-zil etdiyimiz bir Kitabdır." (İbrahim, 1)

26. Muhəmməd Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) gətirdiyi İslam şəriəti, ilahi risalələrin və rəbbani şəriətlərin sonuncusudur. Bu, kamil şəriətdir. Bu şəriətdə insanların dinini və dünyasını islah edən amillər vardır. Bu şəriət, insanların dinlərini, canlarını, mallarını, ağıllarını və nəsillərini yüksək dərəcədə qoruyur. Əvvəlki şəritələr bir-birni nəsx (ləğv) etdiyi kimi, bu şəriət də, əvvəlki şəriətlərin hamısını nəsx etmişdir.

Muhəmməd Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) gətirdiyi İslam şəriəti, ilahi risalələrin və rəbbani şəriətlərin sonuncusudur. Allah, Muhəmmədi (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) Peyğəmbər göndərərək bu risalə vasitəsi ilə dini

kamilləşdirmiş və nemətini insanlara tamamlamışdır. Uca Allah buyurur:

{الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا}

"Bu gün dininizi sizin üçün kamil etdim, sizə olan nemətimi tamamladım və sizin üçün din olaraq İslamı bəyəndim." (Əl-Maidə, 3)

İslam şəriəti, kamil şəriətdir. Bu şəriətdə insanların dinini və dünyasını islah edən amillər vardır. Çünki bu şəriət, əvvəlki şəriətlərdə olan əhkamların hamısını özündə cəm etmiş, onları kamilləşdirmiş və tamamlamışdır. Uca Allah buyurur:

{إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا}

"Həqiqətən, bu Quran in-san-ları ən doğru yola yönəldir və yax-şı işlər gö-rən mömin-lərə, öz-ləri üçün böyük mü-ka-fat olacağı ilə müjdə verir." (Əl-İsra, 9) İslam şəriəti, keçmiş ümmətlərdəki insanların öhdəsinə qoyulmuş ağır yükləri yüngülləşdirmişdir.

{الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُونًا عِنْدَهُمْ فِي الْتَوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ}

"O kəslər ki, yanların-da-kı Tövrat və İncildə haqqında yazıl-mış olduğunu gördükləri elçinin – yazıb-oxumaq bil-mə-yən pey-ğəm-bərin, ardın-ca ge-dərlər. O pey-ğəmbər onlara yax-şı işlər

gör-mə-yi buyurar, pis əməl-ləri isə qadağan edər, on-lara Pak şeyləri halal, mur-dar şey-ləri isə haram edər. On-ların ağır yüklərini yüngül-ləş-di-rər və onları buxovlardan xi-las edər. Ona iman gətirən, onu dəs-tək-lə-yən, ona kömək edən və onun-la gön-dərilmiş nurun ardınca ge--dənlər isə ni-cat tapan-lar-dır." (Əl-Əraf, 157)

İslma şəriəti, əvvəllik şəriətlərin hamısını nəsx (ləğv) etmişdir. Uca Allah buyurur:

{ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ۖ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ عَمَّا جَاءَكَ مِنَ الْحَقِّ ۚ لِكُلِّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ ۚ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ ۚ إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ }

"Biz sənə, özündən əv-vəl-ki kitab-ı təsdiqləyən və onu qoru-yan Kitabı haqq olaraq nazil etdik. Sən on-ların ara-sın-da, Allahın nazil etdiyi ilə hökm ver. Sə-nə gələn haqqı buraxıb on--la-rın istək-lə-rinə uyma. Ey ümmətlər, hər biriniz üçün bir şə-riət və bir yol tə-yin etdik. Allah istəsəydi, sizi tək bir üm-mət edərdi. Fəqət bu fərqli şə-riətlər və yollar, sizə verdikləri ilə sizi im-tahan etməsi üçün-dür. Elə isə yax-şı iş-lər görməkdə bir-birinizlə yarı-şın. Ha-mınızın dönüşü Alla-hadır. O, ixtilaf etdiyiniz şey-lər barəsin-də sizə xəbər verə-cək-dir." (Əl-Maidə, 48) Şəriəti özündə cəm edən Qurani Kərim əvvəlki ilahi kitabları təsdiqləmək, onların üzərində hökm vermək və onları nəsx (ləğv) etmək üçün gəlmişdir.

**27. Pak, Müqəddəs və Uca Allah,
Muhəmməd Peyğəmbərin (Allahın salavatı
və salamı onun üzərinə olsun) gətirdiyi
İslamdan başqa bir din qəbul etmir. Kim
İslamdan başqa bir din qəbul edərsə, o din
ondan əsla qəbul olunmaz.**

Pak, Müqəddəs və Uca Allah, Muhəmmədi (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) Peyğəmbər olaraq göndərdikdən sonra, Muhəmməd Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) gətirdiyi İslamdan başqa, heç bir din qəbul etmir. Kim İslamdan başqa bir din qəbul edərsə, o din ondan əsla qəbul olunmaz. Uca Allah buyurur:

{وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ}

"Kim İslamdan başqa bir din arayarsa, bilsin ki, o din ondan əsla qəbul olunmaz və o, axirətdə zi-ya-na uğrayanlardan olar." (Ali-İmran, 85) Uca Allah buyurur:

{إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ ۚ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَعْغًا بَيْنَهُمْ ۚ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ}

"Həqiqətən, Allah yanın-da haqq din, İslam-dır! Kitab verilən-lər ancaq öz-lərinə elm gəl--dikdən sonra ara-la-rın-dakı ədavət üzün-dən ixtilafa düş-dülər. Kim Alla-hın ayələrinə küfr edərsə, bil-sin ki, Allah tez haqq-hesab çəkəndir." (Ali-İmran, 19) Bu İslam dini, sevimli dost İbrahimin

(Allahın ona salamu olsun) dinidir. Uca Allah buyurur:

{وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَن سَفِهَ نَفْسَهُ ۚ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا ۚ
وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ}

"(Ey Peyğəmbər!) Özünü səfehliyə qoyanlardan başqa kim İbrahimin dinindən üz çevirər?! Həqiqətən, Biz onu dünyada (Peyğəmbərlik və Kəbəni təmir etmə üçün) seçdik. Şübhə yoxdur ki, o, axirətdə də əməlisaleh olanlardandır." (Əl-Bəqərə, 130) Uca Allah buyurur:

{وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۚ
وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا}

"Muhsin olduğu halda özünü Alla-ha təs-lim edən və hənif İbra-himin dini-nə tabe olan şəxs-dən din baxı-mın-dan daha gö-zəl kim ola bilər? Allah İb-ra-himi Özünə yaxın dost tutmuş-dur." (Ən-Nisa, 125) Uca Allah Öz Rəsulu Muhəmmədə (Allahın salavatı və salamu onun üzərinə olsun) öz qövminə belə buyurmasını əmr edir:

{قُلْ إِنِّي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۚ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ}

"De: "Həqiqətən, Rəb-bim məni doğru yola, həqiqi dinə, hənif İbrahimin dininə yö-nəlt-di. O heç vaxt müşrik-lər-dən ol-ma-mış-dı." (Əl-Ənam, 161)

28. Qurani Kərim Allahın Muhəmməd

Peyğəmbərə (Allahın salavatı və salamu onun üzərinə olsun) nazil etdiyi vəhydir.

Bu, aləmlərin Rəbbinin kəlamıdır. Allah insanları və cinləri bu kitabın bənzərini və ya bir surəsinə bənzər bir surə gətirmək xüsusunda hədələmiş və bu günədək də hədələməkdədir. Qurani Kərim milyonlarla insanı heyratə gətirən mühim suallara cavab verir. Əzəmətli Quran nazil olduğu ərəb dilində bu günədək qorunub saxlanılmış, ondan heç bir hərif əskilməmişdir. Bu kitab (çox sayda) çap edilmiş və paylanılmışdır. Bu, əzəmətli ecazkar kitabı və ya onun mənaca tərcüməsini oxumaq təqdirəlayiqdir. Eləcə də, Mühəmməd Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamu onun üzərinə olsun) sünnəsi, onun öyrətdikləri və onun həyat yolu, etibarlı ravilər tərəfindən silsilə ilə nəql edilərək qorunub saxlanılmışdır. Bütün bunlar Rəsulullahın (Allahın salavatı və salamu onun üzərinə olsun) danışdığı ərəb dilində çap edilmiş və çoxlu dillərə tərcümə edilmişdir. Quran və sünnə, İslam əhkamlarını və şəriət qanunlarını öyrənmək üçün yeganə mənbədir. İslam

dinini, özünü bu dinə nisbət edən fərdi şəxslərin rəyləindən götürmək olmaz. İslam dinini ilahi vəhydən - əzəmətli Qurandan və Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) sünnəsindən(və bu ikisini bizə izah edən şəriət alimlərindən) öyrənmək gərəkdir.

Qurani Kərim Allahın, ərəb milliyyətindən olan Muhəmməd Peyğəmbərə (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) ərəb dilində nazil etdiyi vəhydir. Bu, aləmlərin Rəbbinin kəlamıdır.

{ وَإِنَّهُ لَنَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ (192) نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ (193) عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ (194) بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ (195) }

Şübhəsiz ki, bu, aləm-lə-rin Rəb-bindən nazil edil-miş-dir.

Onu sadıq ruh Cəb-rail endir-di –

sənin qəlbinə ki, xəbər-dar edən-lərdən olasan.

Bu Quran açıq-aydın ərəb di-lin-də nazil edildi." (Əş-Şuəra, 192-195) Uca Allah buyurur:

{ وَإِنَّكَ لَتَلْقَى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ }

"(Ya Rəsulum!) Həqiqətən, Quran sənə hikmət sahibi olan, (hər şeyi) bilən Allah tərəfindən təlqin (vəhy) edilir. (Ən-Nəml, 6) Bu Quran, Allahın nazil etdiyi və özündən əvvəl nazil olmuş ilahi kitabları təsdiqləyən bir kitabdır. Uca Allah buyurur:

{وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ}

"Bu Quran Allahdandır, On-dan baş-qası tərəfindən uy-durula bilməz. La-kin o, özün-dən əvvəl-kiləri təs-diqlə-yən və aləmlərin Rəb-bi tərəfindən na-zil edilmiş, içində də heç bir şək-k-şübhə ol-ma-yan kitabları(niyə kitab yox, kitabları?) mü-fəssəl izah edəndir." (Yunus, 37) Əzəmətli Quran, yəhudilərin və xristianların öz dinlərində ixtilaf etdikləri bir çox məsələləri təfəsilatı ilə izah edir. Uca Allah buyurur:

{إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَفْصُلُ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ}

"Həqiqətən, bu Quran İs-rail oğul-larına ixtilafda olduq-ları şey-lərin çoxunu anlatmaq-dadır." (Ən-Nəml, 76) Əzəmətli Quran insanların hamısına, Pak, Müqəddəs və Uca Allah ilə əlaqəli həqiqətləri və Onun dinini, habelə, Onun mükafatını və cəzasını isbat edən dəlilləri və sübutları özündə cəm etmişdir. Uca Allah buyurur:

{وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ}

"Biz bu Quranda insanlar üçün hər cür məsəllər çəkdik ki, bəlkə, düşünüb dərk edələr." (Əz-Zumər, 27) Uca Allah buyurur:

{وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تَبْيِينًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ}

"Biz Kitabı sənə hər şey üçün bir izah, müsəlmanlara da doğru yol göstəricisi, mərhəmət və müjdə olaraq nazil etdik." (Ən-Nəhl, 89)

Qurani Kərim milyonlarla insanı heyrətə gətirən mühim suallara cavab verir. Qurani Kərim, Allahın

göyləri və yeri necə yaratdığını bəyan edir. Uca Allah buyurur:

{أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ۖ وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ۖ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ }

"Məgər kafirlər göylərlə yer bir ol-duğu zaman Bizim on-ları bir-birindən araladığı-mı-zı, hər bir canlını sudan ya-rat-dı-ğı-mızı gör-mürlərmi?! Ye-nədəmi inan-mır-lar?!" (Əl-Ənbiya, 30)
Həmçinin, Allahın insanı necə yaratdığını da bəyan edir. Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّن نُّرَابٍ ثُمَّ مِّن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِّن عَلَقَةٍ ثُمَّ مِّن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۖ وَتُقَرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ۖ وَمِنْكُمْ مَّن يُّتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَّن يُّرَدُّ إِلَىٰ أَرْدَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ۖ وَتَرَىٰ الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ }

"Ey insanlar! Yenidən diriləcəyinizə şübhə edirsinizsə, bilin ki, həqiqətən də, Biz sizi torpaqdan, sonra nütfədən, sonra laxtalanmış qandan, daha sonra tam bir şəklə salınmış və ya salınmamış bir parça ətdən yaratdıq ki, qüdrətimizi sizə bəyan edək. Bətlərdə istədiyimizi müəyyən bir vaxt ərzində saxlayırıq. Sonra sizi oradan uşaq kimi çıxardırıq ki, yetkinlik çağına yetişəsiniz. Sizdən kimisi yetkinlik yaşına çatmamış vəfat edir, kimisi də ömrünün ən rəzalətli dövrünə çatdırılır ki, vaxtilə bildiyi şeyləri unutsun. Sən yer üzünü cansız görürsən. Biz ona yağmur endirdiyimiz zaman o, hərəkətə gəlib qabarır və cürbəcür gözəl

bitkilər bitirir." (əl-Həcc, 5) İnsanın axır dönüşünün hara olacağını, habelə, bu həyatdan sonra yaxşı əməl sahibinin mükafatının, pis əməl sahibinin də cəzasının nə olacağını bəyan edir. 20-ci başlıq altında bu məsələ ilə bağlı dəlilləri artıq zikr etmişik. Bu yaradılış təsadüfdür mü, yoxsa şərəfli bir qayədən ötrü həyata keçirilmişdir? Uca Allah buyurur:

{ أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجْلُهُمْ ۖ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ }

"Məgər onlar göylərin və yerin səltənətinə, Allahın yaratdığı hər şeyə, əcəllərinin yaxınlaşa biləcəyinə diqqət yetirmirlərmi? Bundan sonra hansı sözə inanacaqlar?" (Əl-Əraf, 185) Uca Allah buyurur:

{ أَفَحَسِبْتُمْ أَنْمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنْكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ }

"Yoxsa elə hesab edir-di-niz ki, si-zi əbəs yerə yarat-mı-şığ və siz heç vaxt Bizə qay-ta-rıl-maya-caqsınız?" (Əl-Muminun, 115)

Əzəmətli Quran nazil olduğu ərəb dilində bu günədək qorunub saxlanılmışdır. Uca Allah buyurur:

{ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ }

"Şübhəsiz ki, Quranı Biz nazil etdik və sözsüz ki, Biz də onu (hər cür təhrif və təbdildən; artırıb-əskiltmədən) qoruyub saxlayacağıq!" (Əl-Hucurat, 9). Qurandan heç bir hərif əskilməmişdir. Quranda

ziddiyyətin, yaxud nöqsanın, yaxud dəyişikliyin olması mümkün deyil. Uca Allah buyurur:

{أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ ۚ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا}

"Onlar Quran ba-rə--sində dü-şünmələri?! Əgər o, Allahdan başqa-sı tərəfindən ol-saydı, əlbəttə, onda çoxlu ixtilaf ta-pardı-lar." (Ən-Nisa, 82) Bu kitab (çox sayda) çap edilmiş və paylanılmışdır. Bu əzəmətli ecazkar kitabı oxumaq, yaxud onu dinləmək və ya onun mənacə tərcüməsini oxumaq təqdirəlayiqdir. Eləcə də, Mühəmməd Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) sünnəsi, onun öyrətdikləri və onun həyat yolu, etibarlı rəvayətlər tərəfindən silsilə ilə nəql edilərək qorunub saxlanılmışdır. Bütün bunlar Rəsulullahın (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) danışdığı ərəb dilində çap edilmiş və çoxlu dillərə tərcümə edilmişdir. Quran Kərim və Mühəmməd Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) sünnəsi, İslam əhkamlarını və şəriət qanunlarını öyrənmək üçün yeganə mənbədir. İslam dinini özünü ona nisbət edən fərdi şəxslərin rəylərindən götürülmür. İslam dinini nöqsanlardan uzaq olan ilahi vəhydən - əzəmətli Qurandan və Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) sünnəsindən (və bunları bizlərə izah edən alimlərdən) öyrənmək gərəkdir. Uca Allah Quran xüsusunda belə buyurur:

{ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ - لَا يَأْتِيهِ الْبُطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفَةٍ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ }

"Şübhə yoxdur ki, Zikr onlara gəldiyi zaman onu yalan sayanlar cəzalandırılacaqlar. Həqiqətən, bu, əzəmətli bir Kitabdır. Batil ona nə önündən, nə də arxasından girişə bilər. O, müdrik, tərifəlayiq Allah tərəfindən nazil edilmişdir." (Fussilət, 41-42) Uca Allah Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) sünnəsinin də Allahdan vəhy olduğu barədə belə buyurur:

{وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ }

"Allahın Rəsulu sizə nə əmr edirsə, ona yerinə yetirin, nəyi də qadağan edirsə, ondan çəkinin. Allahdan qorxun. Həqiqətən, Allah şiddətli cəza verəndir." (Əl-Həşr, 7).

29. İslam dini övladlara öz valideynlərinin, - hətta onlar müsəlman olmasalar belə, qayğısına qalmağı əmr edir və bunu onlara tövsiyə edir.

İslam dini valideynlərinin qayğısına qalmağı əmr edir. Uca Allah buyurur:

{وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ۖ إِمَّا يَنْتَحِنَا ۖ عِنْدَكَ الْكِبَرُ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا ۖ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا }

"Rəbbin yalnız Ona ibadət etməyi və ata-ana ilə yaxşı dav-ran--mağı buyur-muşdur. Əgər onların biri və ya hər iki-si sə-nin ya-nın-da qocalıq yaşına

do-larsa, onlara: "Uf!" belə demə, üstlərinə qış-qır-ma və onlara xoş söz söylə!" (Əl-İsra, 23)
Uca Allah buyurur:

{وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالَهُ فِيَ عَامَيْنِ أَنِ
اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ }

"Biz insana ata-anasının qayğısına qalmağı əmr etdik. Anası onu bətnində gündən-gü-nə zəiflədiyinə baxmayaraq da-şımışdır. Onun süd-dən kəsilməsi isə iki il ərzində olur. Mənə və vali-deyn-lə-ri-nə şükür et! Axır dönüş Mənədir."

(Loğman, 14) Uca Allah buyurur:

{وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ۚ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ۚ وَحَمَلُهُ
وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا ۚ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي
أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ
وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي ۚ إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ }

"Biz insana ata-anasının qayğısına qalmağı tövsiyə et-dik. Ana-sı onu bətnində əziy-yətlə daşımış və əziyyətlə doğ--muşdur. Onun bətnində daşınma və süddən kəsilmə müddəti otuz ay çəkir. Nə-hayət, o, yet-kinlik çağına yetişib qırx yaşa çatdıqda deyər: "Ey Rəb-bim! Mənə, mə-nim özümə və va-li-deynlərimə bəxş etdiyin ne-mə-tə şükür et-mək və Sənin razı qa-la-cağın yaxşı işləri görmək üçün il-ham ver, nəslimi də mənim üçün əməlisaleh et. Mən Sənə tövbə et-dim. Həqiqətən, mən müsəl-manlardanam!" (Əl-Əhqaf, 15)

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَحَقُّ النَّاسِ بِحُسْنِ صَحَابَتِي؟ قَالَ: «أُمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أُمُّكَ» قَالَ: ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ: «ثُمَّ أَبُوكَ»

Əbu Hureyra (Allah ondan razı olsun) rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) yanına gəlib dedi: “Ya Rəsulullah, mən ən çox kimə qayğı göstərməliyəm? O buyurdu: “Anana!” Adam (yenə) soruşdu: “Sonra kimə?” O yenə: “Ana-na!” – deyə buyurdu. Adam (bir daha) so-ruş-du: “Sonra kimə?” O yenə buyurdu: “Anana!” Adam (axırıncı dəfə): “Sonra kimə?– deyə soruş-duq-da, o: “Atana!”– deyə buyurdu. Səhih Müslim, 2548.

Bu tövsiyə ilə bağlı əmr hər bir valideynə - istər müsəlmana olsun, istərsə qeyri-müsəlmana aiddir.

فَعَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ: (قَدِمْتُ أُمِّي وَهِيَ مُشْرِكَةٌ فِي عَهْدِ قُرَيْشٍ وَمَدْيَنَ إِذْ عَاهَدُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَعَ ابْنِهَا فَاسْتَفْتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: إِنَّ أُمِّي قَدِمَتْ وَهِيَ رَاغِبَةٌ، أَفَأَصِلُهَا؟ قَالَ: «نَعَمْ صِلِي أُمُّكَ»

Rəvayət edilir ki, Əsma bint Əbu Bəkr (Allah ondan razı olsun) demişdir: “Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) zamanında, anam müşrik olduğu halda mənim yanıma gəldi. Mən bu məsələ ilə bağlı Peyğəmbərə (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) müraciət etdim və dedim: “Anam gəlib, ona qayğı göstərməyimi istəyir. Mən onunla əlaqə saxlaya bilərəmmi?” O: “Bəli, əlaqə saxlaya bilərsən” – dedi.” Səhih Əl-Buxari, 3535. Hətta əgər valideynlər övladı İslamdan küfrə döndərməyə cəhd

göstərsələr, İslam dini, burda onlara itaət etməyib, Allaha olan imanında sabit qalmasını, lakin gözəl tərzdə valideynlərinin qeydinə qalmasını əmr edir. Uca Allah buyurur:

{ وَإِنْ جُهِدَاكَ عَلَىٰ أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفٌ وَأَتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ }

"Əgər onlar bilmədiyin bir şeyi Mənə şərikin qoşmağın üçün sə-ni məcbur etməyə cəhd gös-tər-sələr, onlara güzəş-tə get-mə! Dün-ya-da onlarla gözəl dav-ran. Mənə üz tutanların yolu ilə get! Son-ra isə dö-nü-şünüz Mə-nə olacaq, Mən də nə etdik-lə-riniz barədə sizə xə-bər ve-rəcə-yəm." (Loğman: 15)

İslam dini, dinə qarşı müharibə etməyən müşrik qohumlara, yaxud qohum olmayan müşriklərə yaxşılıq etməyi qadağan etmir. Uca Allah buyurur:

{ لَا يَنْهَى اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُفَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخَرِّجُوكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ }

"Allah din uğrunda sizin-lə vuruş-mayan və sizi öz diya-rı-nız-dan qo-vub çıxartmayan kim-sələrə yaxşılıq etmə-nizi və onlarla in-saf-la dav-ranmanızı sizə qadağan etmir. Şübhəsiz ki, Allah insafly olan-ları se-vir." (Əl-Mumtəhənə, 8)

İslam dini, həmçinin, övladın qayısına qalmağı da əmr edir. İslamın valideynə burduğı ən əzəmətli tövsiyə, onun öz övladlarına, Rəbbinin onların üzərində olan haqlarını onlara öyrətməsidir. Bu

xüsusda Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) əmisi oğlu Abdullah ibn Abbasa (Allah ondan razı olsun) belə buyurmuşdur:

«يَا غُلَامُ أَوْ يَا غُلِيمُ أَلَا أَعْلَمُكَ كَلِمَاتٍ يَنْفَعُكَ اللَّهُ بِهِنَّ؟ فَقُلْتُ: بَلَى. فَقَالَ: "احْفَظْ اللَّهُ يَحْفَظَكَ احْفَظْ اللَّهَ تَجِدْهُ أَمَامَكَ تَعْرِفْ إِلَيْهِ فِي الرَّخَاءِ يَعْرِفُكَ فِي الشَّدَةِ وَإِذَا سَأَلْتَ فَاسْأَلِ اللَّهَ وَإِذَا اسْتَعْنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللَّهِ»

"Oğlum, sənə elə sözlər öyrədimmi ki, onların sayəsində Allah sənə fayda versin?" İbn Abbas: "Bəli"- deyə cavab verdikdə, Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) belə buyurmuşdur: "Allahın qoyduğu hüdudları qoru ki, Allah da səni qorusun. Allahın qoyduğu hüdudları qoru ki, Allahı qarşında görəsən. Xoş gündə Allahı tanı ki, dar gündə, O da səni tanısın. İstədikdə, yalnız Allahdan istə. Kömək dilədikdə də ancaq Allahdan kömək dilə." Bu hədisi Əhməd rəvayət etmişdir, 4/287.(Bu kitabda nəşriyyatlar qeyd edilmədiyi üçün bu hədisi mən 3-cü cildin 246-cı rəqəmində tapdım.Darul-hədis,qahirə nəşriyyatında)

Allah valideynlərə əmr etmişdir ki, onlar öz övladlarına, onların dünya və dini işlərinə aid olan faydalı şeyləri öyrətsinlər.

{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْأَجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاطٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ }

"Ey iman gətirənlər! Özünü və ailənizi yanacağı insanlar və daşlar olan oddan qoruyun! Onun üstündə Allahın onlara verdiyi əmrlərə heç

vaxt asi olmayan, özlərinə buyurulanları yerinə yetirən amansız və güclü mələklər var." (Təhrim surəsi, 6) Əli (Allah ondan razı olsun) Uca Allahın ayəsini belə təfsir etmişdir:

{قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا}

"Özünüzü və ailənizi oddan qoruyun!" (ət-Təhrim, 6) Əli (Allah ondan razı olsun) demişdir: "Onları tərbiyələndirin və onlara (faydalı) elm öyrədin." Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) valideynə öz övladına namaz qılmağı öyrətməyi, onun vasitəsi ilə tərbiyələndirməyi əmr etmişdir. Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) belə buyurmuşdur:

{مُرُوا أَوْلَاكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ}

"Övladlarınız yeddi yaşına çatdıqda, onlara namaz qılmağı əmr edin!" Bu hədisi Əbu Davud rəvayət etmişdir, 495. (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«كُلُّكُمْ رَاعٍ وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ الْإِمَامُ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا وَمَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا وَالْخَادِمُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ وَكُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ»

"Hər biriniz himayəçisiniz və hər biriniz himayəsində olanlara cavabdehdir. İmam himayəçidir və o, öz rəiyyətinə cavabdehdir. Kişi öz ailəsinin hamisidir və o, himayəsində olanlara cavabdehdir. Qadın ərinin evində himayəçidir və o,

himayəsində olanlara cavabdehdir. Kölə öz ağasının malını qoruyandır və o, himayəsində olanlara cavabdehdir. Hər biriniz himayəçisiniz və himayəsində olanlara cavabdehdir." Səhih İbn Hibban, 4490.

İslam dini kişiyyə öz malından övladlarına və əhli-əyalına xərcləməyi əmr etmişdir. 18-ci başlıqda bu haqda qismən də olsa danışmışıq. Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) övlada xərclənən malın fəziləti barədə belə buyurmuşdur:

«أَفْضَلُ دِينَارٍ يُنْفَقُهُ الرَّجُلُ: دِينَارٌ يُنْفَقُهُ عَلَى عِيَالِهِ وَدِينَارٌ يُنْفَقُهُ الرَّجُلُ عَلَى ذَاتِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَدِينَارٌ يُنْفَقُهُ عَلَى أَصْحَابِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ». قَالَ أَبُو قِلَابَةَ: " وَبَدَأَ بِالْعِيَالِ ثُمَّ قَالَ أَبُو قِلَابَةَ: وَآيُ رَجُلٍ أَعْظَمُ أَجْرًا مِنْ رَجُلٍ يُنْفِقُ عَلَى عِيَالٍ صِغَارٍ يُعْفُهُمْ أَوْ يُنْفَعُهُمُ اللَّهُ بِهِ وَيُعْزِيهِمْ"

"Kişinin xərclədiyi ən xeyirli dinar, onun öz əhli-əyalına, habelə, Allah yolunda döyüşə qatılanın miniyinə və Allah yolunda vuruşan dostlarına xərclədiyi dinarlardır." Əbu Qilabə (Allah ondan razı olsun) dedi: "Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) ilk olaraq əhli-əyalı zikr etdi." Sonra Əbu Qilabə davam edib dedi: "Əhli-əyalından olan körpələri qoruyan, Allahın izni ilə onlara fayda verən və malından onlara xərcləyən kimsədən daha çox kim savab qazana bilər?!" Səhih Müslim, 994.

İslam dini hər kəslə, hətta düşmənlə belə, sözdə və əməldə ədalətli olmağı əmr edir.

(Quranda və hədislərdə) Pak və Mükəddəs Allahın Öz işlərində və qulları arasındakı idarəçiliyində ədalətli və insafli olduğu bildirilir. Əmr etdiyində və qadağan etdiyində, habelə, yaratdığında və əzəldən yazdığı müqəddəratda olan düz yol da budur. Uca Allah buyurur:

{شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۚ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ }

"Allah ədalətli olaraq şahidlik etmişdir ki, Özündən başqa ibadətə layiq olan məbud yoxdur. Mələklər və elm sahibləri də, buna şahidlik etmişlər. On-dan başqa ibadətə layiq olan məbud yoxdur, Qüdrətlidir, Hikmət sahibidir." (Ali-İmran, 18) Allah, ədalətli olmağı əmr edir. Uca Allah buyurur:

{قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ }

"De: "Rəbbim mənə ədalətli olmağı əmr etmişdir." (Əl-Əraf, 29) Elçilərin və peyğəmbərlərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) hamısı ədalətli olmuşlar. Uca Allah buyurur:

{لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ }

"Biz elçilərimizi aydın dəlillərlə göndərdik və onlarla birlikdə Kitab və tərəzi nazil etdik ki, insanlar ədalətli olsunlar." (Əl-Hədid, 25) Tərəzi: sözdə və əməldə ədalətli olmaqdır.

İslam dini də, hər kəslə, hətta düşmənlərlə sözdə və əməldə ədalətli olmağı əmr edir. Uca Allah buyurur:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ ۚ إِن يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أُولَىٰ بِهِمَا ۚ فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىٰ أَنْ تَعْدِلُوا ۚ وَإِنْ تَلَوُّوا أَوْ تَعْرِضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝﴾

"Ey iman gətirənlər! Şa-hid-liyiniz özünüzdün, vali-deyn-lə-rini-zin, ya-xın qohum-larınızın əley-hinə olsa belə, Allah üçün ədaləti qoru-yan şahidlər olun. Əley-hi-nə şahidlik edəcəyiniz kəslər istər varlı, istər kasıb olsun, Allah on-ların hər ikisinə siz-dən da-ha yaxın-dır. Nəf-sinizin istəyinə uyub ədalətdən sapma-yın! Əgər dilinizi əysə-niz(həqiqəti təhrif etsəniz), yaxud hə-qi-qəti demək-dən boyun qa-çırsanız, bi-lin ki, Allah nə etdik-ləriniz-dən xə-bər--dardır." (Ən-Nisa, 135) Uca Allah buyurur:

﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا ۚ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۚ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۝﴾

"Sizi Məscidul-harama daxil olmağa qoymayan camaata qarşı olan kin-küdurət sizi təcavüz etməyə sövq etməsin. Yaxşılıq etməkdə və Allahdan qorxub pis əməllərdən çəkinməkdə bir-birinizə yardım edin. Günah işlər görməkdə və düşmənçilik etməkdə bir-birinizə yardım etməyin. Allahdan qorxun. Həqiqətən, Allah cəzası şiddətlidir." (Əl-Maidə, 2). Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلَّهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ ۚ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُكُمْ شَنَا قَوْمِ عَلَىٰ أَلَّا تَعْدِلُوا ۚ اْعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ}

"Ey iman gətirənlər! Allah üçün haqqı qoru-yan, ədalətlə şa-hid-lik edən kimsələr olun. Bir qövmə qarşı olan kin-küdu-rət sizi əda-lət-siz-li-yə sövq etmə-sin. Əda-lətli olun! Bu, təqvaya daha ya-xındır. Allah-dan qorxun! Şüb-həsiz ki, Allah nə etdik-ləriniz-dən xəbərdar-dır." (Əl-Maidə, 8) Bu günkü xalqların qanunlarında və ya insanların dinlərində, - hətta özünün, yaxud valideynin, yaxud qohumların əleyhinə olsa belə, - haqqı demək və doğru söz söyləmək, dost və düşmənlə ədalətlə davranmağı əmr etmək varmı?

Peyğəmbər də (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun), insanların arasını barışdırar və onların arasında sülh elan edərdi.

فَعَنْ غَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ: أَعْطَانِي أَبِي عَطِيَّةً فَقَالَتْ عَمْرَةُ بِنْتُ رَوَاحَةَ: لَا أَرْضَى حَتَّى تُشْهَدَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: إِنِّي أُعْطِيتُ ابْنِي مِنْ عَمْرَةَ بِنْتُ رَوَاحَةَ عَطِيَّةً فَأَمَرْتَنِي أَنْ أَشْهَدَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «أُعْطِيتَ سَائِرَ وَلَدِكَ مِثْلَ هَذَا؟» قَالَ: لَا قَالَ: «فَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ» قَالَ: فَرَجَعَ فَرَدَّ عَطِيَّتَهُ

Rəvayət edilir ki, Amir (Allah ona rəhmət etsin) demişdir: "Mən Nəmən ibn Bəşirin (Allah ondan razı olsun) minbərdə ikən belə dediyini eşitmişəm: "(Bir dəfə) atam mənə bir hədiyyə verdi. Lakin (anam) Amra bint Rəvaha (ona): "Sən Rəsulullahı (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) şahidlik etməyə çağırmayınca mən buna razılıq

verən dey-i-ləm"- dedi. Onda atam Rəsulullahın (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) yanına gəlib dedi: "Mən Amra bint Rə-vahadan olan oğluma hədiyyə verdim. Lakin (yoldaşım) məndən səni bu-na şahid tutmağımı istədi, ya Rəsulullah. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) soruşdu: "O biri öv-lad-larına da bu cür hədiyyə verdinmi? (Atam): "Xeyr!- deyə cavab verdi. Onda Rəsulullahı (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) belə buyurdu: "Allahdan qorxun və övladlarınıza (olan mü-na-sibətdə) ədalətli olun! Bundan sonra (atam) qayıdıb hədiyyəsini geri gö-tür-dü." Səhih Əl-Buxari, 2587.

Bu ona görədir ki, insanların və dövlətlərin gördüyü işlər, yalnız ədalətlə öz yoluna qoyula bilər, habelə, insanlar öz dinlərini, canlarını, övladlarını, namuslarını, mallarını və ölkələrini də, yalnız ədalətlə qoruya bilərlər. Buna görə də, biz görürük ki, Məkkə kafirləri müsəlmanları Məkkədə sıxışdırdıqları zaman, Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) onlara Həbəşistana hicrət etməyi buyurmuş və bunun səbəbini belə izah etmişdir: "Orada heç kəsə zülm etməyən ədaləti hökmdar vardır."

31. İslam dini məxluqatın hamısına yaxşılıq etməyi əmr edir və insanları gözəl əxlaq

sahibi olmağa və yaxşı işlər görməyə dəvət edir.

İslam dini məxluqatın hamısına yaxşılıq etməyi əmr edir. Uca Allah buyurur:

{إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ}

"Həqiqətən, Allah ədalətli olmağı, yaxşılıq etməyi və qohumlara haqqını verməyi əmr edir." (Ən-Nəhl, 90) Uca Allah buyurur:

{الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ}

"O müttəqilər ki, bolluqda da, qıtlıqda da, mal---la-rın-dan Allah yolunda xərc-ləyər, qəzəblərini bo-ğar və in-sanları ba-ğış-layarlar. Allah yax-şı iş gö-rən-ləri sevər." (Ali-İmran, 134) Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) demişdir:

« إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْإِحْسَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ، فَإِذَا قَتَلْتُمْ فَأَحْسِنُوا الْقِتْلَةَ، وَإِذَا ذَبَحْتُمْ فَأَحْسِنُوا الذَّبْحَ، وَلْيُجِدْ أَعْدَاكُمْ شَفْرَتَهُ، فَلْيُرَخَّ ذَبِيحَتَهُ »

"Allah hər bir şeylə gözəl davranmağı əmr etmişdir. Elə isə birisini öldürəndə, onu gözəl tərzdə öldürün. Habelə, heyvan kəsdikdə, onu gözəl tərzdə kəsin. Sizdən biriniz bıçağını itiləsin və kəsəcəyi heyvanı rahatlasın." Səhih Müslim, 1955.

İslam dini insanları gözəl əxlaq sahibi olmağa və yaxşı işlər görməyə dəvət edir. Uca Allah Muhəmməd Peyğəmbərin (Allahın salavatı və

salamı onun üzərinə olsun) əvvəlki ilahi kitablarda belə vəsf olunduğunu bildirir:

{الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ
وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ
عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا
بِهِ وَعَزَّزُوا وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ}

"O kəslər ki, yanların-da-kı Tövrat və İncildə haqqında yazıl-mış olduğunu gördükləri elçinin – yazıb-oxumaq bil-mə-yən pey-ğəm-bərin, ardın-ca ge-dərlər. O pey-ğəmbər onlara yax-şı işlər gör-mə-yi buyurar, pis əməl-ləri isə qadağan edər, on-lara Pak şeyləri halal, mur-dar şey-ləri isə haram edər. On-ların ağır yüklərini yüngül-ləş-di-rər və onları buxovlardan xi-las edər. Ona iman gətirən, onu dəs-tək-lə-yən, ona kömək edən və onun-la gön-dərilmiş nurun ardınca ge--dənlər isə ni-cat tapan-lar-dır." (Əl-Əraf, 157) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«يَا عَائِشَةُ إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يُحِبُّ الرِّفْقَ وَيُعْطِي عَلَى الرِّفْقِ مَا لَا يُعْطِي عَلَى الْعَنْفِ
وَمَا لَا يُعْطِي عَلَى مَا سِوَاهُ»

"Ey Aişə! Həqiqətən də, Allah mülayimdir və mülayimliyi sevir. Sərtliyə görə, habelə, başqa bir şeyə görə vermədiyini, mülayimliyə görə verir." Səhih Müslim, 2593. Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ: عُقُوقَ الْأَمْهَاتِ وَوَادَ الْبَنَاتِ وَمَعَ وَهَاتِ وَكَرَهُ لَكُمْ قِيلَ وَقَالَ
وَكَثْرَةَ السُّؤَالِ وَإِضَاعَةَ الْمَالِ»

Allah sizə, anaların üzünə ağ olmağı, qız uşaqlarını diri-diri torpağa gömməyi, yaxşılıq etməkdən boyun qaçırmağı və “ver”– deyərək haqqınız olmayan bir şeyi tələb etməyi haram buyurmuşdur. Habelə, dedi-qodu yaymağı, çox sual verməyi var-dövləti israf etməyi qadağan etmişdir. Səhih Əl-Buxari, 2408. Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«لَا تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا أَوْ لَا أَدْلُكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمْوَهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفَشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ»

"İman gətirməyincə Cənnətə girə bilməzsınız. Biri-birinizi sevməyincə iman gətirmiş olmazsınız. Sizə elə bir şey öyrədimmi ki, onu etdikdə biri-birinizi sevəsiniz? Aranızda salamı yayın!" Səhih Müslim, 54.

32. İslam dini (bəşəriyyəətə), doğru danışmaq, əmanəti yiyəsinə qaytarmaq, iffəti qorumaq, həyalı olmaq, şücaətkarlıq göstərmək, var-dövlətdən yaxşı işlərə sərf etmək, səxavətli olmaq, ehtiyac və sıxıntıda olan kimsələrə yardım etmək, acların qarnını doyurmaq, qonşu ilə yaxşı rəftar etmək, qohumlarla əlaqə saxlamaq və

heyvanlarla mülayim rəftar etmək kimi tərifləyiq əxlaqı əmr edir.

İslam dini (bəşəriyyətə) tərifləyiq əxlaqı əmr edir. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) belə buyurur:

(إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ صَالِحَ الْأَخْلَاقِ)

"Mən, gözəl əxlaqları tamamlamaq üçün göndərilmişəm." Səhih əl-Ədəb əl-Mufrad, 207. Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

(رَأَى مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ ، وَأَقْرَبِكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا ، وَإِنْ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرَاوُونَ ، وَالْمُتَشَدِّقُونَ ، وَالْمُتَفَيِّهُونَ ، قَالُوا : قَدْ عَلِمْنَا الثَّرَاوُونَ وَ الْمُتَشَدِّقُونَ ، فَمَا الْمُتَفَيِّهُونَ ؟ قَالَ : الْمُتَكَبِّرُونَ)

"Sizin mənə ən sevimli və Qiyamət günü məclisinə görə mənə ən yaxın olanınız, əxlaqı ən gözəl olanlarınızdır. Sizlərdən ən çox nifrət etdiyim və Qiyamət günü məclisinə görə məndən ən uzaq olanınız isə, sərsərilər, təmtəraqlı danışanlar və bir də mütəfeyqihlərdir." Səhabələr dedilər: "Sərsəriləri və təmtəraqlı danışanları bildik. Bəs mütəfeyqihlər kimlərdir?" Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun): "Təkəbbürlülər"- deyə cavab verdi." Silsilə əl-Əhadis əs-Səhihə, 791.

وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: " لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاجِشًا وَلَا مُتَفَيِّهًا " وَكَانَ يَقُولُ: (إِنَّ مِنْ خِيَارِكُمْ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا)

Abdullah ibn Amr (Allah ondan razı olsunmə) demişdir: "Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) ədəbsiz və kobud olmamışdır. O deyərdi: "Sizin ən xeyirliniz əxlaqı ən gözəl olanınızdır!" Səhih Əl-Buxari, 3559. Bundan əlavə neçə-neçə ayələr və hədislər vardır ki, onlar İslam dininin (bəşəriyyəti) gözəl əxlaqlı olmağa və yaxşı işlər görməyə ümumi şəkildə təşviq etdiyinə dəlalət edir.

İslam dininin əmr etdiyi saleh əməllərdən biri, doğru danışmaqdır. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) belə buyurur:

(عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدْقًا)

"Doğru söz danışın! Çünki doğruluq (adamı) yaxşı işlər görməyə yönəldir. Yaxşı işlər isə (adamı) Cənnətə aparır. Adam o qədər doğru danışır və doğruluğa can atır ki, nəhayət, Allah yanında doğrucu sayılır." Səhih Müslim, 2607.

İslam dininin əmr etdiyi saleh əməllərdən biri də, əmanəti sahibinə qaytarmaqdır. Uca Allah buyurur:

{إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا}

"Allah sizə əmanətləri öz sahiblərinə qaytarmanızı əmr edir." (Ən-Nisa, 58)

İslam dininin əmr etdiyi saleh əməllərdən biri də, iffətli olmaqdır. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) belə buyurur:

«ثلاثة حق على الله عونهم: وذكر منهم: والناكح الذي يريد العفاف»

"Üç sinif insan vardır ki, Allah onlara kömək etməyi Öz öhdəsinə götürmüşdür: (bunlardan biri): iffəti qorumaq üçün ailə qurmaq." Sunən ət-Tirmizi, 1655. Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) dua edib deyərmiş:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتَّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى»

"Allahummə inni əs'əlukəl-hudə vət-tuqa vəl-afafə vəl-ğinə -Allahım, hidayəti, Allah qorxusunu, iffəti və könül zənginliyini (kimsədən istəməmək)Səndən diləyirəm." Səhih Müslim, 2721.

İslam dininin əmr etdiyi saleh əməllərdən biri də, həyalı olmaqdır. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) belə buyurur:

«الْحَيَاءُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ»

"Həya (insana) yalnız xeyir gətirir." Səhih Əl-Buxari, 6117. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) demişdir:

«لِكُلِّ دِينٍ خُلُقٌ وَخُلُقُ الْإِسْلَامِ الْحَيَاءُ»

"Hər bir dinin öz əxlaqı var. İslam əxlaqı isə həyadır." Bu hədisi Beyhəqi "Şuəbul-İman" əsərində (6/2619) rəvayət etmişdir.(nəşriyyat qeyd edilmədiyindən bu rəqəmlə tapa bilmədim,lakin,العلمية,بيروت دار nəşrində 6\7712)

İslam dininin əmr etdiyi saleh əməllərdən biri də, şücaətkar olmaqdır. Rəvayət edilir ki, Ənəs (Allah ondan razı olsun) demişdir:

«كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسَنَ النَّاسِ وَأَشَجَعَ النَّاسِ وَأَجْوَدَ النَّاسِ وَلَقَدْ فَرَزَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ فَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَبَقَهُمْ عَلَى فَرَسٍ»

"Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) insanların ən yaxşısı, ən şücaətkarı və ən səxavətli idi. (Bir gecə) Mədinə əhalisi (eşitdikləri səsdən) təşvişə düşdü. Həmin vaxt o, hamıdan əvvəl atına minib (səs gələn tərəfə) getdi." Səhih Əl-Buxari, 2820. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) qorxaqlıqdan Allaha sığınıb deyərdi:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ»

"Allahummə, inni əuzu bikə minəl-cubni/Allahım, qorxaqlıqdan Sənə sığınıram!" Səhih Əl-Buxari, 6374.

İslam dininin əmr etdiyi saleh əməllərdən biri də, xeyirxahlıq etmək və səxavətli olmaqdır. Uca Allah buyurur:

{مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ ۗ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ }

"Mallarını Allah yolun-da xərclə-yənlərin misalı yeddi sün-bül verən bir to-xumun misalına bənzəyir ki, sünbül-lə-rin hər bi-rin-də yüz ədəd dən vardır. Allah is-tə-diyi kimsənin müka-fatını ar-tı-rar. Allahın lütfü genişdir, O hər şeyi bi-lən-dir." (Əl-Bəqərə, 261) Rəsulullah (Allahın

salavatı və salamı onun üzərinə olsun) səxavətli insan idi. Rəvayət edilir ki, İbn Abbas (Allah ondan razı olsunmə) demişdir:

«كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَجْوَدَ النَّاسِ بِالْخَيْرِ وَكَانَ أَجْوَدَ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ حِينَ يَلْقَاهُ جَبْرِيلُ وَكَانَ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَلْقَاهُ كُلَّ لَيْلَةٍ فِي رَمَضَانَ حَتَّى يَنْسَلَخَ يَغْرَضُ عَلَيْهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْقُرْآنَ فَإِذَا لَقِيَهُ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَ أَجْوَدَ بِالْخَيْرِ مِنَ الرِّيحِ الْمُرْسَلَةِ»

"Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) insanların ən səxavətlisi idi. Ramazan ayında, Cəbrail ilə görüşdüyü zaman isə daha səxavətli olardı. Cəbrail, Ramazan ayının hər gecəsində Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) ilə görüşər, onunla birgə Quranı oxuyub təkrar edərdi. Odur ki, (bu günlərdə) Allahın Elçisi (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) xeyirxah işlər görməkdə, sərbəst əsən küləkdən daha cəmərd olardı". Səhih Əl-Buxari, 1902.

İslam dininin əmr etdiyi saleh əməllərdən bəziləri də, ehtiyacı olan kimsələrə yardım etmək, müsibətə düşər olmuş kimsəyə əl tutmaq, acların qarnını doyurmaq, qonşu ilə yaxşı rəftar etmək, qohumlarla əlaqə saxlamaq və heyvanlarla mülayim rəftar etməkdir.

فَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: «تُطْعِمُ الطَّعَامَ وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ»

Abdullah ibn Amr (Allah ondan razı olsunmə) rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbərdən (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) soruş-du: "İs-lam (xislətlərindən) ən xeyirlisi hansıdır? Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) dedi: "Sənin ye-mək ye-dirt-mə--yin, tanı-dığına və tanımadığına salam verməyin." Səhih Əl-Buxari, 12. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) demişdir:

«بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ فَوَجَدَ بِئْرًا فَتَزَلَّ فِيهَا فَشَرِبَ ثُمَّ خَرَجَ فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ التُّرَى مِنَ الْعَطَشِ فَقَالَ الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ بَلَغَ بِي فَتَزَلَّ الْبَيْرَ فَمَلَأَ خُفَّهُ ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيهِ فَسَقَى الْكَلْبَ فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَغَفَرَ لَهُ» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَإِنَّا لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا؟ فَقَالَ: «نَعَمْ فِي كُلِّ ذَاتٍ كَبِدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ»

"Bir nəfər yolla gedərkən bərk susadı və nəhayət, bir su quyusuna rast gəldi və o quyuya enib su içdi. Sonra quyudan bayıra çıxdıqda, bir itin susuzluqdan ləhlədiyini və yaş torpaq yaladığını görüb öz-özünə: "Yəqin ki, mən susadığım kimi, bu it də susamışdır" – dedi və quyuya enib ayaqqabısını su ilə doldurdu. Sonra ayaqqabısını dişləri ilə tutub quyudan çıxdı və itə su verdi. Allah da buna görə ona təşəkkür etdi və onu bağışladı." Səhabələr dedilər: "Ya Rəsulullah! Məgər, heyvanlara etdiyimiz yaxşılıqlara görə də bizə savab yazılır?" O, buyurdu: "Hər bir canlıya göstərdiyiniz qayğıya görə savab vardır." Səhih İbn Hibban, 544. Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمِسْكِينَ كَالْمَجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ الْقَائِمِ اللَّيْلِ الصَّائِمِ النَّهَارَ»

"Dul qadınlara və kasıblara əl tutan kimsə Allah yolunda vuruşan mücahidə, yaxud gecələr namaz qılıb, gündüzlər oruc tutan kimsəyə bənzəyir." Səhih Əl-Buxari, 5353.

İslam dini qohumlarını haqlarını qorumağı tövsiyə edir və onlarla əlaqə saxlamağın vacib olduğunu vurğulayır. Uca Allah buyurur:

{النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ ۖ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ ۖ وَأُولُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا ۚ كَانَ ذَٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ۝}

"Peyğəmbər möminlərə on-ların öz-lə-rindən daha yaxın-dır. Zöv-cələri isə mö-minlərin ana-larıdır. Qohumlar Allahın ya-zı-sına gö-rə bir-birlərinə mö-min-lər-dən və mühacirlərdən daha yaxın-dır-lar. Dostlarınıza yax-şı-lıq etmək isə istis-na-dır. Bunlar Kitabda ya-zıl-mışdır." (Əl-Əhzab, 6) İslam dini qohumlarla əlaqəni kəsməkdən çəkindirir və bunu, yer üzündə fəsad törətməyə bənzədir. Uca Allah buyurur:

{فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتَقَطَّعُوا أَرْحَامَكُمْ (22) أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعَمَّىٰ أَبْصَارَهُمْ (23) }

"Əgər haqdan üz çevir-sə-niz, ola bil-sin ki, yer üzündə fitnə-fə-sad törədə-si-niz və qo-humluq əlaqələrini kəsə-siniz.

Onlar Allahın lənətlə-di-yi, qulaq-larını kar, gözlərini də kor et-diyi kimsələrdir." (Muhəmməd,

22-23) Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) demişdir: "Qohumlarla əlaqəni kəsən adam Cənnətə girməz." Səhih Müslim, 2556. Əlaqə saxlanması vacib olan yaxınlar isə bunlardır: valideynlər,(babalar,nənələr) qardaşlar, bacılar, əmilər, bibilər, dayılar və xalalar

İslam dini, həmçinin qonşunun haqlarını da ödəməyi buyurur. Hətta qonşu kafir olsa belə. Uca Allah buyurur:

{وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا ۚ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا}

"Allaha ibadət edin və heç bir şeyi Ona şərik qoşma-yın! Va-li-deynlərə, qo-hum-əqrə-ba-ya, ye-tim-lərə, kasıblara, ya-xın və uzaq qo-num-qonşuya, yol yol-daşına, müsafirə və sahib oldu-ğunuz kö-lə və kənizlərə yax-şı-lıq edin! Həqi-qə-tən, Allah lov-ğalıq edən--ləri və özü-nü öyən-ləri sevmir." (Ən-Nisa, 36) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

{مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى طَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورَثُهُ}

"Cəbrail mənə qonşu haqqında o qədər tövsiyə verdi ki, nəhayət, mən qonşunun da varislərdən olacağını güman etdim." Səhih Əbu Davud, 5152.

33. İslam dini təmiz yemək-içməkləri halal etmişdir. Həmçinin, qəlbi, bədəni və mənzili təmiz saxlamağı əmr etmişdir. Elə

**buna görə də, nikaha girməyi halal
buyurmuşdur. (Uca Allah) Öz
Peyğəmbərlərinə (Allahın salavatı və
salamı onların üzərinə olsun) bunu əmr
etmişdir. Onlara təmiz olan hər bir şey əmr
edilmişdir.**

İslam dini təmiz yemək-içməkləri halal etmişdir.
Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə
olsun) belə buyurur:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا الطَّيِّبَ وَإِنَّ اللَّهَ أَمَرَ الْمُؤْمِنِينَ بِمَا أَمَرَ بِهِ
الرُّسُلَ قَالَ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا
تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ} وَقَالَ تَعَالَى: {يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ
وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ} الْآيَةَ قَالَ: ثُمَّ ذَكَرَ الرَّجُلُ يُطَبِّلُ السَّقَرَ أَشْعَثَ
أَغْبَرَ يَمْدُ يَدَيْهِ إِلَى السَّمَاءِ: يَا رَبِّ يَا رَبِّ وَمَطْعَمُهُ حَرَامٌ وَمَلْبَسُهُ حَرَامٌ وَمَشْرَبُهُ
حَرَامٌ وَغَدِي بِالْحَرَامِ فَأَنَّى يُسْتَجَابُ لِذَلِكَ!؟»

"Həqiqətən, Uca Allah Pakdır və yalnız Pak olanları
qəbul edir. Həqiqətən, Allah peyğəmbərlərə nəyi
əmr etmişdirsə, möminlərə də onu əmr edib
buyurur: "Ey Peyğəmbərlər, təmiz və halal
nemətlərdən yeyin və yaxşı işlər
görün! Mən, həqiqətən, sizin nə etdiklərinizi
bilirəm!" O, həmçinin, buyurur: "Ey iman
gətirənlər! Sizə ruzi kimi verdiyimiz təmiz və halal
nemətlərdən yeyin və əgər Allaha ibadət
edirsinizsə, Ona şükür edin!" Sonra Peyğəmbər
(Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun),
uzun müddətli səfərə çıxmış, saçları dağınıq, üst-
başı da toz-torpaq içində olan və bu halda əllərini

göyə qaldırıb: “Ya Rəbb, ya Rəbb!” – deyə yalvaran birisini xatırlatdı. Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) davam edib dedi: halbuki onun yediyi, haram, içdiyi haram, geydiyi haram – haramla böyümüşdür. Beləsinin duası necə qəbul ola bilər?!” Səhih Müslim, 1015. Uca Allah buyurur:

{قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ ۚ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ}

"De: "Allahın Öz qulları üçün üzə çıxartdığı zinəti və tə-miz ru-ziləri kim haram et-miş-dir?" De: "Bunlar dünya həya-tında ha-mı-ya, Qiyamət günü isə yalnız mömin-lərə məxsus-dur". Biz dərk edən adamlar üçün ayələri belə- izah edirik." (Əl-Əraf, 32).

Həmçinin, qəlbi, bədəni və mənzili təmiz saxlamağı əmr etmişdir. Eələ buna görə də, nikaha girməyi halal buyurmuşdur. (Uca Allah) Öz peyğəmbərlərinə (Allahın onlara salamı olsun) bunu əmr etmişdir. Onlara təimz olan hər bir şey əmr edilmişdir. Uca Allah buyurur:

{وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللَّهِ هُمْ يَكْفُرُونَ}

"Allah sizin üçün özü-nüz-dən zöv-cələr yaratdı, zövcələ-ri-niz-dən də sizin üçün övlad-lar və nəvələr yaratdı və si-zə Pak ruzilər ver-di. İndi onlar ba-tilə ina-nıb Allahın nemətini in-karmı edir-lər?!" (Ən-Nəhl, 72) Uca Allah buyurur:

{ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ (4) وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ (5) }

"Geyimini təmiz saxla!

Pis şeyləri tərk et!" (Əl-Muddəssir, 4-5) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

﴿لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ. قَالَ رَجُلٌ: إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا وَنَعْلُهُ حَسَنَةً قَالَ: إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ الْكِبَرُ بَطَرُ الْحَقِّ وَغَمَطُ النَّاسِ﴾

"Qəlbində zərrə qədər təkəbbür olan kimsə Cənnətə girməz." (Bu vaxt) bir adam dedi: "Adam libasının və ayaqqabısının gözəl olmasını xoşlayır." Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurdu: "Allah gözəldir və gözəlliyi sevər. Təkəbbürlük isə haqqı danmaq və insanlara xor baxmaqdır." Səhih Müslim, 91.

34. İslam dini, Allaha şərikin qoşmaq, küfr etmək, bütələrə ibadət etmək, elmsiz olaraq Allah haqqında söz söyləmək, övladı öldürmək, haqsız yerə adam öldürmək, yer üzündə fəsad törətmək, sehr etmək, zahirdə və batində murdar işlər görmək, zina etmək, Lut qövminin etdiyini etmək (burada eynicinsli əlaqələr qəsd edilir) kimi böyük günahları haram buyurmuşdur. Həmçinin, faizi (almağı, verməyi, şahid olmağı və yazmağı), habelə, ölü əti, bütələr

üçün kəsilmiş əti və donuz ətini yeməyi, eləcə də, murdar və çirkin şeyləri haram etmişdir. Həmçinin, yetimin malını yeməyi, çəkiddə və ölçüdə aldatmağı və qohumlarla əlaqəni kəsməyi haram buyurmuşdur. peyğəmbərlərin (Allahın onlara salamu olsun) hamısı bu əməllərin haram sayılmasını yekdilliklə qəbul etmişlər.

İslam dini, Allaha şərikləşmək, küfr etmək, bütlərə ibadət etmək, elmsiz olaraq Allah haqqında söz söyləmək və övladı öldürmək kimi böyük günahları haram buyurmuşdur. Uca Allah buyurur:

{ قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيْكُمْ أَن تَشْرَكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنٌ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَلِكَمْ وَصَلَكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ وَالْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ اللَّهِ لَا تُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا ذَلِكَمْ وَصَلَكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ }

"(Ya Rəsulum!) De: "Gəlin Rəbbinizin sizə nələri haram etdiyini deyim: Ona heç bir şərikləşməyin; ata-anaya yaxşılıq edin; kasıblıq üzündən uşaqlarınızı öldürməyin. Sizin də, onların da ruzisini Biz veririk. Açıq və gizlin pis işlərə yaxın düşməyin. Allahın (qətlini) haram buyurduğu cana qıymayın (müsəlman və ya əhli-zimməni haqsız yerə öldürməyin). (Allah) bunları sizə tövsiyə etmişdir ki, bəlkə, düşünüb anlayasınız!

Yetimin malına, xeyirxah məqsəd (onu qoruyub saxlamaq, çoxaltmaq) istisna olmaqla, həddi-buluğa çatana qədər yaxın düşməyin. Ölçüdə və çəkiddə düz olun. Biz hər kəsi yalnız qüvvəsi yetdiyi qədər yükləyirik. Söz söylədiyiniz zaman (lehinə və ya əleyhinə danışdığınız adam) qohumunuz olsa belə, ədalətli olun. Allah qarşısındakı əhdi (dini vəzifələrinizi, andlarınızı) yerinə yetirin. (Allah) bunları sizə tövsiyə etmişdir ki, bəlkə, düşüncə öyüd-nəsihət qəbul edəsiniz!" (Əl-Ənam, 151-152)

Uca Allah buyurur:

{ قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّي الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزَّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ }

"De: "Rəbbim həm aşkar, həm də gizli törədilən yaramaz əməl-ləri, hər cür günahı, haq-sız-casına zülm etməyi, Alla-hın, haq-qın-da heç bir dəlil nazil et-mə-diyi bir şeyi Ona şərikin qoş-mağınızı və bilmədiyiniz şey-ləri Allahın əley-hinə söylə-mə-yinizi haram bu-yur-muşdur." (Əl-Əraf, 33)

İslam dini haqsız yerə adam öldürməyi haram buyurmuşdur. Uca Allah buyurur:

{ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لَوْلِيَةٍ }
 { سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا }

"Allahın haram buyurduğu cana haqsız yerə qəsd etməyin. Haqsız yerə öldürülən məzlum bir şəxsin sahibinə (və ya varisinə qatil barəsində) bir ixtiyar verdik (istəsə, qatildən qisas alar, istəsə,

bağışlayar və ya qanbahası tələb edər). Lakin o da qətl etməkdə ifrata varmasın (qisas almalı olsa, yalnız qatili öldürməklə kifayətlənsin)! Çünki ona artıq kömək olunmuşdur." (Əl-İsra, 33). Uca Allah buyurur:

{وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا }

"Onlar Allahla yanaşı baş-qa mə-buda yalvarmaz, Alla-hın ha-ram etdiyi cana haqsız yerə qıymaz və zina etməz-lər. Bu-nu edən kim-sə cəzalandı-rılar." (Əl-Furqan, 68)

İslam dini yer üzündə fəsad törətməyi haram buyurmuşdur. Uca Allah buyurur:

{وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا }

"Yer üzünü islah olunduqdan sonra, orada fəsad törətməyin." (Əl-Əraf, 56)

وقال الله تعالى مخبراً عن النبي شعيب عليه السلام أن قال لقومه: {يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ ۖ قَدْ جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ۖ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ۚ ۖ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ }

Uca Allah Şueyb (Allahın ona salamı olsun) haqqında xəbər verir ki, o, öz qövminə belə demişdir:

""Mədyən qövminə də qar-daşları Şueybi göndərdik. O de-di: "Ey qövüm! Allaha ibə-dət edin. Sizin Ondən başqa məbudunuz yox-dur. Rəbbi-niz-dən sizə açıq-aydın bir dəlil gəldi. Elə isə ölçüyə və çəkiyə tam riayət edin, insanların

əş-ya-la-rını əksik verməyin və yer üzü islah olunduqdan sonra orada fəsad törət-mə-yin. Əgər mö-min-si-nizsə, bu, sizin üçün daha xeyir-lidir. (Əl-Əraf, 85)

İslam dini sehr etməyi haram buyurmuşdur. Pak, Mükəddəs və Uca Allah belə buyurur:

{وَأَلْقَى مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفَتْ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سِحْرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاجِرُ حَيْثُ أَتَى}

"Sağ əlindəkini yerə tulla, onların düzüb qoşduqlarını udsun. Onların düzəlttikləri sehrbaz hiyləsindən (əfsundan) başqa bir şey deyildir. Sehrbaz isə, hara gedirsə getsin, mətləbinə çatmaz!" (Ta ha, 69) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: الشِّرْكُ بِاللَّهِ وَالسِّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَكْلُ الرِّبَا وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ وَالنَّوْلي يَوْمَ الرِّحَابِ وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ»

"Məhvedici yeddi günahdan çəkinin!" (Səhabələr) soruşdular: "Nədir onlar, ya Rəsulullah?" Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurdu: "Allaha şəriq qoşmaq, sehrbazlıq, Allahın haram buyurduğu cana nahaq yerə qəsd etmək, sələm yemək, yetimin malını yemək, döyüş meydanından qaçmaq və (zinadan) xəbəri olmayan namuslu, ismətli mömin qadınları zinada ittiham etmək." Səhih Əl-Buxari, 6857.

İslam dini zahirədə və batində murdar işlər görməi, zina etməyi, Lut qövmünün əməlini etməyi

haram buyurmuşdur. Bu başlığın əvvəlində, bunların haram olduğuna dair ayələr zikr edilmişdir. Həmçinin, faizi də (almağı, verməyi, şahid olmağı və yazmağı) haram buyurmuşdur. Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (278)
فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۖ وَإِن تُبْتِغُوا فَكَلُمُكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا
تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ (279)}

"Ey möminlər! Əgər, doğrudan da, iman gətirmişsinizsə, Allahdan qorxub sələmdən qalan məbləğdən (faizdən) vaz keçin! (Onu borclulardan almayın!)

Belə etməsəniz, Alla-hın və Onun Rəsulunun sizə mühari-bə elan etdi-yini bilin. Yox, əgər töv-bə etsəniz, sər-mayəniz sizin-dir. Nə siz zülm edə-r-si-niz, nə də sizə zülm olunar." (Əl-Bəqərə, 278-279) Allah, fazilə məşğul olan kimsəyə hər b elan etdiyi kimi, heç bir günah sahibinə hər b elan edəcəyini və d etməmişdir. Çünki fazilə məşğul olmaq, dinlərini, məmləkətləri, mal-dövləti və insanları korlayır.

İslam dini ölü əti, bütlər üçün kəsilmiş əti və donuz ətini yeməyi haram buyurmuşdur. Uca Allah buyurur:

{حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ
وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى
النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ۚ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ }

"Ölü (kəsilmədən ölüb murdar olmuş) heyvan, qan(axan qan) donuz əti, Allahdan başqasının adı ilə (bismillah deyilmədən) kəsilmiş, boğulmuş, (küt alət və ya silahla) vurulmuş, (bir yerdən) yıxılaraq ölmüş, (başqa bir heyvanın buynuzu ilə) vurulub gəbərmiş, vəhşi heyvanlar tərəfindən parçalanıb yeyilmiş - canı çıxmamış kəsdiyiniz heyvanlar müstəsnadır - dikinə qoyulmuş daşlar (bütələr və ya Kəbənin ətrafındakı bütperəst qurbangahlar) üzərində kəsilmiş heyvanlar sizə haram edildi." (Əl-Maidə, 3)

İslam dini şərab içməyi, habelə, digər murdar və çirkin şeyləri haram buyurmuşdur. Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رَجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (90) إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ ۖ فَهَلْ أَنتُمْ مُنتَهُونَ (91)}

"Ey iman gətirənlər! Şərab da (içki də), qumar da, bütələr də, fal oxları da Şeytan əməlindən olan murdar bir şeydir. Bunlardan çəkinin ki, bəlkə, nicat tapasınız!

Şübhəsiz ki, Şeytan içki və qumarla aranızda ədavət və kin salmaqdan və namaz qılmaqdan ayırmaq istər." (Əl-Maidə, 90-91) 31-ci başlıqda, Uca Allahın, Rəsulullahın (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) Tövratdakı vəsfi barədə, onun murdar şeyləri haram buyurması haqqında xəbər verdiyini qeyd etmişik. Uca Allah buyurur:

{ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْنُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ
وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ
عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ } ٥

"O kəslər ki, yanların-da-kı Tövrat və İncildə haqqında yazıl-mış olduğunu gördükləri elçinin - yazıb-oxumaq bil-mə-yən pey-ğəm-bərin, ardın-ca ge-dərlər. O pey-ğəmbər onlara yax-şı işlər gör-mə-yi buyurar, pis əməl-ləri isə qadağan edər, on-lara Pak şeyləri halal, mur-dar şey-ləri isə haram edər. On-ların ağır yüklərini yüngül-ləş-di-rər və onları buxovlardan xi-las edər. Ona iman gətirən, onu dəs-tək-lə-yən, ona kömək edən və onun-la gön-dərilmiş nurun ardınca ge--dənlər isə ni-cat tapan-lar-dır." (Əl-Əraf, 157)

İslam dini yetimin malını yeməyi haram buyurmuşdur. Uca Allah buyurur:

{وَأْتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ ۖ وَلَا تَتَّبِعُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ ۖ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ
أَمْوَالِكُمْ ۚ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا }

"Yetimlərin mallarını öz-lə-ri-nə ve-rin və yaxşını pis ilə də-yiş-mə--yin. Onların mallarını öz mal-ları-nıza qatıb ye-mə--yin. Şüb-hə-siz ki, bu, böyük günah-dır." (Ən-Nisa, 2) Uca Allah buyurur:

{إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ
وَسَيُصْلَوْنَ سَعِيرًا }

"Həqiqətən, yetimlərin mallarını haqsızlıqla yeyənlərin yedikləri qarınlarında oda çevriləcək və onlar (qiyamətdə) alovlu Cəhənnəmə girəcəklər." (Ən-Nisa, 10).

İslam dini çəkiddə və ölçüdə aldatmağı haram buyurmuşdur. Uca Allah buyurur:

{وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ (1) الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ (2) وَإِذَا كَالُواهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ (3) أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ (4)}

"Çəkiddə və ölçüdə aldadanların vay halına!

O kəslərin ki, camaatdan bir şey aldıqda onu tam almaq is-tə-yər-lər,

onlar üçün bir şey ölç-dük-də və ya çəkdikdə isə onları zi-yana sa-lar-lar.

Onlar dirildiləcəkləri barədə fi-kirləş-mir-lərmi?!" (Əl-Mutaffifin, 1-4)

İslam dini qohumlarla əlaqəni kəsməyi haram buyurmuşdur. 31-ci başlıqda buna dəlalət edən ayələri və hədisləri zikr etmişik. peyğəmbərlərin (Allahın onlara salamu olsun) hamısı bu əməllərin haram sayılmasını yekdilliklə qəbul etmişlər.

35. İslam dini, yalan danışmaq, kələk gəlmək, əmanətə xyanət etmək, xəyanət etmək, aldatmaq, hiylə qurmaq, oğurluq etmək, təcavüz etmək, zülm etmək kimi pis əxlaqi cəhətləri və ümumiyyətlə hər bir çirkin əxlaqı qadağan edir.

İslam dini ümumiyyətlə pis əxlaqların hamısını qadağan edir. Uca Allah buyurur:

{وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمَسْ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ}

"İnsanlardan təkəbbürlə üz çevir-mə, yer üzündə lovğa-lovğa gə-zib dolanma. Hə-qiqətən, Allah heç bir özündən razını, özü-nü öyənə sevmir." (Loğman, 18) Allahın Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

« إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَحْسَنُكُمْ أَخْلَاقًا وَإِنْ أَبْغَضَكُمْ إِلَيَّ وَأَبْعَدَكُمْ مِنِّي مَجْلِسًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الثَّرَاوُونَ وَالْمُنْتَفِقُونَ وَالْمُتَفَيِّهُونَ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ عَلِمْنَا الثَّرَاوُونَ وَالْمُنْتَفِقُونَ فَمَا الْمُتَفَيِّهُونَ قَالَ الْمُتَكَبِّرُونَ »

"Sizin mənə ən sevimli və Qiyamət günü məclisinə görə mənə ən yaxın olanınız, əxlaqı ən gözəl olanlarınızdır. Sizlərdən ən çox nifrət etdiyim və Qiyamət günü məclisinə görə məndən ən uzaq olanınız isə, sərsərilər, təmtəraqlı danışanlar və bir də mütəfeyqihlərdir." Səhabələr dedilər: "Sərsəriləri və təmtəraqlı danışanları bildik. Bəs mütəfeyqihlər kimlərdir?" Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun): "Təkəbbürlülər"- deyə cavab verdi." (Silsilə əl-Əhadis əs-Səhihə, 791)

İslam dini yalan danışmağı qadağan edir. Uca Allah buyurur:

{ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ }

"Həqiqətən, Allah həddi aşanı, yalançını doğru yola yönəltməz." (Ğafir, 28) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«وَيَاكُمُ وَالْكَذِبُ فَإِنَّ الْكُذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذِبُ وَيَتَحَرَّى الْكُذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا»

"Yalan danışmaqdan çəkinin! Çünki yalan (adamı) günah işlərə yönəldir. Günah işlər isə (adamı) Cəhənnəmə aparır. Həqiqətən, adam o qədər yalan danışır ki, nəhayət, Allah yanında yalançı sayılır." Səhih Müslim, 2607. Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَإِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ»

"Münafiqin əlaməti üçdür: danışdığı zaman yalan danışar; vəd verdiyi zaman (vədinə) xilaf çıxar; ona əmanət verildiyi zaman xəyanət edər." Səhih Əl-Buxari, 6095.

İslam dini kələk gəlməyi qadağan edir.

وجاء في الحديث أن رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى صُبْرَةٍ طَعَامٍ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا فَنَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلًا فَقَالَ: «مَا هَذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ؟» قَالَ أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَمَا يَرَاهُ النَّاسُ مِنْ غَشٍّ فَلَيْسَ مِنِّي»

Hədislərin birində rəvayət edilir ki, (bir dəfə) Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) bir ərzaq topası görüb əlini onun içinə saldı. Barmaqları yaş bir şeyə dəydikdə, o: "Bu nədir, ey mal yiyəsi?" – deyə soruşdu. Mal sahibi: "Ona yağış dəyib, ya Rəsulullah!" – deyə cavab verdi. Onda Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) dedi: "Niyə bəs sən onu üstə qoymursan ki, insanlar onu görə bilsin?! (Bil ki,) bizə kələk gələn bizdən deyildir." Səhih Müslim, 102.

İslam dini əmanətə xəyanət etməyi və aldatmağı qadağan edir. Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَحُونُوا أَمَانَتَكُمْ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ }

"Ey iman gətirənlər! Alla-ha və Onun Rəsuluna xəyanət-karlıq gös-tərməyin və bilə-bilə ara-nız-dakı əmanətlərə də xə-ya-nət et-mə-yin." (Əl-Ənfal, 27) Uca Allah buyurur:

{الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْفُضُونَ الْمِيثَاقَ }

"O kəslər ki, Allaha (yalnız Ona ibadət edəcəkləri barədə) verdikləri vədi yerinə yetirir və əhdi pozurlar." (Ər-Rəd, 20) Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) ordusunu döyüşə göndərəndə onlara belə deyərdi:

«اغْرُوا وَلَا تَغْلُوا وَلَا تَعْدُوا وَلَا تَمُتُوا وَلَا تَقْتُلُوا وَلِيَدًا»

"Döyüşün, lakin qənimətdən izinsiz götürməyin, əmanətə xayanət etməyin, düşməni öldürdükdə onu eybəcər hala salmayın və uşaqları öldürməyin." Səhih Müslim, 1731. Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا وَمَنْ كَانَ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنَ النِّفَاقِ حَتَّى يَدْعَهَا: إِذَا أُؤْتِمِنَ خَانَ وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ»

"Dörd (xislət) vardır ki, bunlar kimdə olsa, əsl münafiq sayılar və hər kimdə bunlardan biri olsa belə, onu tərək edincəyə qədər özündə münafiqlik xisləti qalmış sayılar: ona əmanət verildiyi zaman xəyanət edir; danışdığı zaman yalan danışar; əhd bağladığı zaman (əhdini) pozar; mübahisə etdiyi zaman haqsızlıq edir." Səhih Əl-Buxari, 34.

İslam dini həsəd etməyi qadağan edir. Uca Allah buyurur:

{أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۖ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا}

"Yoxsa onlar Allahın Öz lüt-fün-dən insanlara verdiyi şe-yə görə on-la-ra həsəd aparır-lar?! Biz İbrahim nə-s-li-nə Kitab və hik-mət bəxş etmiş və on-la-ra bö-yük bir səltənət vermiş-dik." (Ən-Nisa, 54) Uca Allah buyurur:

{وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّوكُمْ مِّنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۖ فَاعْلَوْا وَاصْفَوْا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ}

"Kitab əhlindən bir çox-xu həqi-qət özlərinə bəlli olduqdan sonra, içlərindəki hə-səd üzün-dən sizi, imanınızdan sonra ka-fir-liyə qay-tar-maq istərlər. Allah Öz əmrini verin-cəyə qədər onları əfv edin və onlardan vaz keçin! Hə-qi-qətən, Allah hər şeyə qa-dirdir." (Əl-Bəqərə, 109) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«دَبَّ إِلَيْكُم دَاءُ الْأُمَمِ قَبْلُكُم: الْحَسَدُ وَالْبَغْضَاءُ هِيَ الْحَالِفَةُ لَا أَقُولُ تَخْلُقُ الشَّعَرَ وَلَكِنْ تَخْلُقُ الدِّينَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تَوُفُّوا وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا أَفَلَا أُتْبِعُكُمْ بِمَا يُتْبِتُ ذَلِكَ لَكُمْ؟ أَفَشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ»

"Sizdən əvvəlki ümmətlərin xəstəliyi sizə də keçmişdir: (bu,) həsəd və nifrət etməkdir. Bu, dəlləkdir. Mən sizə demirəm ki, o, saç qırxır. Lakin o, dini qırxır. Canım Əlində olan Allaha and olsun ki, iman gətirməyincə, Cənnətə girə bilməzsınız. Bir-birinizi sevməyincə, iman gətirmiş olmazsınız. Sizə

elə bir əməl öyrədimmi ki, onun sayəsində bunlara nail olasınız? Aranızda salamı yayın!" Sunən ət-Tirmizi, 2510.

İslam dini yaramaz hiylə qurmağı qadağan edir. Uca Allah buyurur:

{وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكْبَارَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا ۖ وَمَا يَمْكُرُونَ إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ}

"Beləliklə hər bir ölkə-də oranın günahkarlarını başçı-lar tə-yin etdik ki, onlar orada müm-kün qədər yaramaz iş-lər gör-sün-lər. Hal-buki onlar o yaramaz işləri yalnız öz-lərinə qarşı edir-lər və bu-nu da hiss etmirlər." (Əl-Ənam, 123) Uca Allah (Quranda) xəbər verir ki, yəhudilər Məsihi (Allahın ona salamı olsun) öldürmək istəmiş və ona hiylə qurmuşdular. Lakin Allah onlara qarşı hiylə qurmuş və bəyan etmişdir ki, yaramaz hiylə yalnız sahibini qaplayar. Uca Allah buyurur:

{فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ ۚ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ (52) رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ (53) وَمَكُرُوا وَمَكَّرَ اللَّهُ ۚ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ (54) إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنِي مَتَوْفِكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ۚ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمْ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ (55)}

"İsa onlardakı küfrü hiss et-dikdə, dedi: "Allah yolunda kim-lər mənə yar-dımçı olacaq?" Həva-rilər dedilər: "Bizik Alla-hın dini-nin yardımçıları! Biz Allaha iman gətirdik. Sən də şahid ol ki, biz mü-səlmanıq!"

Ey Rəbbimiz! Biz sənin na-zil et-diyinə iman gətirdik və gön--dər-diyin elçinin ardınca get-dik. Bizi də, şahidlərlə bir yer-də yaz!"

Onlar hiylə işlətdilər, Allah da hiylə işlətdi. Allah qarşılıqlı olaraq hiylə işlədənlərin ən xeyirlisidir.

O vaxt Allah buyurdu: "Ey İsa, həqiqətən, Mən sənə hə-yatına son qoyub Özümə tərəf qaldıraca-q, səni kafirlərdən təmiz-lə-yəcək və sə-nin ar-dınca gedən-ləri Qiya-mət gün-nü-nə qədər kafir-lərdən üstün edə-cə-yəm. Sonra sizin dönüşünüz Mənə olacaq. Mən də, ixtilafa düş-dü-yü-nüz şeylər barəsində sizin ara-nızda hökm və-rə-cə-yəm." (Ali-İmran, 52-55) Uca Allah (Quranda) xəbər verir ki, Saleh Peyğəmbərin (Allahın ona salamı olsun) qövmü onu öldürmək üçün hiylə qurdular. Onlar hiylə qurdular, Allah da onların hiyləsinə qarşı hiylə qurdu, onları və onların bütün tayfasını yerlə yeksan etdi. Uca Allah buyurur:

{قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ (49) وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ (50) فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مُكْرِهِمْ أَنَا دَمَرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ (51) }

"Onlar dedilər: "Bir-biri-nizin ya-nında Allaha and için ki, ge-cə ona və ailəsinə basqın edib onları öldürəcək, sonra da onun ya-xın qohumuna de-yə-cəyik ki, biz onun ailəsinin öl-dürüldü-yünü gör-məmişik və biz, həqi-qətən, düzünü de-yi-rik."

Onlar hiylə qurdular, Biz də hiylə qurduq. Lakin onlar bunu hiss etmədilər.

Bax gör onların hiylələ-rinin aqi-bəti necə oldu. Biz on-ları bü-tün tayfalarıyla birlikdə yerlə yeksan etdik." (Ən-Nəml, 49-51)

İslam dini oğurluq etməyi qadağan edir. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) belə buyurur:

«لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يُسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَلَا يَشْرَبُ حِينَ يَشْرَبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ وَالنَّوْبَةُ مَعْرُوضَةٌ بَعْدُ»

"Zina edən adam zina etdiyi vaxt mömin sayıla bilməz. Oğurluq edən adam oğurluq etdiyi vaxt mömin sayıla bilməz. Şərab içən adam şərab içdiyi vaxt mömin sayıla bilməz. Tövbə qapısı isə (qiyamətədək) açıqdır." Səhih Əl-Buxari, 6810.

İslam dini təcavüz etməyi qadağan edir. Uca Allah buyurur:

{إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ}

"Həqiqətən, Allah əda-lət-li olmağı, yaxşılıq etməyi və qo-hum--la-ra haqqını verməyi əmr edir, iyrənc işlər görməyi, pis əməllər tö-rət-məyi və azğın-lıq etmə-yi isə qadağan edir. O si-zə öyüd-nəsihət ve-rir ki, bəlkə düşünüb ibrət ala-sınız." (Ən-Nəhl, 90) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«إِنَّ اللَّهَ أَوْحَىٰ إِلَيَّ أَنْ تَوَاضَعُوا حَتَّى لَا يَبْغِيَ أَحَدٌ عَلَىٰ أَحَدٍ وَلَا يَفْخَرَ أَحَدٌ عَلَىٰ أَحَدٍ»

"Allah mənə vəhy edərək buyurmuşdur ki, təvazökar olun, bir-birinizə təcavüz etməyin və bir-

birinizə qarşı azğınlıq etməyin." Səhih Əbu Davud, 4895.

İslam dini zülm etməyi qadağan edir. Uca Allah buyurur:

{وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ}

"Allah zalımları sevmir." (Ali-İmran, 57) Uca Allah buyurur:

{إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ}

"Şübhəsiz ki, zalımlar nicat tapmazlar!" (Əl-Ənam, 21) Uca Allah buyurur:

{وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا}

"Zalımlara isə, O, ağrılı-acılı əzab hazırlamışdır." (Əl-İnsan, 31) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ: الْإِمَامُ الْعَادِلُ وَالصَّائِمُ حَتَّى يُفْطِرَ وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ تُحْمَلُ عَلَى الْعِمَامِ وَتُفْتَحُ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاوَاتِ وَيَقُولُ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ: وَعَزَّيْ لَأَنْصُرَنَّكَ وَلَوْ بَعْدَ حِينٍ»

"Üç nəfərin duası rədd edilmir: adil imamın (duası), oruc tutan kimsənin orucunu açana qədər (etdiyi dua) və bir də məzlumun duası. Bu dualar buludun üzərinə qalxır, göy qapıları onlar üçün açılır və qüdrətli və qüvvəlti Rəbb belə buyurur: "İzzətimə and olsun ki, köməyi bir qədər təxirə salmış olsam belə, sənə mütləq kömək edəcəm." Bu hədisi Müslim (2749) müxtəsər olaraq cüzi ləfz fərqi ilə, habelə, Tirmizi də (2526) onu cüzi ləfz fərqi ilə rəvayət etmişdir. İmam Əhməd (8043) isə bu hədisi tam olaraq rəvayət

etmişdir.(qeyd:nəşriyyat qeyd edilmədiyindən mən yaxın mənalı hədisi Muslimdə,19 cu rəqəmli hədisdə دار الطباعة العامة nəşriyyatı,Tirmizidə isə 3 cü cild,2014 rəqəmli hədisdə دار الغرب الإسلامي nəşriyyatında tapdım) Muhəmməd Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) Muazı (Allah ondan razı olsun) Yəmənə göndərərkən ona belə nəsihət etmişdir:

«وَأَتَى دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ فَإِنَّهُ لَيْسَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ اللَّهِ حِجَابٌ»

"Məzlumun bədduasından qorx. Həqiqətən də, onunla Allah arasında heç bir örtük (manə) yoxdur." Səhih Əl-Buxari, 1496. Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«أَلَا مَنْ ظَلَمَ مُعَاهِدًا أَوْ انْتَقَصَهُ أَوْ كَلَّفَهُ فَوْقَ طَاقَتِهِ أَوْ أَخَذَ مِنْهُ شَيْئًا بِغَيْرِ طِيبِ نَفْسٍ فَأَنَا حَاجِبُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

"Kim bir müahidə (müsəlmanla əhd bağlayan kafirə) zülm etsə, yaxud onun haqqına girsə, yaxud onu gücü çatmadığı bir işlə yükləsə, yaxud da onun könül xoşluğu olmadan ondan bir şey götürsə, Qiyamət günü mən onun tərəfini saxlayacağam." Sunən Əbu Davud, 3052. Gördüyün kimi, İslam dini hər bir çirkin əxlaqı, zülm etməyi və həddi aşmağı qadağan edir.

36. İslam dini pul vasitəsilə görülən əmliyyatları - faizi, yaxud (birisinə) zərər vurmağı, yaxud süni şəkildə malın

qiymətini qaldırmağı, yaxud zülm etməyi, yaxud kəf gəlməyi, yaxud cəmiyyətə, xalqa və fərdlərə ümumi şəkildə zərər vurmağı və onları ziyana uğratmağı qadağan etmişdir.

İslam dini pul vasitəsilə görülən əmliyyatları - faizi, yaxud (birisinə) zərər vurmağı, yaxud süni şəkildə malın qiymətini qaldırmağı, yaxud zülm etməyi, yaxud kəf gəlməyi, yaxud cəmiyyətə, xalqa və fərdlərə ümumi şəkildə zərər vurmağı və onları ziyana uğratmağı qadağan etmişdir. Bundan əvvəlki başlıq altında, faizi, zülmü, kəf gəlməyi və yer üzündə fəsad törtməyi haram buyuran ayələr və hədislər zikr edilmişdir.

{وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغْيٍ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا}

"Mömin kişiləri və mö-min qadın-ları etmədikləri bir işdən öt-rü günah-landırırlar, sözsüz ki, öz üzərlərinə böh-tanla bəra-bər açıq-aydın ağır bir günah gö-türmüşlər." (əl-Əhzab, 58)
Uca Allah buyurur:

{مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ}

"Kim yaxşı iş görsə, xeyri özünə, kim də pislik etsə, zərə-ri öz əleyhi-nə olar. Sə-nin Rəb-bin qullara zülm edən deyil." (Fusillət, 46)

وجاء في السنة: «أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى أَنْ لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ»

Sünnədə rəvayət edilir ki, Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) belə buyurmuşdur: "Zərər vermək də olmaz, zərərin qarşılığını vermək də olmaz." Sunən İbn Macə, 2341. Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُوْذِي جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُقِلْ خَيْرًا، أَوْ لِيَسْكُنْ فِي رَوَايَةٍ: فَلْيُحْسِنْ إِلَى جَارِهِ.»

"Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, qonçusuna əziyyət verməsin. Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, qonağına yaxşı baxsın. Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, ya xeyir danışsın, ya da sussun." Digər rəvayətdə: "qonçusuna yaxşılıq etsin"- deyilir. Səhih Müslim, 47. Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«غَدَبْتُ امْرَأَةً فِي هَرَّةٍ سَجَنَتْهَا حَتَّى مَاتَتْ فَدَخَلْتُ فِيهَا النَّارَ لَا هِيَ أَطْعَمَتْهَا وَسَقَتْهَا إِذْ هِيَ حَبَسْتُهَا وَلَا هِيَ تَرَكَتْهَا تَأْكُلُ مِنْ خَشَاشِ الْأَرْضِ»

"Pişiyə görə bir qadına əzab verildi. Qadın onu ölənə qədər ac saxlamışdı. Elə buna görə də Cəhənnəmə girdi. Amma ona belə deyiləcək: "Sən o pişiyi tutub saxladığın zaman ona nə yemək, nə də su verdin. Nə də onu azad buraxdın ki, gedib yer üzündəki həşəratlardan yesin." Səhih Əl-Buxari, 3482. Bu, pişiyə əziyyət verən kimsənin cəzasıdır. Bəs insanlara əziyyət verənin cəzası necə olacaq? İbn Ömər (Allah ondan razı olsun) demişdir: "(Bir

gün) Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) minbərə qalxdı və yüksək səsle səslənib dedi:

(يَا مَعْشَرَ مَنْ أَسْلَمَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يُفِضْ الْإِيمَانَ إِلَى قَلْبِهِ لَا تَوَدُّوا الْمُسْلِمِينَ وَلَا تُعَيِّرُوهُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا عَوْرَاتِهِمْ فَإِنَّهُ مَنْ تَتَّبَعَ عَوْرَةَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ تَتَّبَعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ وَمَنْ تَتَّبَعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ يَفْضَحْهُ وَلَوْ فِي جَوْفِ رَحْلِهِ قَالَ: وَنَظَرَ ابْنُ عُمَرَ يَوْمًا إِلَى الْبَيْتِ أَوْ إِلَى الْكُعْبَةِ فَقَالَ: مَا أَعْظَمَكَ وَأَعْظَمَ حُرْمَتَكَ وَالْمُؤْمِنُ أَعْظَمَ حُرْمَةً عِنْدَ اللَّهِ مِنْكَ)

"Ey dili ilə iman gətirib, hələ qəlblərinə iman daxil olmamış kimsələr! Müsəlmanlara əziyyət verməyin, onları utandırmayın və onların eyiblərini araşdırmayın. Belə ki, kim müsəlman qardaşının eyibini araşdırırsa, Allah da onun eyibini ortaya çıxarar. Bu onun evinin içində olsa belə, onu aşkara çıxardar." Bir gün İbn Ömər (Allah ondan razı olsunmə) Müqəddəs Evə, yaxud Kəbəyə baxıb dedi: "Sən və sənin hörmətin necə də əzəmətlidir! Lakin Allah yanında möminin hörməti səninkindən daha əzəmətlidir." Bu hədisi Tirmiz (2032) və İbn Hibbən(5763) rəvayət etmişdir. Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

(مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ)

"Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, qonçusuna əziyyət verməsin. Kim Allaha və Axirət gününə inanırsa, qonağına yaxşı baxsın. Kim Allaha və

Axirət gününə inanırsa, ya xeyir danışsın, ya da sussun." Səhih Əl-Buxari, 6018.

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " هَلْ تَذَرُونَ مَنِ الْمُفْلِسُ؟ " قَالُوا: الْمُفْلِسُ فِينَا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ. قَالَ: " إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي مَنْ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ عِرَضَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا فَيَفْضُلُ هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يَقْضِيَ مَا عَلَيْهِ مِنَ الْخَطَايَا أُخِذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ "

Əbu Hureyra (Allah ondan razı olsun anhu) rəvayət etmişdir ki, Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) demişdir: "Bilirsiniz müflis kimdir?"– deyə soruşdu. Onlar: "Ya Rəsulullah, aramızdakı müflislər, nə bir dirhəmi, nə də bir malı olan kimsələrdir"– deyə cavab verdilər. Onda Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) dedi: "Ümmətimin müflisləri o kəslərdir ki, onlar Qiyamət günü orucla, namazla və zəkatla, habelə, birisinin şəxsiyyətinə söymüş, birisinə böhtan atmış, birisinin malını yemiş olduğu halda Allahın hüzuruna gətiriləcək. Onu otuzduracalar və ondan qisas alacaqlar. Məzlumlar bir-bir (qisas alaraq) onun savablarından götürəcəklər. Əgər, ondan tam olaraq qisas alınmadan öncə savabları qurtararsa, həmin adamların günahlarından götürülüb, onun günahları üzərinə əlavə edilər, sonra da bu adam Cəhənnəmə atılır." Bu hədisi Müslim (2581), Tirmizi (2418) və Əhməd (8029) rəvayət etmişdir. Hədisin ləfzi imam Əhmədə aiddir.

Allahın Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

(كَانَ عَلَى الطَّرِيقِ غُصْنُ شَجَرَةٍ يُؤْذِي النَّاسَ فَأَمَاطَهَا رَجُلٌ فَأَدْخَلَ الْجَنَّةَ)

"(Bir zaman) yol üstünə bir ağac budağı düşmüş və insanlara əziyyət verirdi. Bir kişi onu yoldan kənarlaşdırdı və bu səbəbdən də, Cənnətə daxil edildi." Bu hədisi Buxari (652) mənaca, Müslim (1914) buna bənzər, İbn Macə (3682) və Əhməd (10432) rəvayət etmişdir. Hədisin ləfzi imam Əhmədə aiddir. Və əgər əziyyət verən bir şeyi yoldan kənarlaşdırmaq adamı Cənnətə daxil edirsə, onda bəs insanlara əziyyət verən və onların həyatını korlayanın axırı necə olacaq?

37.İslam dini ağılı qorumağı əmr etmiş və şərab içmək kimi onu korlayan hər bir şeyi haram buyurmuşdur. Ağılın dərəcəsini yüksəltmiş, onu mükəlləf etmiş, üstəlik, onu xurafatın və büt-pərəstliyin zəncirlərindən azad etmişdir. İslam dinində müəyyən bir təbəqəyə məxsus olan nə bir sirr, nə də əhkamlar vardır. İslam əhkamlarının və qanunlarının hamısı doğru-düzgün dərk edən ağıla müvafiqdir. Bu da, ədalət və hikməti əks etdirir.

İslam dini ağılı qorumağı əmr etmiş və onun dərəcəsini yüksəltmişdir. Uca Allah buyurur:

{إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا }

"Çünkü qulaq, göz və ürək – bunların hamısı sahibinin əməlləri barəsində sorğu-sual olunacaq." (Əl-İsra, 36). İnsana vacibdir ki, öz aqlını qorusun. Odur ki, İslam dini şərabı, sərxoşedici hər bir şeyi haram buyurmuşdur. Şərabın haram buyurulduğuna dair ayə, 34-cü başlıq altında zikr edilmişdir. Qurani Kərimdəki bir çox ayələr, Uca Allahın bu sözü ilə tamamlanır:

{لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ}

"Bəlkə anlayasınız." (Əl-Bəqərə, 242) Uca Allah buyurur:

{وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ۖ وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ }

"Dünya həyatı oyun və əy-lən-cə-dən başqa bir şey deyil. Müt-təqilər üçün isə axi-rət yurdu daha xeyirlidir. Mə-gər anlamır-sı-nız?" (Əl-Ənam, 32) Uca Allah buyurur:

{إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ }

"Həqiqətən, Biz onu ərəb-cə Quran olaraq nazil etdik ki, anlaya biləsiniz." (Yusuf, 2) Uca Allah bəyan etmişdir ki, hidayət və hikmətdən yalnız ağıl sahibləri istifadə edə bilərlər. O ağıl sahibləri barədə Uca Allah belə buyurur:

{يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۚ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ }

"Allah hik-məti istədiyi kəsə bəxş edir. Kimə hikmət verilər-sə, ona çox-lu xeyir verilmiş olar.

Bundan yalnız ağıl sahibləri dü-şü-nüb ibrət alarlar." (Əl-Bəqərə, 269)

Odur ki, İslam dini ağılı mükəlləf etmişdir. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) demişdir:

«رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثٍ: عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ»

"Qələm üç kimsədən qaldırılmışdır: Yatmış insan yuxudan oyanana qədər, dəli ağıllanana qədər və uşaq həddi-bülüğa çatana qədər." Bu hədisin bənzərini Əl-Buxari müəlləq isnadla (5269) rəvayət etmişdir. Əbu Davud isə mövsul isnadla (4402) rəvayət etmişdir. Hədisin ləfzi də Əbu Davuda aiddir. Həmçinin, hədisin bənzərini Tirmizi (1423), Nəsai (Sunən əl-Kubra əsərində 7346), (Nəsainin bu əsərində tapdım, lakin, 7307 rəqəmində, الرسالة مؤسسة nəşriyyatında) Əhməd (956), habelə, İbn Macə müxtəsər olaraq rəvayət etmişdir. İslam dini ağılı xurafatın və büt-pərəstliyin zəncirlərindən azad etmişdir. Uca Allah, xurafatlara sarılmış ümmətlərin halı və Allahdan gələn haqqı rədd etdikləri barədə xəbər verərək buyurur:

{وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ}

"Biz səndən əvvəl hansı bir şəhərə xəbərdarlıq edən bir pey-ğəm-bər gön-dər-diksə, onun cah-calal içində yaşayan sa-kin-ləri: "Biz ata-larımızı bu yolda gör-dük və biz də onların yo-lu-nu tutub

ge-də-cə-yik!" – dedilər." (Əz-Zuxruf, 23) Uca Allah, sevimli dost İbrahim (Allahın ona salamı olsun) haqqında xəbər verir ki, o, öz qövmünə belə demişdir:

{ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ (52) قَالُوا وَجَدْنَا آبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ }
{ (53)}

"Bu nə heykəllərdir ki, siz onlara sitayiş edirsiniz?" – demişdi.

Onlar: "Biz atalarımızı on-lara ibadət edən görmü-şük!" – de-di-lər." (Əl-Ənbiya, 52-53) İslam dini gəlib, insanlara bütələrə tapınmağı tərk etməyi və ata-babalarından miras qalmış xurafatları buraxmağı, üstəlik peyğəmbərlərinin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) yolunu tutub getmələrini əmr etmişdir.

İslam dinində müəyyən bir təbəqəyə məxsus olan sirr və əhkamlar yoxdur.

سُئِلَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَهُوَ ابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَزَوْجُ ابْنَتِهِ: أَخَصَّكُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ؟ فَقَالَ: «مَا خَصَّنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشَيْءٍ لَمْ يُعَمَّ بِهِ النَّاسَ كَافَّةً إِلَّا مَا كَانَ فِي قِرَابِ سَيْفِي هَذَا قَالَ: فَأَخْرَجَ صَحِيفَةً مَكْتُوبٌ فِيهَا: لَعَنَ اللَّهُ مَنْ دَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ سَرَقَ مَنَارَ الْأَرْضِ وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ وَلَعَنَ اللَّهُ مَنْ أَوَى مُحْدِثًا»

Əli ibn Əbu Talibdən (Allah ondan razı olsun) soruşdular: "Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) sizə məxsusi olaraq, elə bir şey ayırıb veribmi ki, onu başqa insanlara vermiş olmasın?" O, dedi: "Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) başqa insanlara deyil,

yalnız bizə məxsusi olaraq elə bir şey qoymamışdır. Yalnız qılıncımın qınındakı istisnadır.” Sonra o (qılıncının qınından) bir vərəq çıxartdı. Orada yazılmışdı: “Allahdan başqasına qurban kəsənə Allah lənət eləsin! Yer üzündəki sərhədləri oğurlayana Allah lənət eləsin! Valideynlərinə lənət oxuyana Allah lənət eləsin! Cinayətkara sığınacaq verənə Allah lənət eləsin!” Səhih Müslim, 1978. İslam əhkamlarının və qanunlarının hamısı doğru-düzgün dərk edən ağıla müvafiqdir. Bu da, ədalət və hikməti əks etdirir.

38. Əgər batil dinlərə tabe olan kimsələr, bu dinlərdə olan ziddiyyətləri və ağılın qəbul etmədiyi məsələləri araşdırıb öyrənməsələr, o dinləri təbliğ edən kimsələr, öz təbəçiliklərində olanlara, dinin ağıldan daha yüksəkdə durduğunu və ağılın heç bir vəchlə dini məsələləri dərk edə bilmədiyini deyəcəklər. Halbuki İslam, dinin ağılın yolunu işıqlandıran bir nur olduğunu bildirir. Batil dinlərə qulluq edənlər istəyirlər ki, insan öz aqlını işlətməyib onlara tabe olsun. İslam dini isə,

insandan aqlını işlətməyi tələb edir ki, həqiqətləri olduğu kimi dərk edə bilsin.

38. Əgər batil dinlərə tabe olan kimsələr, bu dinlərdə olan ziddiyyətləri və aqlın qəbul etmədiyi məsələləri araşdırıb öyrənməsələr, o dinləri təbliğ edən kimsələr, öz təbəçiliklərində olanlara, dinin ağıldan daha yüksəkdə durduğunu və aqlın heç bir vəchlə dini məsələləri dərk edə bilmədiyini deyəcəklər. Halbuki İslam, dinin aqlın yolunu işıqlandıran bir nur olduğunu bildirir. Batil dinlərə qulluq edənlər istəyirlər ki, insan öz aqlını işlətməyib onlara tabe olsun. İslam dini isə insandan aqlını işlətməyi tələb edir ki, həqiqətləri olduğu kimi dərk edə bilsin. Uca Allah buyurur:

{وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَٰكِن جَعَلْنَاهُ نُورًا نَّهْدِي بِهِ مَن نَّشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ }

"Biz sənə Öz əmrimizdən olan Ru--hu (Qurani) vəhy et-dik. Sən kitab nə-dir, iman nədir bilmirdin. Lakin Biz onu, qul-la-rı-mız-dan istədiyimizi doğru yola yönəltmək üçün, bir nur etdik. Hə-qi-qə--tən, sən onları doğru yola yönəldirsən." (Əş-Şura, 52) İlahi vəhy özündə elə dəlillər və sübutlar cəm edir ki, bunlar, salamat ağılları, həqiqətləri dərk etməyə yönəldir. O həqiqətlər ki, bu dəlilləri dərk etməyə və onlara iman gətirməyə kömək edir. ("İlahi vəhy özündə elə dəlillər və sübutlar cəm edir ki, bunlar, salamat ağılları, həqiqətləri dərk etməyə, onları

bilməyə və onlara iman gətirməyə yönəldir"- Bu cür yazdıqda mənə yerinə oturduğunu düşünürəm)Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا}

"Ey insanlar! (Bu Muhəmməd) sizə Rəbbiniz tərəfindən dəlil gəlmişdir. Biz sizə aydın bir nur (Quran) endirdik." (Ən-Nisa, 174) Pak, Müqəddəs və Uca Allah istəyir ki, insan doğru yolla getsin, elmi olsun və həqiqətləri dərk etsin. Şeytanlar və tağutlar isə, istəyirlər ki, insan, küfrün, cəhalətin və zəlalətin zülmətlərində qalsın. Uca Allah buyurur:

{اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ}

"Allah iman gətirənlərin dostudur, onları zülmət-lər-dən nu-ra çı-xarar. Kafirlərin dost-ları isə tağutdur, onları nurdan zülmətlə-rə çıxarar. On-lar Od sa-kin--ləridirlər və onlar orada əbədi qala-caq-lar." (Əl-Bəqərə, 257)

39. İslam dini səhih elmi Uca tutur və nəfsi istəklərdən uzaq olan elmi araşdırmalarla məşğul olmağa təşviq edir. Habelə, həm özümüzə, həm də ətrafımızda olanlara nəzər salmağa və bu haqda düşünməyə dəvət edir. Səhih elmi araşdırmaların nəticələri, İslama zidd ola bilməz.

İslam dini, səhih elmi Ucaltmışdır. Uca Allah buyurur:

{يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ
}

"Allah sizdən iman gətirənlərin və özlərinə elm verilmiş kimsələrin dərəcələrini Ucaltsın. Allah nə etdiklərinizdən xəbərdardır." (Əl-Mucadələ, 11) Allah, şahidlik ediləcək ən əzəmətli kəlmə xüsusunda, Öz şahidliyini və mələklərin şahidliyini, alimlərin şahidliyi ilə bərabər zikr etmişdir.

{شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ ۚ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
}

"Allah ədalətli olaraq şahidlik etmişdir ki, Özündən başqa ibadə-tə la-yiq olan məbud yoxdur. Mələklər və elm sahibləri də, buna şahid-lik et-mişlər. On--dan başqa ibadə-tə layiq olan mə--bud yoxdur, Qüdrətlidir, Hikmət sahibidir." (Ali-İmran, 18) Bu da, elm əhlinin İslamda olan məqamını bildirir. Allah Öz Peyğəmbəri Muhəmmədə (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) yalnız elmini artırmaq üçün dua etməyi əmr etmişdir.

{وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا}

"De: "Ey Rəbbim! Elmimi artır!" (Ta ha, 114) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أَجْنَحَتَهَا رِضًا لِطَالِبِ الْعِلْمِ وَإِنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ يَسْتَغْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ حَتَّى الْحِيتَانِ فِي الْمَاءِ وَإِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ

الْكَوَاكِبِ إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُوْرَثُوا دِيْنَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِنَّمَا وَرَثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ»

"Kim elm öyrənmək məqsədilə yola çıxarsa, Allah onun Cənnətə gedən yolunu asanlaşdırar. Həqiqətən də, mələklər, razılıq əlaməti olaraq, qanadlarını elm öyrənmək istəyən kimsənin önünə sərilər. Həqiqətən, göylərdə və yerdə olanların hamısı, hətta dənizdəki balıqlar belə, elm öyrənmək istəyən kimsə üçün bağışlanma diləyirlər. Həqiqətən də, alimin abid üzərində olan üstünlüyü, ayın digər göy cismləri üzərində olan üstünlüyü kimidir. Həqiqətən də, alimlər, peyğəmbərlərin varisləridir. Peyğəmbərlər isə, özlərindən sonra nə bir dinar, nə də bir dirhəm miras qoyub getmişlər. Onların qoyub getdiyi miras, elmdir. Kim onu öyrənərsə, böyük xeyrə nail olmuş olar." Bu hədisi Əbu Davud (3641), Tirmizi (2682), İbn Macə (223) və Əhməd (21715) rəvayət etmişdir. Hədisin ləfzi, İbn Macəyə aiddir.

İslam dini, nəfsi istəklərdən uzaq olan elmi araşdırmalarla məşğul olmağa təşviq edir və üstəlik, həm özümüzə, həm də ətrafımızda olanlara nəzər salmağa və bu haqda düşünməyə dəvət edir. Uca Allah buyurur:

{سُرِّيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ۖ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ}

"Quranın haqq olduğu on-lara ay-dın olana qədər, Biz də-lillə-ri-mizi on-la-ra həm kai-nat-da,

həm də onların özlə-rində müt-ləq gös-tə-rəcəyik. Məgər Rəb-binin hər şeyə şahid olması ki-fayət de-yilmi?" (Fussilət, 53) Uca Allah buyurur:

{أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجْلُهُمْ ۖ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ}

"Məgər onlar göylərin və yerin səltənətinə, Allahın yaratdığı hər şeyə, əcəllərinin yaxınlaşa biləcəyinə diqqət yetirmirlərmi? Bundan sonra hansı sözə inanacaqlar?" (Əl-Əraf, 185) Uca Allah buyurur:

{أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ۖ فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ}

"Məgər onlar yer üzündə gəzib do-laşaraq özlərindən ön-cə-ki-lə-rin aqibətini görmədi-lər-mi? Onlar bunlardan da güc--lü idilər. On-lar torpağı şumla-yır, yer üzü-nü bunlardan daha çox abad-laş-dı-rır-dılar. Elçiləri onla-ra açıq-aydın mö-cüzələr gəti-rir-di-lər. Onlara Allaha zülm et-mir-di. Onlar özləri özlərinə zülm edir-dilər." (Ər-Rum, 9)

Səhih elmi araşdırmaların nəticələri, İslama zidd ola bilməz. Buna dair bir misal çəkəcəyik. Quran, min dörd yüz il bundan əvvəl bu (misal) haqda dəqiq təfsilatlar vermiş, lakin müasir elm bundan bu yaxınlarda xəbər tutmuşdur. Müasir elmi araşdırmaların nəticəsi əzəmətli Quranda öz

təsdiqini tapmışdır. Bu, rüşeymin ana bətnində yaradılışıdır. Uca Allah buyurur:

{ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ (12) ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ (13) ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَرْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ ۚ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ (14) }

"Həqiqətən, Biz insanı pal-çıq cöv-hərindən yaratdıq.

Sonra nütfə halında möh-kəm yerdə yerləşdirdik.

Sonra nütfədən lax-talanmış qan ya-ratdıq; sonra o qan-dan bir parça ət yaratdıq; sonra o bir parça ətdən sü-mük-lər yarat-dıq; sonra da sümük-ləri ət ilə ört-dük; sonra da onu başqa bir məx-luq olaraq xəlq et-dik. Yaradanların ən yax-şısı olan Allah ən Əzəmətli, xeyiri və bərəkəti bol olandır!" (Əl-Muminun, 12-14)

40. Allah, yalnız Ona iman gətirən, Ona itaət edən və peyğəmbərlərinin (Allahın salavatı

və salamı onların üzərinə olsun)

dediklərini təsdiqləyən kimsənin

əməllərini qəbul edər və ona bu

əməllərinin mükafatını verər. Allah yalnız

Öz şəriətinə müvafiq olan ibadətləri qəbul

edir. Necə ola bilər ki, insan Allaha küfr

etsin, sonra da buna görə Ondan mükafat

gözləsin?! Allah, insanlardan,

peyğəmbərlərin (Allahın salavatı və salamu onların üzərinə olsun) hamısına iman gətirməyən, habelə, Muhəmmədin Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamu onun üzərinə olsun) olduğuna iman gətirməyən heç bir kimsənin iman gətirməsini qəbul etmir.

Allah, yalnız Ona iman gətirən, Ona itaət edən və peyğəmbərlərinin (Allahın salavatı və salamu onların üzərinə olsun) dediklərini təsdiqləyən kimsənin əməllərini qəbul edər və ona bu əməllərinin mükafatını verir. Uca Allah buyurur:

{مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا (18) وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا (19)}

"Kim gəldi-gedər dün-ya-nı istəsə, orada ona – di-lə-di-yi-miz kim-səyə is-tə-di-yi-miz şeylə-ri dər-hal verərik. Sonra isə onu qı-nan-mış və Allahın rəhmə-tin-dən qovul-muş halda girəcəyi Cə-hənnəmə ata-rıq.

Kim də Axirəti istəsə, mö-min ola-raq bütün qəlbi ilə ona can at-sa, onların səyi məm-nuniyyətlə qəbul olunar." (Əl-İsra, 18-19) Uca Allah buyurur:

{فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ}

"Kim mömin olduğu hal-da yaxşı işlər görsə, onun zəh-məti in-kar olun-maz. Şübhəsiz ki, Biz onun əməllərini yazırıq." (Əl-Ənbiya, 94) Allah

yalnız Öz şəriətinə müvafiq olan ibadətləri qəbul edir. Uca Allah buyurur:

{ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا }

"Kim Rəbbi ilə qarşılaşacağına ümid bəsləyirsə, yaxşı işlər görsün və yerinə yetirdiyi ibadətlərində Rəbbinə heç kəsi şəriək qoşmasın!" (Əl-Kəhf, 110) (Bu ayədə Uca Allah) bəyan edir ki, əməl yalnız o halda saleh sayıla bilər ki, Allahın qoyduğu şəriətə müvafiq olsun, üstəlik, onu yerinə yetirən adam, Allaha iman gətirmiş və Onun peyğəmbərlərini və elçilərini (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) təsdiqləmiş halda, bu əməli ixlasla Allah üçün yerinə yetirsin. Əməli, bu deyilənlərə uyğun olmayan kimsə haqqında isə, Uca Allah belə buyurur:

{ وَقَدْ مَنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَّنْثُورًا }

"Biz onların etdikləri əməl-lərə bax-dıqdan sonra onları sov-rul-muş toz dənə-ciklərinə çevi-rərik." (Əl-Furqan, 23) Uca Allah buyurur:

{ وَجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ (2) عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ (3) تَصَلَّى نَارًا حَامِيَةً (4) }

"O gün neçə-neçə üzlər zə-lil olub yerə dikiləcək, üzülüb əldən düşəcək,

çox qızmar oda girəcək." (Əl-Ğaşiyə, 2-4) Bu üzlər çoxlu əməl etdiklərin görə zəlil olub yerə dikiləcək, lakin onlar, Allahın buyurduğu əməlləri etmədiklərinə görə, Allah onların Cəhənnəmlik etmişdir. Çünki onlar, Allahın qoyduğu qanunlara əməl etməmiş, əksinə, batil ibadətlərlə ibadət etmiş

və onlar üçün batil dinlər uyduran zəlalət başçalarına tabe olmuşlar. Allah yanında məqbul olan saleh əməl, yalnız Rəsulullahın (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) gətirdiyinə müvafiq olanıdır. Necə ola bilər ki, insan Allaha küfr etsin, sonra da Ondən mükafat gözləsin?

Allah, insanlardan, peyğəmbərlərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) hamısına iman gətirməyən, habelə, Muhəmmədin Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) olduğuna iman gətirməyən heç bir kimsənin iman gətirməsini qəbul etmir. Buna dair dəlillərin bəzisini 20-ci başlıq altında zikr etmişik. Uca Allah buyurur:

{أَمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ ۚ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَأَتْهُ وَكُتِبَ لَهُ
وَرُسُلِهِ لَا نَفَرَقَ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ ۚ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ غُفِرَ لَكَ رَبَّنَا
وَالَيْكَ الْمَصِيرُ }

"Allahın Rəsulu öz Rəbbin-dən ona nazil edilənə iman gətirdi, mö-minlər də, iman gətirdilər. Hə-mısı Allaha, Onun mə-ləklə-rinə, ki-tab-larına və elçi-lə-rinə iman gətirdilər. On-lar de-dilər: "Biz Onun elçi-ləri ara-sın-da fərq qoymuruq!" Həmçinin, de-dilər: "Eşit-dik və itaət et-dik! Ey Rəb-bimiz, Səndən ba-ğış-lanma diləyirik, dö-nüş də, yal-nız Sə-nədir!" (Əl-Bəqərə, 285) Uca Allah buyurur:

{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ
الَّذِي أُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ ۖ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَقَدْ
ضَلَّ ضَلَالًا بَعِيدًا}

"Ey iman gətirənlər! Allaha və Peyğəmbərinə, Onun Öz Peyğəmbərinə endirdiyi Kitaba (Qurana) və ondan əvvəl nazil etdiyi kitablara iman gətirin! Allaha, onun mələklərinə, kitablarına, peyğəmbərlərinə və axirət gününə inanmayan şəxs, şübhəsiz ki, (doğru yoldan) çox azmışdır." (Ən-Nisa, 136) Uca Allah buyurur:

{وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْنَاكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ
لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ ۚ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَلِكُمْ إِصْرِي ۚ قَالُوا
أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَاشْهَدُوا ۚ وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ۝}

"Bir zaman Allah pey-ğəm--bər-lər-dən: "Sizə Kitab və hik-mət ver-dikdən sonra, özü-nüz-dəkini təsdiqləyən bir elçi gəl-dikdə, ona müt-ləq iman gətirib yar-dım edəcəksi-niz"– deyə əhd al-mış və onla-ra: "İqrar etdinizmi, bu əhdimi öhdənizə götürdünüzmü?"– de-miş--di. Onlar: "İqrar etdik!"– deyə cavab vermişdilər. Allah da belə buyurmuş-du: "Elə isə şa-hid olun, Mən də sizinlə bə-ra-bər şahid olanlardanam." (Ali-İmran, 81)

41. İlahi risalələrin hamısının hədəfi budur

**ki, insanı Ucaltsın və beləliklə də o,
aləmlərin Rəbbi olan Allahın ixlaslı bəndəsi
olsun; habelə, onu insana, yaxud
maddiyyata, yaxud da xurafata
tapınmaqdan xilas etsin. Görüdüyünüz**

kimi, İslam dini şəxsiyyətləri müqəddəs tutmur, onlara öz dəyərlərindən artıq dəyər vermir və onları ilahiləşdirmir.

İlahi risalələrin hamısının hədəfi budur ki, insanı Ucaltsın və beləliklə də o, aləmlərin Rəbbi olan Allahın ixlaslı bəndəsi olsun; habelə, onu insana, yaxud maddiyyata, yaxud da xurafata tapınmaqdan xilas etsin. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) belə buyurmuşdur:

«تَعِسَ عَبْدُ الدِّيْنَارِ وَالْذِرْهَمِ وَالْقَطِيفَةِ وَالْخَمِيصَةِ إِنْ أُعْطِيَ رِضِي وَإِنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرْضَ»

"Dinarın qulu, dirhəmin qulu, məxmərin və zər-zibalı paltarın qulu bədbəxt olsun! (Beləsinə bir şey) verilsə, razı qalar, verilməsə, qəzəblənər." Səhih Əl-Buxari, 6435. Dürüst insan, Allahdan başqasına boyun əyməz; beləsi, (heç vaxt) mal-dövlət, yaxud şan-şöhrət, yaxud vəzifə quluna çevrilməz, tayfabazlıq etməz. Bu hadisədən oxucuya, insanların, Peyğəmbər göndərilməmişdən əvvəl nə halda olduqları və bir də sonradan necə insanlara çevrildikləri aydın olur.

Müsəlmanlar Həbəşistana hicrət etdikləri zaman Həbəşistan kralı - Nəcaşi onlara belə sual vermişdir: "Sizin öz qövmünüzdən ayıran din, nə dindir elə? Nə üçün siz mənim dinimi, yaxud ümmətlərdən birinin dinini qəbul etmirsiniz?" Onda Cəfər ibn Əbu Talib (Allah ondan razı olsun) ona belə cavab vermişdir: "Ey Hökmdar! Biz cəhalət

içində yaşayan bir qövm idik. Bütlərə ibadət edir, ölü heyvan əti yeyir, pozğun işlərlə məşğul olur, qohumluq bağlarını qırır və qonşuya pislik edirdik. Aramızdakı güclülər zəiflərimizin haqqını tapdalayırdılar. Bu hal ta o vaxta qədər davam etdi ki, nəhayət, Allah bizə öz içimizdən, əsli-nəsəbini tanıdığımız, düzdən danışan, əmanətə xəyanət etməyən və iffətli bir adamı Peyğəmbər göndərdi. O, bizi Tək Allaha ibadət etməyə, üstəlik, bizim və atalarımızın Allahdan başqa ibadət etdiyi daşlardan və bütlərdən uzaq durmağa çağırırdı. O, bizə düzdən danışmağı, əmanəti yiyəsinə qaytarmağı, qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirməyi, qonşuya yaxşılıq etməyi, haramlardan uzaq durmağı və nahaq yerə qan tökməməyi əmr etdi. Həmçinin, pozğunluq etməyi, yalan danışmağı, yetimin malını yeməyi və iffətli qadınlara böhtan atmağı qadağan etdi. O, bizə tək Allaha ibadət etməyi və Ona heç kəsi şərik qoşmamağı, namaz qılmağı, zəkat verməyi və oruc tutmağı əmr etdi." Beləcə, İslamın buyuruqlarını ona bir-bir sadaladı. Sonra davm edib dedi: "Biz onun dediklərini təsdiqlədik, ona iman gətirdik, onun gətirdiyi risaləyə tabe olduq, yalnız Allah ibadət edib, Ona heç kəsi şərik qoşmadıq, onun halal buyurduğunu halal və haram buyurduğunu haram qəbul etdik..." Bu hədisi Əhməd (1740) buna yaxın ləfz ilə, habelə, Əbu Nueym (Hilyətul-Övliya əsərində, 1/115) müxtəsər olaraq rəvayət etmişdir. Görüldüyünüz

kimi, İslam dini şəxsiyyətləri müqəddəs tutmur, onlara öz dəyərlərindən artıq dəyər vermir və onları ilahiləşdirmir. Uca Allah buyurur:

{قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ۚ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ}

"De: "Ey Kitab əhli! Bi-zim və sizin aranızda olan eyni bir kəl-məyə gəlin ki, Allahdan baş--qasına ibadət etməyə, Ona heç bir şe-yi şərik qoşmayaq və Alla-hı qoyub bir-birimizi ila-hiləşdirmə-yək." Əgər onlar yenə üz çevirsələr, de-yin: "Şahid olun ki, biz müsəl-man-larıq!" (Ali-İmran, 64) Uca Allah buyurur:

{وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا ۚ أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ}

"O sizə mələkləri və pey-gəmbər-lə-ri özünü zə rəbb qə--bul et-məyi bu-yur-maz. Mə-gər o sizə, siz müsəlman ol-duq-dan sonra küfr etməyi əmr edər-mi?" (Ali-İmran, 80) Allah Rəsulu (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطَرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ»

"Nasranilər Məryəm oğlunu şişirtmələri kimi, siz də məni şişirtməyin! Mən sadəcə Allahın quluyam. Elə isə (məne): "Allahın qulu və Rəsulu!"- deyin". Səhih Əl-Buxari, 3445.

42. Allah İslam dinində tövbə etməyi buyurmuşdur. Bu, insanın Öz Rəbbinə üz

**tutub bağışlanma diləməsi və günahları
tərk etməsidir. İslam dini əvvəlki
günahların hamısını silir, tövbə etdikdə
bütün əvvəlki günahlar silinib gedir. Və
insanlar qarşısına çıxıb xətaləri etiraf
etməyə gərək yoxdur. (yalnız qul haqları
istisna, əgər günah qul haqları ilə
əlaqədirdisə və ya insanlara xətalı
məlumatlar çatdırıbsa, doğrunu bəyan
edib halallıq alması lazımdır)**

Allah İslam dinində tövbə etməyi buyurmuşdur. Bu, insanın Öz Rəbbinə üz tutub bağışlanma diləməsi və günahları tərk etməsidir. Uca Allah buyurur:

{وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ}

"Ey iman gətirənlər! Hamınız Allaha tövbə edin ki, bəlkə nicat tapasınız." (Ən-Nur,31) Uca Allah buyurur:

{أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ النَّوَّابُ
الرَّحِيمُ}

"Məgər onlar bilmirlər ki, Allah qullarından tövbəni qəbul edir, sədə-qə-ləri götürür və Allah tövbələri qəbul Edən-dir, Rəhm-li-dir?" (Ət-Tovbə, 104) Uca Allah buyurur:

{وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ}

"Qullarının tövbəsini qə-bul edən, günahları bağışlayan və si-zin nə etdi-yi-nizi bilən Odur." (Əş-Şura, 25) Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) buyurur:

«لَلّٰهُ اَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ الْمُؤْمِنِ مِنْ رَجُلٍ فِيْ اَرْضٍ دَوِيَّةٍ مَّهْلَكَةٍ مَّعَهُ رَاحِلَتُهُ عَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَتَنَامَ فَاسْتَيْقَظَ وَقَدْ ذَهَبَتْ فَطَلَبَهَا حَتّٰى اَدْرَكَهُ الْعَطَشُ ثُمَّ قَالَ: اَرْجِعْ اِلٰى مَكَانِي الَّذِي كُنْتُ فِيْهِ فَاَتَانُمُ حَتّٰى اَمُوْتَ فَوَضَعَ رَاسَهُ عَلٰى سَاعِدِهِ لِيَمُوْتَ فَاسْتَيْقَظَ وَعِنْدَهُ رَاحِلَتُهُ وَعَلَيْهَا زَادُهُ وَطَعَامُهُ وَشَرَابُهُ فَالَّهُ اَشَدُّ فَرَحًا بِتَوْبَةِ الْعَبْدِ الْمُؤْمِنِ مِنْ هٰذَا بِرَاحِلَتِهِ وَزَادِهِ»

"Mömin bəndə Allaha tövbə edərkən Allahın onun tövbəsinə sevinməsi, bir adamın yeməyi və suyu üzərində olan dəvəsinə minib səhrada gedərkən, (bir ağacın kölgəsində) yatan, yuxudan oyandıqda isə dəvəsinin qaçıb getdiyini görən, sonra da susayana qədər dəvəsinə axtaran və nəhayət: "Yatdığım yerə qayıdım, uzanıb ölümüm gözləyim"- deyib (o yerə qayıdan və) uzanıb əlini başının altına qoyaraq ölümünü gözləyən və nəhayət, yuxudan oyandıqda dəvəsinə, üstündə də, öz əşyalarını və yemək-içməyini görüb sevinməsindən daha böyükdür. Mömin bəndə Allaha tövbə edərkən Allahın onun tövbəsinə sevinməsi, bu kişinin öz dəvisini və əşyalarını tapmasına sevinməsindən daha böyükdür." Səhih Müslim, 2744.

İslam dinini qəbul etmək, keçmiş günahların hamısını silib aparır, tövbə etmək, də həmçinin, əvvəlki günahları silib aparır. Uca Allah buyurur:

{ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَّا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ }

"Kafir olanlara de ki, əgər küfrə son qoysalar, olub-keçənlər onlara bağışlanar. Yox, əgər küfrə qayıtsalar, əvvəlkilərin başına gələn aqibəti gözləsinlər." (Əl-Ənfal, 38) Allah nəsrənیلəri tövbə etməyə çağırmışdır. Uca Allah belə buyurmuşdur:

{ أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللَّهِ وَيَسْتَغْفِرُونََهُ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ }

"Onlar Allaha tövbə edib On-dan ba-ğışlanma diləməyə-cək-lər-mi-? Allah ki Ba-ğış-layan-dır, Rəhm-lidir." (Əl-Maidə, 74) Allah, asilik edən kimsələrin və günahkarların hamısını tövbə etməyə rəğbətləndirir. Uca Allah buyurur:

{ قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الدُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ }

"Qullarıma mənim bu sö-zü-mü de: "Ey Mənim özlə-rinə qar-şı həd-di aşmış qulla-rım! Alla-hın rəhmin-dən ümidi-nizi üz-məyin. Şüb-həsiz ki, Allah bü-tün gü-nahları bağışla-yır. O, hə-qiqətən, Ba-ğış--la-yan-dır, Rəhm-lidir!" (Əz-Zumər, 53). Amr ibn əl-As (Allah ondan razı olsun anhu) müsəlman olmağa qərar verdikdə, müsəlman olmamışdan əvvəl ilə etdiyi günahların bağışlanmayacağından qorxdı. Amr (Allah ondan razı olsun) bu hadisəni belə rəvayət etmişdir:

(لَمَّا أَلْقَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي قَلْبِي الْإِسْلَامَ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُبَايِعَنِي فَبَسَطَ يَدَهُ إِلَيَّ فَقُلْتُ: لَا أَبَايَعُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ حَتَّى تَغْفِرَ لِي مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِي قَالَ: فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا عَمْرُو أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْهَجْرَةَ تَحِبُّ مَا قَبْلَهَا مِنَ الذُّنُوبِ يَا عَمْرُو أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ الْإِسْلَامَ يَجِبُ مَا كَانَ قَبْلَهُ مِنَ الذُّنُوبِ)

"Allah İslamı qəlbimə yerləşdirdiyi zaman mən, Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) yanına gəldim ki, ona beyət edirəm. O, (sağ) əlini (mənə tərəf) uzatdı, lakin mən (əlimi geri çəkdim) və dedim: "Mənim keçmiş günahlarım bağışlanmayınca, sənə beyət edən deyiləm, ya Rəsulullah." Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) dedi: "Ey Amr, məgər bilmirsən ki, hicrət özündən əvvəlki günahları yox edir?! Məgər bilmirsən ki, İslam özündən əvvəlki günahları yox edir?!" Bu hədisi Müslim (121) uzun ləfz ilə, habelə, Əhməd (12827) rəvayət etmişdir. Bu rəvayət isə Əhmədə aiddir.

**43. İslam dinində insanla Allah arasında
birbaşa əlaqə qurulur və kimsənin də,
səninlə Allah arasında vasitəçi olmasına
ehtiyac qalmır. İslam dini bizə,
bəşəriyyətdən kimsəni ilah qəbul etməyi,
yaxud onları rübubiyyətdə və ya
uluhiyyətdə Allaha şəriq qoşmağı qadağan
edir.**

İslam dinində, insan qarşısında günahları etiraf etməyə gərək yoxdur. İslam dinində insanla Allah arasında birbaşa əlaqə qurulur və kimsənin də, səninlə Allah arasında vasitəçi olmasına ehtiyac qalmır. Artıq 36-cı başlıq altında qeyd etdik ki, Uca Allah insanların hamısını tövbə edib Ona üz

tutmağa çağırır. O, həmçinin insanlara, Peyğəmbərləri və ya mələkləri, Allahla bəndələri arasında vasitəçi qəbul etmələrini də qadağan edir. Uca Allah buyurur:

{ وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا ۚ أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ }

"O sizə mələkləri və pey-ğəmbər-lə-ri özünüzə rəbb qə--bul et-məyi bu-yur-maz. Mə-gər o sizə, siz müsəlman ol-duq-dan sonra küfr etməyi əmr edər-mi?" (Ali-İmran, 80) Gördüyünüz kimi, İslam dini bizə, bəşəriyyətdən kimsəni ilah qəbul etməyi, yaxud onları rübubiyyətdə və ya uluhiyyətdə Allaha şərikin qoşmağı qadağan edir. Allah xristianlar haqqında buyurur:

{ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا ۚ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ }

"Onlar Allahı qoyub baş elm adamlarını və rahiblərini, bir də Mər-yəm oğlu İsa-nı tanrılar qə-bul et--dilər. Halbuki, on-la-ra an-caq tək olan İlahı ibadət et-mək əmr olun-muşdu. Ondən başqa ibadət-tə la-yiq olan məbud yox--dur. O, bunların şərikin qoş-duq-ları şeylərdən uzaq-dır." (Ət-Tovbə, 31) Allah, özləri ilə Allah arasında vasitəçilər qəbul edən kafirləriə etiraz etmişdir. Uca Allah buyurur:

{ أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ۚ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّهِ زُلْفَىٰ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ }

"Doğrusu, əsl din ancaq Allaha məx-susdur. Allahı qo-yub baş-qa-la-rını özlə-rinə dost tutan-lar: "Biz, onlara an-caq bi-zi Allaha daha çox yaxın-laş-dır-sınlar deyə ibadət edirik"- de-yirlər. Əl-bəttə ki, Allah zid-diy-yətə düşdükləri şeylər barə-sin-də onların arasında Öz hök-münü ve-rəcək-dir. Şübhəsiz ki, Allah yalançı və kafirləri doğ-ru yo-la yönəlt-məz." (Əz-Zumər, 3) Allah bəyan edir ki, cahiliyyət dövründəki bütbərəstlər, özləri ilə Allah arasında vasitəçilər qəbul edərdilər və: "Onlar bizi Allaha yaxınlaşdırır"- deyərdilər.

Və əgər Allah insanlara özləri ilə Allah arasında Peyğəmbərləri və mələkləri vasitə qəbul etməyi qadağan edirsə, onlardan qeyriləri qadağan olunmağa daha çox layiqdirlər. Peyğəmbərlər və Elçilər (Allahın onlara salamu olsun) Allaha yaxınlaşmağa tələsərdilər. Uca Allah peyğəmbərlərin və elçilərin (Allahın onlara salamu olsun) halından xəbər verərək buyurur:

{إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۚ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ
}

"Həqiqətən, onlar yaxşı işlər görməyə tələsər, ümid və qorxu ilə Bizə yalvarardılar. Onlar Bizə müti qullar idilər." (Əl-Ənbiya, 90) Uca Allah buyurur:

{أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ
وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ۝}

"Onların yalvardıqları mə-budların öz-ləri də Rəbbinə – hansı daha yaxın ola-caq deyə vəsilə ax-tarırlar, Onun rəh-mə-tini umurlar, əzabından qor-xur-lar. Həqiqətən, Rəbbinin əza-bın-dan qo-run-maq gə-rəkdir." (Əl-İsra, 57) Yəni, Allahdan başqa yalvardığınız - peyğəmbərlərin və əməlisaleh kimsələrin özləri Allaha yaxınlaşmağa tələsər, Onun rəhmətinə ümid bəsləyər və əzabından qorxardılar. (Bəs insan) nə ağılnan Allahı qoyub onlara yalvarır?!

44. Bu kitabın axırında qeyd etmək istəyirik ki, insanlar müxtəlif zamanlarda, müxtəlif qövmlərdə və müxtəlif ölkələrdə yaşadıklarına görə, hətta insanlar toplumlarının hamısının fikirləri və məqsədləri müxtəlif olduğuna, ətraf mühitin və əməllərin fərqli olduğuna görə, onları doğru yola yönəldəcək öndərin, onları birləşdirəcək qanunların və onlara himayədarlıq edəcək rəhbərin olması zəruridir. Möhtərəm Elçilər (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) Pak və Müqəddəs Allah nazil etdiyi vəhyə tabe olaraq insanları xeyrə və doğru yola yönəldər, onları Allahın qanunları üzərində cəm edər və onların arasında haqq ilə

(Allahın kitabı ilə) hökm verərdilər. Beləcə, onlar o elçilərin buyuruqlarını yerinə yetirdikləri və ilahi risalələrin nazil olduğu dövrlərə yaxın olduqları müddətcə, işləri yoluna qoyulardı. Allah o risalələrin hamısını, Muhəmməd Peyğəmbəri (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) göndərməklə sona çatdırdı, bu risalənin (Qiyamətədək) qalacağına qərar verdi və onu, insanları doğru yola yönəldən rəhbər, rəhmət, nur və Allahın hüzuruna aparıb çıxardan yol göstəricisi etdi.

Bu kitabın axırında qeyd etmək istəyirik ki, insanlar müxtəlif zamanlarda, müxtəlif qövmlərdə və müxtəlif ölkələrdə yaşadıklarına görə, hətta insanlar toplumalarının hamısının fikirləri və məqsədləri müxtəlif olduğuna, ətraf mühitin və əməllərin fərqli olduğuna görə, onları doğru yola yönəldəcək öndərin, onları birləşdirəcək qanunların və onlara himayədarlıq edəcək rəhbərin olması zəruridir. Möhtərəm elçilər (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) Pak və Müqəddəs Allah nazil etdiyi vəhyə tabe olaraq insanları xeyrə və doğru yola yönəldər, onları Allahın qanunları üzərində cəm edər və onların arasında haqq ilə (Allahın kitabı ilə) hökm

verərdilər. Beləcə, onlar o elçilərin buyuruqlarını yerinə yetirdikləri və ilahi risalələrin nazil olduğu dövrlərə yaxın olduqları müddətcə, işləri yoluna qoyulardı. Zəlalət artdıqda, cahillik baş alıb getdikdə və bützlərə ibadət edildikdə isə, Allah Öz Peyğəmbəri Muhəmmədi (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) doğru yol göstəricisi və haqq din ilə göndərdi ki, insanları, küfr, cəhalət və büt-pərəstliyin zülmətlərindən çıxardıb, imana və hidayətə yönəlsin.

45. Elə buna görə də, ey insan, səni, səmimi-qəlblə, (şəriətə muxalif olan) təqlid və adətlərdən uzaq duraraq Allaha ibadət və itaət etməyə dəvət edirəm. Bil ki, sən öldükdən sonra Rəbbinin hüzuruna qayıdacaqsan. Elə isə bir özünə, bir də ətraf aləmə bax və İslamı qəbul et ki, həm bu dünyada həm də axirətdə xoşbəxt olasan. Və əgər İslam dinini qəbul etmək istəsən, sənə sadəcə Allahdan başqa ibadətə layiq məbudun olmadığına və Muhəmmədin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) Onun Rəsulu olduğuna şəhadət gətirməyin, Allahdan başqa ibadət edilən hər bir ilahdan uzaqlamağın yetər. Habelə, iman gətirməliyik ki, Allah qəbirlərdə

olanları dirildəcək. Həmçinin, iman gətirməliyik ki, haqq-hesaba çəkilmək və əməllərin əvəzini (mükafatını və cəzasını) almaq haqdır. Və əgər bu şəhadəti gətirsən, müsəlman olarsan. Bundan sonra sən Allaha, Onun buyurduğu şəkildə ibadət etməli - namaz qılmalı, zəkat verməli, oruc tutmalı və imkan daxilində həcc ziyarətini yerinə yetirməlisən.

Elə buna görə də, ey insan, səni, səmimi-qəlblə, (şəriətə muxalif olan) təqlid və adətlərdən uzaq duraraq Allaha ibadət və itaət etməyə dəvət edirəm. Necə ki, Uca Allah səni bu ayədə dəvət edir:

{قُلْ إِنَّمَا أَعْظَمُكُمْ بِوَاحِدَةٍ ۖ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ مِثْلَ خِزْفَةٍ ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا ۖ مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ ۖ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ}

"De: "Mənim sizə yalnız bir-cə nəsihətim var; Allah üçün iki-iki, bir-bir ayağa qal-xın, son-ra da bir düşü-nün. Sizin dos-tunuzda heç bir dəlilik əlaməti yoxdur. O, şid-dətli əzab gəl-məz-dən əvvəl si-zi ancaq xəbərdar edən-dir." (Səba, 46) Biləsən ki, öləndən sonra Rəbbinin hüsuruna qayıdacaqsan. Uca Allah buyurur:

{وَأَنْ لَّيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ (39) وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ (40) ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ (41) وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنْتَهَىٰ (42)}

"İnsan can atdığı şeyə nail olar.

Əlbəttə, onun can atdığı əməl ona göstəriləcək.

Sonra da ona bunun əvəzi tam veriləcək!"

Son dönüş sənin Rəbbinədir." (Ən-Nəcm, 39-42)

Elə isə bir özünə, bir də ətraf aləmə bax. Uca Allah buyurur:

{ أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجْلُهُمْ ۖ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ }

"Məgər onlar göylərin və yerin səltənətinə, Allahın yaratdığı hər şeyə, əcəllərinin yaxınlaşa biləcəyinə diqqət yetirmirlərmisi? Bundan sonra hansı sözə inanacaqlar?" (Əl-Əraf, 185)

İslamı qəbul et ki, həm bu dünyada həm də axirətdə xoşbəxt olasan. Və əgər İslam dinini qəbul etmək istəsən, sən sadəcə Allahdan başqa ibadətə layiq məbudun olmadığına və Muhəmmədin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) Onun Rəsulu olduğuna şəhadət gətirməlisən. Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) Muazı (Allah ondan razı olsun) Yəmənə İslam dininə dəvət etmək üçün göndərərkən ona belə nəsihət etmişdir:

«إِنَّكَ تَأْتِي قَوْمًا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ فَادْعُهُمْ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ خَمْسَ صَلَوَاتٍ فِي كُلِّ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَأَعْلِمُهُمْ أَنَّ اللَّهَ افْتَرَضَ عَلَيْهِمْ صَدَقَةً تُؤْخَذُ مِنْ أَغْنِيَائِهِمْ فَنُفِّرُ فِي فَقَرَانِهِمْ فَإِنْ هُمْ أَطَاعُوا لِذَلِكَ فَيَأْكِفُكُمْ وَكَرَائِمَ أَمْوَالِهِمْ»

"Sən Kitab əhlindən olan bir qövmin yanına gedirsən. Onları Allahdan başqa (ibadətə haqqı olan) məbudun olmadığına və mənim Allahın Rəsulu olduğuma şəhadət verməyə dəvət et. Əgər

bu işdə sənə itaət etsələr, onlara xəbər ver ki, Allah onlara gündəlik olaraq beş vaxt namaz qılmağı vacib buyurmuşdur. Əgər bu işdə sənə itaət etsələr, onları xəbərdar et ki, Allah onlara zəkat verməyi, varlılarından götürülüb kasıblarına paylanılmasını vacib buyurmuşdur. Əgər bu işdə də sənə itaət etsələr, onda onların mallarının ən qiymətlisini götürməkdən **çəkin...**" Səhih Müslim, 19. Habelə, Allahdan başqa ibadət edilən hər bir ilahdan uzaqlaşmalı və Allahdan başqa ibadət edilən hər bir ilahdan kənarda durmalısən. Bu, hənif İbrahimin (Allahın onlara salamu olsun) dinidir. Uca Allah buyurur:

{ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ }

"İbrahim və onunla birlikdə olanlarda sizin üçün gözəl bir nümunə var. Onlar öz qövminə dedilər: "Həqiqətən, biz sizdən və sizin Allahdan başqa tapınığınız şeylərdən uzağıq. Biz sizi inkar edirik. Siz tək olan Allaha iman gətirincəyə qədər bizimlə sizin aranızda daim ədavət və nifrət olacaq!" (Əl-Mumtəhənə, 4) Allahın qəbirlərdə olanları dirildəcəyinə İman gətirməlisən. Uca Allah buyurur:

{ ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (6) وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ (7) }

"Bunun səbəbi Allahın Haqq ol-masındadır. O, ölüləri dirildir və hər şeyə qadirdir.

Həmin Saat gələcəkdir, ona heç bir şəkk-şübhə yoxdur və Allah qəbir-lərdə olanları di-rildəcəkdir." (Əl-Həcc, 6-7) Haqq-hesaba çəkilmə və əməllərin əvəzi verilməsi haqdır. Uca Allah buyurur:

{وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ}

"Allah göyləri və yeri əda-lətlə ya-ratmışdır ki, hər kəs qa-zan-dı-ğının əvə-zini alsın. Belə ki, onlara heç bir haq-sız-lıq edil-mə-yə-cək." (Əl-Casiyə, 22)

Bu şəhadəti gətirdikdən sonra artıq müsəlman sayılırsan. Bundan sonra Allahın buyurduğu qaydada Ona ibadət etməli - namaz qılmalı, zəkat verməli, oruc tutmalı və imkanın daxilində həcc ziyarətini yerinə yetirməli və digər əməlləri etməlisən.

1441-11-19 tarixli nüsxə

Kitabı yazıb: Prof. Dr. Muhəmməd ibn Abdullah əs-Suheym.

İslam tətqiqatları kafedrasında, sabiq əqidə müəllimi.

Kral Səud Universiteti, Pedaqoji Fakültə
Ər-Riyad, Səudiyyə Ərəbistan Krallığı

Mündəricat

İslam.....	2
Qurani Kərimdə və Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamu onların üzərinə olsun) sünnəsində zikr edildiyi kimi, İslam haqqında yığcam kitabça.	2
1. İslam: Allahın bütün insanlara göndərdiyi risaləsidir. Bu, əbədi qalacaq ilahi bir risalə - rəbbani (Rəbbimizin nazil etdiyi) risalələrin sonuncusudur.	2
İslam dini müəyyən adamlara və ya müəyyən bir qövmə məxsus deyil, əksinə, o, Allahın insanların hamısına göndərdiyi dinidir.....	3
3. İslam - əvvəlki peyğəmbərlərin və elçilərin (onlara Allahın salavatı və salamu olsun) öz ümmətlərinə gətirdikləri risalələri tamamlamaq üçün göndərilmiş ilahi risalədir.....	5
4. Peyğəmbərlərin (Allahın salavatı və salamu onların üzərinə olsun) dini bir, şəriət qanunları isə müxtəlifdir:.....	7
5. Peyğəmbərlərin hamısı - Nuh, İbrahim, Musa, Süleyman, Davud, İsa (onlara Allahın salavatı və salamu olsun) və başqaları dəvət etdiyi kimi, İslam dini də, Rəbbimizin Allah, Yaradan, Ruzi verən, Dirildən, Öldürən, Hökmdar, Hökmran olduğuna, Onun bütün işləri idarə etdiyinə, habelə, Şəfqətli və Rəhmli olduğuna iman gətriməyə dəvət edir.	8
6. Pak, Müqəddəs və Uca Allah - Yaradandır, ibadətə layiq olan tək İlahdır və Ondan başqa heç kəsə ibadət edilməməlidir. 14 Kainatda bizim gördüyümüz və görmədiyimiz hər şeyi yaradan Allahdır. Allahdan başqa nə varsa, hamısı Onun yaratdığı məxluqatdır. Allah göyləri və yeri altı günə yaratmışdır.	21
8. Hökmranlıq, yaxud yaratmaq, yaxud idarə etmək, yaxud Ona ibadət edilməsi xüsusunda Pak, Müqəddəs və Uca Allahın heç bir şəriki yoxdur.....	23

9. Pak və Müqəddəs Allah nə doğub, nə də doğulub. Onun tayı-bənzeri də yox-dur. 27
10. Pak, Müqəddəs və Uca Allah məxluqatdan heç bir şeyin içinə girməz, heç bir şeyə dönməz (və ya hər hansı məxluqun cildində təcəssüm etməz)..... 28
11. Pak, Müqəddəs və Uca Allah Öz qullarına qarşı şəfqətli və rəhmlidir. Elə buna görə də, Peyğəmbərlər göndərmiş və kitablar nazil etmişdir..... 31
12. Rəhmlı Rəbb məhz Allahdır. Qiyamət günü məxluqatı yalnız O, haqq-hesaba çəkəcək; onların hamısını dirildib qəbirlərindən çıxaracağı zaman, hər kəsə etdiyi xeyir və ya şər əməlin əvəzini verəcəkdir. Kim mömin olduğu halda saleh əməllər etmişdirsə, ona əbədi nemətlər bəxş ediləcək. Kim də küfr etmiş və günah işlər görmüşdürsə, axirətdə onu böyük bir əzab gözləyir. 32
13. Pak, Müqəddəs və Uca Allah Adəmi torpaqdan yaratmış, ondan sonra da onun zürriyyətini artırmışdır. Demək, insanların hamısı əslində bərabərdirlər. Heç bir fərd digərindən, heç bir qövmlə digər qövmdən üstün deyil. Yalnız təqvalılardan başqa..... 36
14. Doğulan hər bir körpə fitrətə uyğun doğulur. 38
15. Heç bir insan xəta edən biris olduğu və ya başqasının xətalarına varis olduğu halda dünyaya gəlmir: 40
16. İnsanların yaradılışındakı qayə, yalnız Allaha ibadət etməkdir:..... 42
- İlsam dini insanı - istər kişi olsun, istər qadın - ehtiram sahibi etmiş və onun haqlarını kamil şəkildə ödəməyi öz öhdəsinə götürmüş, özünü də öz seçimlərinə, əməllərinə və verdiyi qərarlara görə cavabdeh etmiş, habelə, istər özünə, istərsə də başqalarına zərər verəcəyi əməlin cavabdehliyini də onun boynuna yükləmişdir. 43

18. İslam dini kişilərlə qadınları - əməl etmək, məsuliyyət daşımaq, (günah işlərə görə) cəzalanmaq və (yaxşı işlərə görə) savab qazanmaq baxımından bərabər etmişdir. 49
19. İslam dini qadına böyük dəyər vermiş və onları (xislət və əxlaq baxımından) kişilərə tay etmişdir. Kişilərə də imkanları daxilində onların qayğısına qalması əmr etmişdir. Odur ki, imkan daxilində ata öz qızının qeydinə qalmalı, həddi-bülüğa çatmış övlad anasının qayğısına qalmalı, hər də həyat yoldaşının qeydinə qalmalıdır..... 50
20. Ölüm əbədi olaraq yox olmaq demək deyil, əksinə, o, əməl edilən yerdən əməlin əvəzi (mükafatı və ya cəzası) veriləcək yerə köçməkdir. Ölüm həm bədəni, həm də ruhu yaxalayır. Ruhun ölməsi, bədəni tərk etməsidir. Qiyamət günü o insan dirildikdə ruhu yenə onun bədənində qayıdacaq. İnsan öldükdən sonra onun ruhu başqa bir bədənə sirayət etmir, onun içində yerləşmir..... 54
21. İslam dini (insanları) imanın ən böyük əsasları ilə iman gətirməyə dəvət edir. O əsaslar: Allaha, Onun mələklərinə, ilahi kitablara - Tövrat, İncilə və Zəburə - təhrif olunmamışdan əvvəlki halına -, habelə Qurana, bütün peyğəmbərlərə və elçilərə (Allahın onlara salamu olsun), o cümlədən də, onların sonuncusuna - peyğəmbərlərin və elçilərin sonuncusu Muhəmmədə (Allahın salavatı və salamu onun üzərinə olsun), habelə, Axirət gününə iman gətirməkdir. Biz bilməliyik ki, dünya həyatından sonra həyat olmasaydı, həyat və həyatda yaşamaq mənasız olardı. Habelə, qəzavü-qədərə iman gətirməyə də dəvət edir..... 56
22. Peyğəmbərlər (Allahın onlara salamu olsun) Allahın dinini təbliğ etmək xüsusunda, habelə, ağıla müxalif olan və ya gözəl əxlaqa aid olmayan işlərdə məsumdurlar. Peyğəmbərlərə (Allahın onlara salamu olsun) Allahın əmrini Onun qullarına təbliğ etmək tapşırılmışdır. Rububiyyətdən, və uluhiyyətdən onlara məxsus olan heç bir şey yoxdur. Əksinə,

onlar digər insanlar kimi insandırlar. Uca Allah onlara Öz risalələrini nazil etmişdir. 74

23. İslam dini (insanları və cinləri) ibadətlərin böyük əsasları ilə yalnız Allaha ibadət etməyə dəvət edir. Bunlar: (birincisi) namazdır; qiyamdan, rükudan, səcdədən, Allahı zikr etmək, Ona təriflər söyləmək və Ona dua etməkdən ibarət olan ibadətdir ki, adam onu gündəlik olaraq beş vaxtda qılmalıdır. Bu ibadət əsnasında, insanlar bir cərgəyə düzüləndə, varlı ilə kasıb, habelə rəislə onun tabeçiliyində olan kimsələr arasında fərq qalmır. (İkincisi) zəkatdır; bu, Allahın təyin etdiyi miqdara və şərtlərə uyğun olan, ildə bir dəfə varlılardan götürülüb kasıblara və başqa ehtiyachılara verilməsi vacib olan az miqdarda maldır. (Üçüncüsü) orucdur; bu, ramazan ayının gündüzlərini orucu pozan amillərdən uzaq durmaqdır ki, insan bunun sayəsində nəfsini tərbiyə edir və səbir olmağı öyrənir. (Dördüncüsü) həcdir; bu da, imkanı olan kimsənin, ömründə bir dəfə Məkkəyi-Mükərrəmədə yerləşən Kəbəni ziyarət etməsidir. Bu həcc ziyarətində insanların hamısı eyni görünüşdə Pak və Müqəddəs Xaliqə üz tutur və beləliklə, onların arasındakı fərq aradan qalxır. 82

24. İslam dinindəki ibadətlərin məziyyətini göstərən ən əzəmətli amil budur ki, onların necə yerinə yetirilməsini, vaxtlarını və şərtlərini Pak, Müqəddəs və Uca Allah qanunlaşdırmış və Onun Peyğəmbəri (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) də onu təbliğ etmişdir. Və bu günə qədər heç bir insan bu ibadətlərə nə isə artırmaq, yaxud onlardan nə isə əskiltmək üçün onlara müdaxilə edə bilməmişdir. Peyğəmbərlərin (Allahın onlara salamı olsun) hamısı (insanları) bu əzəmətli ibadətləri yerinə yetirməyə dəvət etmişlər. 90

25. İslam Elçisi - İbrahimin oğlu İsmailin (Allahın onlara salamı olsun) nəslindən olan Muhəmməd ibn Abdullahtır (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun). Miladi tarixlə 571-ci ildə Məkkədə dünyaya gəlmiş, orada ona Peyğəmbərlik

verilmiş, sonra Mədinəyə hicrət etmişdir. O, Allah şəriki qoşmaq məsləhətində öz qövminə qoşulmamış, lakin onların adətlə bağlı təqdirəlayiq işlərində iştirak etmişdir. Ona Peyğəmbərlik verilməmişdən əvvəl də böyük əxlaq sahibi idi, hətta qövmi onu "əmin/etibarlı" adlandırırdı. Qırx yaşına çatdıqda, Allah onu Peyğəmbər göndərmiş, Allah ona əzəmətli ayələr (möcüzələr) bəxş etməklə ona dəstək vermişdir. Bu möcüzələrin ən əzəmətli isə Qurani Kərimdir. Quran, peyğəmbərlərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) möcüzələrinin ən əzəmətlisidir. O, peyğəmbərlərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) möcüzələrindən bu günə qədər qalmış (yeganə) möcüzədir. Allah bu dini kamilləşdirdikdən və Rəsulullah (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) da onu tam şəkildə təbliğ etdikdən sonra altmış üç yaşında vəfat etmiş və Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) şəhərində dəfn edilmişdir. Muhəmməd Peyğəmbər (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) peyğəmbərlərin və elçilərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) sonuncusudur. Allah onu doğru yol göstəricisi və haqq din ilə göndərmişdir ki, insanları büt-pərəstlik zülmətlərindən, küfrdən və cəhalətdən, tövhid və iman nuruna çıxartsın. Allah şahidlik etmişdir ki, onu, Öz izni ilə (insanları) Allaha dəvət etmək üçün Peyğəmbər göndərmişdir. 93

26. Muhəmməd Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) gətirdiyi İslam şəriəti, ilahi risalələrin və rəbbani şəriətlərin sonuncusudur. Bu, kamil şəriətdir. Bu şəriətdə insanların dinini və dünyasını islah edən amillər vardır. Bu şəriət, insanların dinlərini, canlarını, mallarını, ağllarını və nəsillərini yüksək dərəcədə qoruyur. Əvvəlki şəriətlər bir-birni nəsx (ləğv) etdiyi kimi, bu şəriət də, əvvəlki şəriətlərin hamısını nəsx etmişdir. 100

27. Pak, Müqəddəs və Uca Allah, Muhəmməd Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) gətirdiyi

İslamdan başqa bir din qəbul etmir. Kim İslamdan başqa bir din qəbul edərsə, o din ondan əsla qəbul olunmaz..... 103

28. Qurani Kərim Allahın Muhəmməd Peyğəmbərə (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) nazil etdiyi vəhydir. Bu, aləmlərin Rəbbinin kəlamıdır. Allah insanları və cinləri bu kitabın bənzərini və ya bir surəsinə bənzər bir surə gətirmək xüsusunda hədələmiş və bu günədək də hədələməkdədir. Qurani Kərim milyonlarla insanı heyratə gətirən mühim suallara cavab verir. Əzəmətli Quran nazil olduğu ərəb dilində bu günədək qorunub saxlanılmış, ondan heç bir hərif əskilməmişdir. Bu kitab (çox sayda) çap edilmiş və paylanılmışdır. Bu, əzəmətli ecəzkar kitabı və ya onun mənaca tərcüməsini oxumaq təqdirəlayiqdir. Eləcə də, Mühəmməd Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) sünnəsi, onun öyrətdikləri və onun həyat yolu, etibarlı rəvayətlər tərəfindən silsilə ilə nəql edilərək qorunub saxlanılmışdır. Bütün bunlar Rəsulullahın (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) danışdığı ərəb dilində çap edilmiş və çoxlu dillərə tərcümə edilmişdir. Quran və sünnə, İslam əhkamlarını və şəriət qanunlarını öyrənmək üçün yeganə mənbədir. İslam dinini, özünü bu dinə nisbət edən fərdi şəxslərin rəyləindən götürmək olmaz. İslam dinini ilahi vəhydən - əzəmətli Qurandan və Peyğəmbərin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) sünnəsindən (və bu ikisini bizə izah edən şəriət alimlərindən) öyrənmək gərəkdir..... 104

29. İslam dini övladlara öz valideynlərinin, - hətta onlar müsəlman olmasalar belə, qayğısına qalması əmr edir və bunu onlara tövsiyə edir..... 111

İslam dini hər kəslə, hətta düşmənlə belə, sözdə və əməldə ədalətli olmağı əmr edir..... 118

31. İslam dini məxluqatın hamısına yaxşılıq etməyi əmr edir və insanları gözəl əxlaq sahibi olmağa və yaxşı işlər görməyə dəvət edir..... 121

32. İslam dini (bəşəriyyətə), doğru danışmaq, əmanəti yiyəsinə qaytarmaq, iffəti qorumaq, həyalı olmaq, şücaətkarlıq göstərmək, var-dövlətdən yaxşı işlərə sərf etmək, səxavətli olmaq, ehtiyac və sıxıntıda olan kimsələrə yardım etmək, acların qarnını doyurmaq, qonşu ilə yaxşı rəftar etmək, qohumlarla əlaqə saxlamaq və heyvanlarla mülayim rəftar etmək kimi tərifəlayiq əxlaqı əmr edir. 124
33. İslam dini təmiz yemək-içməkləri halal etmişdir. Həmçinin, qəlbi, bədəni və mənzili təmiz saxlamağı əmr etmişdir. Elə buna görə də, nikaha girməyi halal buyurmuşdur. (Uca Allah) Öz Peyğəmbərlərinə (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) bunu əmr etmişdir. Onlara təmiz olan hər bir şey əmr edilmişdir. 132
34. İslam dini, Allaha şərikin qoşmaq, küfr etmək, bütələrə ibadət etmək, elmsiz olaraq Allah haqqında söz söyləmək, övladı öldürmək, haqsız yerə adam öldürmək, yer üzündə fəsad törətmək, sehr etmək, zahirdə və batində murdar işlər görmək, zina etmək, Lut qövminin etdiyini etmək (burada eynicinsli əlaqələr qəsd edilir) kimi böyük günahları haram buyurmuşdur. Həmçinin, faizi (almağı, verməyi, şahid olmağı və yazmağı), habelə, ölü əti, bütələr üçün kəsilmiş əti və donuz ətinə yeməyi, eləcə də, murdar və çirkin şeyləri haram etmişdir. Həmçinin, yetimin malını yeməyi, çəkiddə və ölçüdə aldatmağı və qohumlarla əlaqəni kəsməyi haram buyurmuşdur. peyğəmbərlərin (Allahın onlara salamı olsun) hamısı bu əməllərin haram sayılmasını yekdilliklə qəbul etmişlər..... 135
35. İslam dini, yalan danışmaq, kələk gəlmək, əmanətə xyanət etmək, xəyanət etmək, aldatmaq, hiylə qurmaq, oğurluq etmək, təcavüz etmək, zülm etmək kimi pis əxlaqi cəhətləri və ümumiyyətlə hər bir çirkin əxlaqı qadağan edir..... 143
36. İslam dini pul vasitəsilə görülən əmliyyatları - faizi, yaxud (birisinə) zərər vurmağı, yaxud süni şəkildə malın qiymətini qaldırmağı, yaxud zülm etməyi, yaxud kəf gəlməyi, yaxud

cəmiyyətə, xalqa və fərdlərə ümumi şəkildə zərər vurmağı və onları ziyana uğratmağı qadağan etmişdir..... 152

37. İslam dini ağılı qorumağı əmr etmiş və şərab içmək kimi onu korlayan hər bir şeyi haram buyurmuşdur. Ağılın dərəcəsini yüksəltmiş, onu mükəlləf etmiş, üstəlik, onu xurafatın və büt-pərəstliyin zəncirlərindən azad etmişdir. İslam dinində müəyyən bir təbəqəyə məxsus olan nə bir sirr, nə də əhkamlar vardır. İslam əhkamlarının və qanunlarının hamısı doğru-düzgün dərk edən ağıla müvafiqdir. Bu da, ədalət və hikməti əks etdirir..... 157

38. Əgər batil dinlərə tabe olan kimsələr, bu dinlərdə olan ziddiyyətləri və ağılın qəbul etmədiyi məsələləri araşdırıb öyrənməsələr, o dinləri təbliğ edən kimsələr, öz təbəçiliklərində olanlara, dinin ağıldan daha yüksəkdə durduğunu və ağılın heç bir vəchlə dini məsələləri dərk edə bilmədiyini deyəcəklər. Halbuki İslam, dinin ağılın yolunu işıqlandıran bir nur olduğunu bildirir. Batil dinlərə qulluq edənlər istəyirlər ki, insan öz aqlını işlətməyib onlara tabe olsun. İslam dini isə, insandan aqlını işlətməyi tələb edir ki, həqiqətləri olduğu kimi dərk edə bilsin..... 161

39. İslam dini səhih elmi Uca tutur və nəfsi istəklərdən uzaq olan elmi araşdırmalarla məşğul olmağa təşviq edir. Habelə, həm özümüzə, həm də ətrafımızda olanlara nəzər salmağa və bu haqda düşünməyə dəvət edir. Səhih elmi araşdırmaların nəticələri, İslama zidd ola bilməz. 163

40. Allah, yalnız Ona iman gətirən, Ona itaət edən və peyğəmbərlərinin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) dediklərini təsdiqləyən kimsənin əməllərini qəbul edər və ona bu əməllərinin mükafatını verir. Allah yalnız Öz şəriətinə müvafiq olan ibadətləri qəbul edir. Necə ola bilər ki, insan Allaha küfr etsin, sonra da buna görə Ondən mükafat gözləsin?! Allah, insanlardan, peyğəmbərlərin (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) hamısına iman gətirməyən, habelə, Muhəmmədin Peyğəmbər (Allahın

salavatı və salamı onun üzərinə olsun) olduğuna iman gətirməyən heç bir kimsənin iman gətirməsini qəbul etmir.

..... 167

41. İlahi risalələrin hamısının hədəfi budur ki, insanı Ucaltsın və beləliklə də o, aləmlərin Rəbbi olan Allahın ixlaslı bəndəsi olsun; habelə, onu insana, yaxud maddiyyata, yaxud da xurafata tapınmaqdan xilas etsin. Görüdüyünüz kimi, İslam dini şəxsiyyətləri müqəddəs tutmur, onlara öz dəyərlərindən artıq dəyər vermir və onları ilahiləşdirmir. 171

42. Allah İslam dinində tövbə etməyi buyurmuşdur. Bu, insanın Öz Rəbbinə üz tutub bağışlanma diləməsi və günahları tərk etməsidir. İslam dini əvvəlki günahların hamısını silir, tövbə etdikdə bütün əvvəlki günahlar silinib gedir. Və insanlar qarşısına çıxıb xətaləri etiraf etməyə gərək yoxdur. (yalnız qul haqları istisna, əgər günah qul haqları ilə əlaqədirdirsə və ya insanlara xətalı məlumatlar çatdırıbsa, doğrunu bəyan edib halallıq alması lazımdır) 174

43. İslam dinində insanla Allah arasında birbaşa əlaqə qurulur və kimsənin də, sənininlə Allah arasında vasitəçi olmasına ehtiyac qalmır. İslam dini bizə, bəşəriyyətdən kimsəni ilah qəbul etməyi, yaxud onları rübubiyyətdə və ya uluhiyyətdə Allaha şərik qoşmağı qadağan edir. 178

44. Bu kitabın axırında qeyd etmək istəyirik ki, insanlar müxtəlif zamanlarda, müxtəlif qövmələrdə və müxtəlif ölkələrdə yaşadıklarına görə, hətta insanlar toplumlarının hamısının fikirləri və məqsədləri müxtəlif olduğuna, ətraf mühitin və əməllərin fərqli olduğuna görə, onları doğru yola yönəldəcək öndərin, onları birləşdirəcək qanunların və onlara himayədarlıq edəcək rəhbərin olması zəruridir. Möhtərəm Elçilər (Allahın salavatı və salamı onların üzərinə olsun) Pak və Müqəddəs Allah nazil etdiyi vəhyə tabe olaraq insanları xeyrə və doğru yola yönəldər, onları Allahın qanunları üzərində cəm edər və onların arasında haqq ilə (Allahın kitabı ilə) hökm verərdilər. Beləcə, onlar o elçilərin

buyuruqlarını yerinə yetirdikləri və ilahi risalələrin nazil olduğu dövrlərə yaxın olduqları müddətcə, işləri yoluna qoyulardı. Allah o risalələrin hamısını, Muhəmməd Peyğəmbəri (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) göndərməklə sona çatdırdı, bu risalənin (Qiyamətdək) qalacağına qərar verdi və onu, insanları doğru yola yönəldən rəhbər, rəhmət, nur və Allahın hüsuruna aparıb çıxardan yol göstəricisi etdi. 181

45. Elə buna görə də, ey insan, səni, səmimi-qəlblə, (şəriətə muxalif olan) təqlid və adətlərdən uzaq duraraq Allaha ibadət və itaət etməyə dəvət edirəm. Bil ki, sən öldükdən sonra Rəbbinin hüsuruna qayıdacaqsan. Elə isə bir özünə, bir də ətraf aləmə bax və İslamı qəbul et ki, həm bu dünyada həm də axirətdə xoşbəxt olasan. Və əgər İslam dinini qəbul etmək istəsən, sənə sadəcə Allahdan başqa ibadətə layiq məbudun olmadığına və Muhəmmədin (Allahın salavatı və salamı onun üzərinə olsun) Onun Rəsulu olduğuna şəhadət gətirməyin, Allahdan başqa ibadət edilən hər bir ilahdan uzaqlamağın yetər. Habelə, iman gətirməliyik ki, Allah qəbirlərdə olanları dirildəcək. Həmçinin, iman gətirməliyik ki, haqq-hesaba çəkilmək və əməllərin əvəzini (mükafatını və cəzasını) almaq haqdır. Və əgər bu şəhadəti gətirsən, müsəlman olarsan. Bundan sonra sən Allaha, Onun buyurduğu şəkildə ibadət etməli - namaz qılmalı, zəkat verməli, oruc tutmalı və imkan daxilində həcc ziyarətini yerinə yetirməlisən. 183